

บทที่ 5

ผลการวิจัย

ผลของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้นำเสนอเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 บทบาทของผู้หญิงในการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมในชุมชน ตอนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้หญิงมีบทบาทในการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมในชุมชน มีรายละเอียดดังนี้คือ

ตอนที่ 1 บทบาทของผู้หญิงในการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมในชุมชน

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งบทบาทในการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมของผู้หญิงในชุมชนเมืองสาทรหลวงออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 บทบาทของผู้หญิงในการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปีพุทธศักราช 2526 (ช่วงก่อนภายใต้การปกครองของเทศบาลนครเชียงใหม่) ช่วงที่ 2 บทบาทของผู้หญิงในการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมในชุมชนเมืองสาทรหลวงตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2527 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (ช่วงภายใต้การปกครองของเทศบาลนครเชียงใหม่) ซึ่งบทบาทของผู้หญิงในชุมชนเมืองสาทรหลวงมีความโดดเด่นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะบทบาทในด้านการสืบทอดความเชื่อที่มีอยู่ในชุมชนอย่างหลากหลาย อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการรักษาไว้ซึ่งพิธีกรรมพื้นบ้านที่มีอยู่อันเป็นวัฒนธรรมของชุมชนที่มีมาอย่างยาวนาน จากการหล่อหลอมความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และวิถีในการปฏิบัติดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่องทำให้ผู้หญิงในชุมชนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการทำให้เกิดการคงอยู่ของวัฒนธรรมชุมชนดังกล่าว

บทบาทของผู้หญิงในการสืบทอดความเชื่อ และพิธีกรรมในชุมชนในช่วงตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้านในปีพุทธศักราช 2317 จนถึงปีพุทธศักราช 2526 ในช่วงนี้เนื่องจากบ้านเมืองสาทรอยู่ภายใต้การปกครองแบบเก่าบ้านซึ่งมีเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่เป็นผู้แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองหมู่บ้านในทุกๆ ด้าน ผู้หญิงในชุมชนอยู่ในฐานะภรรยา แม่ และฐานะอื่นๆ ภายในครอบครัวซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบภาระการดูแลครอบครัวในแต่ละวัน ผู้หญิงที่เป็นภรรยาของเก่าบ้านได้รับการยกย่อง เคารพนับถือจากชาวบ้านเป็นอย่างมาก โดยชาวบ้านมักจะเรียกรภรรยาของเก่าบ้านว่า “ แม่หลวง ” ซึ่งเหมือนกับหมู่บ้านอื่นๆ ในภาคเหนือที่นิยมให้ความเคารพนับถือแม่หลวงเช่นเดียวกัน

แม่หลวงเป็นผู้นำของแม่บ้านในชุมชนในการร่วมทำกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านเกือบแทบทุกเรื่อง กิจกรรมการงานบางอย่างแม่หลวงเป็นผู้ตัดสินใจแทนแก่บ้านได้ทันที เช่น กิจกรรมเร่งด่วนเมื่อคราวแก่บ้านไปธุระนอกหมู่บ้าน เป็นต้น เมื่อปีพุทธศักราช 2380 ในสมัยพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงส์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ท้าวเขื่อนคำผู้เป็นแก่บ้านเมืองสาครคนแรกได้ร่วมมือกับพระอธิการเทพทำการก่อสร้างวัดเมืองสาคร (วัดศรีถ้อยทรายมูล) ขึ้นเพื่อใช้เป็นศาสนสถานในพระบรมพุทธศาสนาสำหรับการประกอบพิธีกรรมในทางพุทธศาสนาของชาวบ้าน วัดเมืองสาครจึงกลายเป็นศูนย์กลางทางศาสนาของหมู่บ้านตั้งแต่นั้นมา นอกจากผู้หญิงจะมีบทบาทในการปกครองหมู่บ้านแล้ว ในด้านอื่นๆ ผู้หญิงยังเป็นผู้ที่มีความโดดเด่นเหมือนกัน อาทิ ผู้หญิงอาวุโสที่อยู่ในครอบครัวและหมู่บ้านได้รับความนับถือจากสมาชิกภายในครัวเรือน ลูกหลาน และบรรดาญาติพี่น้องให้เป็นผู้นำของวงศ์ตระกูล ตำแหน่ง “ แก้วผี ” หรือผู้นำกลุ่มเครือญาติ การนับถือบรรพบุรุษหรือผีประจำตระกูลที่ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า “ ผีปู่ย่า ” เป็นสิ่งที่มีการสืบทอดภายในหมู่บ้านมาตั้งแต่อดีต แม่ฮ้อยดา กำใจ อายุ 90 ปี กล่าวว่า “ ผีปู่ย่าเป็นผีบรรพบุรุษของคนในหมู่บ้าน ซึ่งแต่ละครอบครัวมีผีปู่ย่าเป็นของตนเอง ตั้งแต่เกิดมาจำความได้คนเฒ่าคนแก่เป็นก็เล่าให้ฟังเสมอ การถือผีปู่ย่าจะมีแม่หญิงที่แก่ที่สุดในตระกูลเป็นแก้วผี แก้วผีเป็นคนนำสมาชิกร่วมกันสืบทอดประเพณีที่สืบทอดกันมา เช่น การเลี้ยงผีในช่วงประเพณีเดือน 9 (เหนือ) วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันขึ้นปีใหม่ ซึ่งการทำประเพณีจะขาดไม่ได้เด็ดขาดเพราะถือว่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับลูกหลาน ” ผู้หญิงที่เป็นแก้วผีมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำของวงศ์ตระกูลในการประกอบพิธีกรรมที่มีการทำอยู่เป็นประจำในรอบปี จาริตที่มีความเกี่ยวโยงสัมพันธ์กับสมาชิกภายในตระกูลทั้งผู้หญิงและผู้ชาย รวมทั้งคนทุกเพศทุกวัยตั้งแต่เกิดจนตายเป็นเรื่องที่ได้รับการถ่ายทอดจากผู้สูงอายุในครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอ น้ำสุดา ท้าวแดนคำ กล่าวว่า “ การนับถือผีปู่ย่ามีการนับถือทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ทุกคนในครอบครัวและเครือญาติต้องให้ความเคารพนับถือ การถือผีปู่ย่าไม่เกี่ยวกันว่านามสกุลจะเหมือนกันหรือไม่ การนับถือผีปู่ย่าเป็นการนับถือตามสายเลือดพี่น้อง ลูกพี่ลูกน้อง คนที่อาวุโสที่สุดเป็นแก้วผี คนรองลงมาจะต้องเป็นแก้วผีคนต่อไป เรียงอายุกันลงไปเรื่อยๆ ” ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านนอกจากเป็นผู้มีบทบาทในการดูแลครัวเรือนแล้ว ในด้านงานสังคมและกิจกรรมทางความเชื่อและพิธีกรรม แม่บ้านยังเป็นผู้ถ่ายทอดความเชื่อและพิธีกรรมสู่บุตรหลาน นอกจากนี้แม่บ้านยังเป็นผู้สืบทอดความเชื่อและการเป็นผู้เรียนรู้การทำเครื่องประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทั้งที่

เป็นความเชื่อแบบพื้นบ้านและความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา เช่น ความเชื่อเรื่องผีปู่ย่า ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อเรื่องกรรม ความเชื่อเรื่องบาป-บุญ ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

ในช่วงก่อนปีพุทธศักราช 2526 เป็นช่วงที่หมู่บ้านเมืองสาคร หมู่ที่ 6 ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีความเป็นปึกแผ่นค่อนข้างสูง ผู้นำแบบเก่าบ้านและผู้นำทางศาสนาได้ร่วมมือกันปกครองหมู่บ้านโดยแต่ละฝ่ายต่างทำหน้าที่ของตนเอง แต่การทำหน้าที่ดังกล่าวมีการประสานความร่วมมือ ปรึกษาหารือกันอยู่เป็นประจำซึ่งผลประโยชน์ในการพัฒนาได้ส่งผลถึงชาวบ้านโดยทั่วไป ในช่วงนี้ชาวบ้านมีฐานะความเป็นอยู่ที่ใกล้เคียงกัน แต่ละครอบครัวต่างก็ทำอาชีพทางการเกษตรกรรม เช่น ทำนาทำสวน และค้าขายพืชผลทางการเกษตรกันแทบทั้งสิ้น จากคำบอกเล่าของ แม่บัวไหล คณะปัญญา อายุ 68 ปี ชาวบ้านเมืองสาครที่ทำการเกษตรมากกล่าวว่า “ ในสมัยตะกอนปูนเยี่ยะนาเยี่ยะสวนกันดีครอบครัว แม่กับพ่อออกไปกลางทุ่งตั้งแต่เช้ามืด กว่าจะได้ปักบ้านพอค่ำมืด ลงเตี๊ยมลากลูกหย่อยไว้กับคนใกล้บ้าน และบางเตี๊ยมได้นอนค้างแรมที่ดงกลางทุ่ง เพราะว่าการเยี่ยะนา เยี่ยะสวนมันอดขนาด ” นอกจากนี้แม่บัวไหล คณะปัญญายังได้กล่าวถึงการทำการเกษตรอีกว่าในการทำการเกษตรทั้งผู้หญิงและผู้ชาย(สามี-ภรรยา)จะต้องทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่กัน ซึ่งตรงกับคำบอกเล่าของแม่ลัด นันตี อายุ 58 ปี ที่กล่าวว่า “ ในสมัยตะกอนปูนต้องไปเยี่ยะนาเยี่ยะสวนกับพ่อ 2 คน เศรษฐกิจมันบ่ใครจะคิด ต้องส่งลูกเขียนหนังสือถึงสามคนก่อน ” โดยสรุปแล้วชาวบ้านส่วนใหญ่รวมทั้งผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านต้องรับภาระในด้านเศรษฐกิจของครอบครัวเคียงข้างสามีอย่างเข้มแข็ง แต่ถึงอย่างไรก็ตามเมื่อมีงานหรือกิจกรรมต่างๆเกิดขึ้นในหมู่บ้านเช่น งานศพ งานปอยหลวง งานปอยน้อย งานเป็กตุ้ งานทอดกฐิน งานทอดผ้าป่า และงานประเพณีในรอบปีผู้หญิงจะรวมตัวกันเพื่อร่วมทำกิจกรรมที่เกิดขึ้นอย่างพร้อมเพรียงกัน ทั้งนี้เนื่องมาจากระบบเครือญาติที่ใกล้ชิดและสนิทสนมกัน ต่างคนต่างช่วยเหลือจุนเจือกัน รวมทั้งไปมาหาสู่กันแบบพี่แบบน้องนั่นเอง

ช่วงที่ 2 ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2526 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน หลังจากที่บ้านเมืองสาคร หมู่ที่ 5 ได้เปลี่ยนการปกครองมาอยู่ใต้การปกครองสังกัดนครเชียงใหม่ เทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งทางเทศบาลนครเชียงใหม่ได้แบ่งหมู่บ้านออกเป็นชุมชน จากบ้านเมืองสาคร หมู่ที่ 5 ถูกแบ่งออกเป็น 6 ชุมชน คือ ชุมชนเมืองสาครหลวง ชุมชนเมืองสาครน้อย ชุมชนใจแก้ว ชุมชนขอย 9 ชุมชนสิบสองสิงหา และชุมชนการเคหะ

แห่งชาติหนองหอย จากจำนวนชุมชนในเทศบาลนครเชียงใหม่ทั้งหมด 30 ชุมชน ผู้หญิงหลายคนได้รับการคัดเลือกและแต่งตั้งให้เป็นประธานกลุ่ม เช่น ประธานกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐานชุมชน (อสม.) ประธานกลุ่มพัฒนาสตรี ประธานกลุ่มสหกรณ์การเกษตรบ้านเมืองสาครและประธานกลุ่มประชาสงเคราะห์ นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการชุมชนฝ่ายต่างๆ และสมาชิกกลุ่มองค์กรต่างๆ ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณและการวางแผนงานจากทางเทศบาลนครเชียงใหม่มาโดยตลอด

บทบาทของผู้หญิงที่เป็นผู้นำมีความโดดเด่นเป็นอย่างมากทั้งนี้อันเนื่องมาจากผู้หญิงที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่สามารถเรียนรู้และพัฒนาการทำงานได้อย่างคล่องตัวเริ่มตั้งแต่ในช่วงต้นการปกครองภายใต้เทศบาลนครเชียงใหม่ แม่ศรีนวล ท้าวแคนคำ ภรรยากำนันตำบลหนองหอยคนเก่าได้รับคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งประธานกลุ่มพัฒนาสตรีเป็นคนแรก นอกจากจะทำงานในด้านการพัฒนาตามกรอบของทางเทศบาลนครเชียงใหม่แล้ว ประธานกลุ่มพัฒนาสตรีชุมชนเมืองสาครหลวงยังมีบทบาทที่โดดเด่นภายในชุมชนและนอกชุมชนหลากหลายอย่าง เช่น การเป็นผู้นำกลุ่มแม่ครัวสหราชอาณาจักรเมืองสาครหลวงและวัดเมืองสาครน้อย เป็นผู้นำผู้หญิงสูงอายุในชุมชน เป็นผู้นำกลุ่มช่างฟ้อนเล็บประจำหัววัด เป็นผู้นำชาวบ้านในการตัดสินใจในการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญภายในชุมชนร่วมกับผู้นำทางศาสนา เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากแม่ศรีนวล ท้าวแคนคำ มีฐานะดีประกอบกับมีผู้รู้จักมักคุ้นอย่างกว้างขวางจึงอยู่ในตำแหน่งประธานกลุ่มพัฒนาสตรีมาจนถึงเดือนมีนาคม ปีพุทธศักราช 2544 จากนั้นจึงมีการเลือกประธานกลุ่มพัฒนาสตรีขึ้นมาใหม่โดยสมาชิกในกลุ่มเป็นผู้เลือกขึ้นมา ในปัจจุบันมี คุณสุนทรีย์ พรหมบุตร ภรรยาประธานชุมชนเมืองสาครน้อยเป็นประธานกลุ่มพัฒนาสตรีชุมชนเมืองสาครหลวง ส่วนชุมชนเมืองสาครน้อยมีน้ำแสงหล้า ศรีสุวรรณ เป็นประธานกลุ่มพัฒนาสตรีเมืองสาครน้อยรูปแบบการดำเนินการของกลุ่มพัฒนาสตรีส่วนใหญ่ในช่วงที่ผ่านมาเป็นไปตามระบบของทางเทศบาลนครเชียงใหม่ที่จัดเตรียมหรือวางแผนไว้ ส่วนมากจะเป็นกิจกรรมการมีส่วนร่วมที่ทางเทศบาลนครเชียงใหม่ขอความร่วมมือจากทางกลุ่มพัฒนาสตรีให้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชน

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐานชุมชน (อสม.) มีน้ำอัญชัน จันทะมาลา เป็นประธานกลุ่ม ซึ่งมีชาวบ้านที่ผ่านการอบรมในด้านสาธารณสุขเบื้องต้นเป็นสมาชิกกลุ่มทั้งผู้ชายและผู้หญิงประมาณ 40 กว่าคน ในช่วงที่ผ่านมาทางกลุ่มได้ดำเนินการตามนโยบายและแผนงานของทางเทศบาลนครเชียงใหม่อย่างต่อเนื่อง ประธานกลุ่ม

อสม.เป็นผู้ที่มีบทบาทในการทำงานร่วมกับทางเทศบาลนครเชียงใหม่และทำงานร่วมกับชาวบ้านในชุมชนอีกท่านหนึ่ง ในช่วงระยะ 4-5 ปีที่ผ่านมากลุ่มผู้หญิงที่เป็นข้าราชการเกษียณอายุเริ่มมีบทบาทในการรวมตัวกันทำกิจกรรมในชุมชนมากขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่มีฐานะร่ำรวย เช่น อาจารย์บุญนาค สุวรรณทะมาลี เป็นต้น ในการรวมกลุ่มกันของข้าราชการเกษียณอายุมีกลุ่ม ครู อาจารย์ หมอ พยาบาล และข้าราชการ ซึ่งกลุ่มนี้มักจะไปมาหาสู่กันอยู่เป็นประจำ นอกจากนี้ยังเริ่มเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจในกลุ่มผู้สูงอายุ และรวมตัวกันเพื่อออกกำลังกายที่บ้านอาจารย์บุญนาค สุวรรณทะมาลี ทุกเย็นอีกด้วย

ในปัจจุบันผู้หญิงที่มีบทบาทในการถ่ายทอดความเชื่อ และพิธีกรรมในชุมชนยังคงเป็นผู้สูงอายุชาวบ้านดั้งเดิมของชุมชน เช่น แม่ทองใบ พรหมศรี แม่ทองใบ พรหมบุตร แม่คำแพง ดาวเรือง แม่อุ้ยดา กำใจ แม่ศรีนวล ท้าวแดนคำ น้ำสุดา ท้าวแดนคำ แม่บัวไหล คณะปัญญา แม่ลัษ นันตะ น้ำอัมพร บุญมี ป้าประไพ เมืองดี น้ำแสงหล้า ศรีสุวรรณ เป็นต้น นอกจากจะอบรมพราหมณ์บุตรหลานในครัวเรือนแล้ว การเป็นผู้นำในการประกอบเครื่องครัว เครื่องประกอบพิธีกรรมในงานต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนนับเป็นบทบาทที่มีอย่างต่อเนื่องจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันซึ่งในการจัดเตรียมดาทุกครั้งบรรดากลุ่มผู้สูงอายุ และผู้หญิงอีกหลายกลุ่มเช่น แม่บ้าน หญิงสาว เยาวชน ได้ร่วมมือกันสืบทอดวิธีการทำเครื่องประกอบพิธีกรรมอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้ได้มีการปรึกษาหารือกันระหว่างผู้ที่ทำด้วยกัน เพื่อให้สิ่งที่ทำนั้นมีความถูกต้องตามจารีตโบราณ

เมื่อกล่าวถึงในระดับครอบครัวแล้ว ผู้หญิงสูงอายุที่มีอยู่ในครอบครัวเป็นผู้ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความเชื่อ ค่านิยม และวิถีการประกอบพิธีกรรมแก่สมาชิกภายในครอบครัว พิธีกรรมที่เกิดขึ้นในรอบปีที่เกี่ยวกับการอยู่อาศัยภายในครอบครัวของสมาชิกทุกคน เช่น พิธีเรียกขวัญ พิธีซ่อนขวัญ พิธีโพนขวัญ พิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ย่า พิธีกรรมการเลี้ยงผีเจ้าที่ เป็นต้น

ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วในหลากหลายด้านที่เกิดขึ้นในสังคมยุคปัจจุบัน สถานการณ์ในหลากหลายด้านได้ส่งผลต่อความเชื่อและพิธีกรรมในหลากหลายด้านเพื่อให้เกิดความชัดเจน ผู้วิจัยจึงได้แยกแยะรายละเอียดเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงในการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมในชุมชนที่เด่นชัดออกเป็นดังนี้คือ

ก.ความเชื่อ

ในการดำเนินวิถีชีวิตในแต่ละวันภายในชุมชน มีความเชื่อหลากหลายอย่างที่มีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันซึ่งชาวบ้านในชุมชนได้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อนั้นออกมาในรูปแบบของพิธีกรรม การกระทำ จารีตและมักจะแฝงอยู่ในชีวิตประจำวันในรอบปีภายในครัวเรือนแต่ละ ครอบครัว และภายในกลุ่มเครือญาติแต่ละวงศ์ตระกูลมีผู้หนึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญในการสืบทอดความเชื่อที่มีอยู่โดยการบอกกล่าว อบรม สั่งสอน ให้กับสมาชิกในครอบครัวได้รับรู้ รวมทั้งยังเป็นผู้ที่ถ่ายทอดวิถีแห่งการปฏิบัติตามความเชื่อนั้นๆ โดยตรงอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ในระดับชุมชนผู้หนึ่งยังเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับและมักจะทำหน้าที่เป็นผู้นำทางความเชื่อที่ชาวบ้านให้การยอมรับนับถือ โดยทั่วไปแล้วผู้หนึ่งที่ชาวบ้านให้การยอมรับ และปรึกษาหารือในประเด็นปัญหาที่เกี่ยวกับความเชื่อแบบพื้นบ้านเป็นผู้สูงอายุ

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกประเด็นด้านความเชื่อที่ผู้หนึ่งในชุมชนมีบทบาทในการสืบทอดภายในชุมชนอย่างชัดเจนอยู่ 3 ประการ คือ 1. ความเชื่อเรื่องผี (ผีเจ้าที่ ผีปู่ย่า ผีเสื้อบ้าน) 2. ความเชื่อเรื่องบาป-บุญ ซึ่งเป็นความเชื่อตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีรายละเอียดปลีกย่อยดังนี้ คือ

ความเชื่อเรื่องผี (ผีเจ้าที่ ผีปู่ย่า ผีเสื้อบ้าน)

ความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อพื้นบ้านที่มีการสืบทอดความเชื่อดังกล่าว โดยผ่านชาวบ้านในชุมชนมารุ่นแล้วรุ่นเล่า ชาวบ้านได้แบ่งผีออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. ผีที่ดี 2. ผีที่ไม่ดี โดยผีทั้งสองชนิดจะมีทั้งคุณและโทษต่อชาวบ้าน ผีที่ดีคือผีที่ไม่ทำอันตรายให้กับชาวบ้าน ส่วนมากจะเป็นผีที่คอยช่วยเหลือ ปกป้องรักษาชาวบ้านให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข ส่วนผีที่ไม่ดีคือผีที่มักจะทำอันตรายให้กับชาวบ้านอยู่เป็นประจำ เช่น ทำให้ไม่สบาย เจ็บป่วยเป็นต้น ในขณะที่ผีดุก็สามารถทำอันตรายให้กับชาวบ้านที่ไม่นับถือผี ละบลูผี และไม่ประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผี จากความเชื่อเรื่องผีดังกล่าวนำมาสู่บทบาทของผู้หนึ่งในชุมชนเมืองสาทรหลวงด้านการสืบทอดความเชื่อเรื่องผี ถึงแม้ว่าในยุคปัจจุบันจะมองว่าผีเป็นสิ่งที่ลึกลับ เป็นนามธรรม ไม่มีตัวตนและจับต้องไม่ได้ อีกทั้งยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ แต่ด้วยความผูกพันกับวิถีของชาวบ้านมาอย่างช้านานตั้งแต่ในระดับครอบครัว บ้านเรือน มีผีเจ้าที่ (ผีแม่ธรณี) ในระดับเครือญาติมีระบบผีปู่ย่า และในระดับหมู่บ้านมีผีเสื้อบ้านคอยปกป้องรักษาหมู่บ้าน ดังนั้นบทบาทของผู้หนึ่งในชุมชนจึงมี

อยู่ 3 ระดับ คือ 1. ในระดับครัวเรือน 2. ในระดับเครือข่าย 3. ในระดับหมู่บ้าน ซึ่งบทบาทของผู้หญิงในชุมชนทั้ง 3 ระดับมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น

ความเชื่อเรื่องผีเจ้าที่

บทบาทของผู้หญิงในการสืบทอดความเชื่อเรื่องผีในระดับครอบครัวของตนเอง ได้แก่ความเชื่อเรื่องผีเจ้าที่ หรือผีแม่ธรณี ซึ่งตามความเชื่อพื้นบ้านเมืองเหนือ ชาวบ้านโดยทั่วไปเชื่อว่า ในพื้นที่ที่ตั้งบ้านเรือนแต่ละหลังมีผีเจ้าที่คอยปกป้องรักษาให้บ้านเรือนอยู่ร่มเย็นเป็นสุข บรรพบุรุษได้อบรมพร่ำสอนให้เคารพยำเกรงต่อผีเจ้าที่ให้มาก ไม่ว่าจะทำอะไรภายในบ้านจะต้องบอกผีเจ้าที่ให้รับรู้ก่อนซึ่งถือเป็นสิ่งที่ถูกหลานในครอบครัวโดยเฉพาะผู้นำครอบครัวต้องทำหน้าที่ในการดูแลรักษาความสะอาด ดูแลเครื่องครัวในหอเจ้าที่ อีกทั้งยังต้องว่ากล่าวตักเตือนลูกหลานซึ่งเป็นสมาชิกภายในครอบครัวให้เคารพนับถือผีเจ้าที่ ผีเจ้าที่หรือแม่ธรณีในชุมชนเมืองสาครหลวงมีอยู่ 2 แบบ คือ 1. ผีเจ้าที่ที่มีหอเจ้าที่นอกบ้าน 2. ผีเจ้าที่ที่ถือเอาเสาเอกกลางบ้านตั้งเป็นหอเจ้าที่ ผู้หญิงสูงอายุในครอบครัวเป็นผู้ที่ถ่ายทอดความเชื่อเรื่องผีเจ้าที่ให้กับลูกหลานได้รับทราบอยู่เป็นประจำ แม่อุ้ยดา กำใจ อายุ 90 ปี มักจะเล่าให้ลูกหลานที่แวะเวียนมาเยี่ยมเยียนและลูกหลานที่อยู่ในครัวเรือน อย่างสม่ำเสมอในเรื่องผีเจ้าที่ว่าทำให้ผู้ที่มีความเชื่อและนับถือปลอดภัยจากอันตรายรอบตัว นิทานพื้นบ้านเรื่องการนับถือผีเจ้าที่เป็นนิทานที่อุ้ยดา กำใจ มักจะหยิบยกขึ้นมาเล่าขานซึ่งแฝงด้วยคติข้อเตือนใจสำหรับคนรุ่นหลัง นิทานเรื่องผีเจ้าที่มีเนื้อเรื่องดังนี้คือ “ ในสมัยโบราณมาแล้วมีผู้ชายอยู่สองคนได้เดินทางเข้าไปในป่าลึกด้วยกัน พอถึงช่วงเวลาใกล้ค่ำผู้ชายที่มีคาถาอาคมเลือกที่จะนอนบนต้นไม้ใหญ่ ส่วนผู้ชายที่ไม่มีคาถาอาคมเลือกนอนภายใต้ต้นไม้ ก่อนที่จะนอนหลับผู้ชายที่มีคาถาอาคมไม่ได้บอกเจ้าที่ให้มาปกป้องรักษาตนเองเพราะถือว่าเป็นผู้ที่มีคาถาอาคมและอยู่บนที่สูงย่อมที่จะปลอดภัยจากอันตรายรอบตัว ส่วนผู้ชายที่นอนใต้ต้นไม้ไม่มีคาถาอาคมได้บอกกล่าวเจ้าที่ก่อนที่จะนอนหลับโดยขอให้เจ้าที่ช่วยปกป้องรักษาและคุ้มครองให้ตนเองปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง ปรากฏว่าในคืนนั้นมีเสืออยู่ตัวหนึ่งได้ขึ้นไปกินผู้ชายที่มีคาถาอาคมบนต้นไม้ ส่วนคนที่อยู่ใต้ต้นไม้ไม่มีอันตรายใดๆทั้งสิ้น” จากนิทานเรื่องนี้สรุปให้เห็นว่าถึงแม้จะเป็นผู้ที่มีคาถาอาคมอยู่ถึงบนต้นไม้ แต่ถ้าไม่เคารพผีเจ้าที่ก็มักจะได้รับอันตรายเช่นนั้น ส่วนคนที่เคารพนอบน้อมต่อเจ้าที่ถึงแม้จะไม่มีคาถาอาคม ผีเจ้าที่ก็จะลงมาปกป้องรักษาให้รอดพ้นจากภัยอันตรายรอบตัวได้ อุ้ยดา กำใจ มักจะกล่าวอย่างสม่ำเสมอว่าถึงแม้ว่าเราจะไปที่ไหนก็ตามเราจะต้องให้ความเคารพผี

เจ้าที่ และบอกผีเจ้าที่ให้มาปกป้องรักษา ในสมัยก่อนหอผีเจ้าที่บ้านอุ้ยดาอยู่ติดกับห้องน้ำ หลังบ้าน ต่อมาภายหลังอุ้ยดาให้ลูกหลานช่วยกันย้ายหอเจ้าที่มาไว้บริเวณหน้าบ้าน ใน ปัจจุบันหลังจากที่ได้เคลื่อนย้ายผีเจ้าที่มาไว้บริเวณหน้าบ้านแล้วอุ้ยดาบอกว่าทำให้ชีวิต สมาชิกภายในครอบครัวอยู่ดีสบายขึ้น ถึงแม้เราจะทำอะไรก็ตามผีเจ้าที่ก็จะคอยช่วยเหลือ การที่มีชีวิตอยู่ได้ทุกวันนี้ก็เพราะผีเจ้าที่คอยค้ำชู ถ้าหากในครัวเรือนไม่มีหอผีเจ้าที่ ชาวบ้าน โดยทั่วไปเชื่อว่าจะทำให้อยู่ไม่สบาย และจะทำให้ผีที่ไม่ดีเข้ามาทำอันตรายให้กับคนใน ครอบครัวได้ นอกจากนี้เวลาที่มีสมาชิกในบ้านไม่สบายชาวบ้านจะบอกให้ผีเจ้าที่มาช่วย ดูแลสมาชิกให้หายจากอาการป่วย ทุกเช้าหลังจากตื่นนอนเมื่อใส่ข้าวหิ้งพระเสร็จแล้วอุ้ยดา ใส่ข้าวเจ้าที่เป็นประจำทุกวัน โดยแบ่งข้าวออกเป็นสามก้อน กล้วยสุกสามชิ้น และน้ำ 1 แก้ว จากการสังเกตของนักวิจัยเห็นว่าบางวันถ้าอุ้ยดาหลงลืมใส่ข้าวพระและข้าวเจ้าที่ สมาชิกในบ้าน ลูกหลานที่อยู่ใกล้ๆบริเวณโรงครัวเตือนอุ้ยดาเสมอว่า “ อุ้ย วันนี้ใส่ข้าวละ ” นอกจากนี้ถ้าวันไหนอุ้ยดาไม่อยู่บ้าน อุ้ยจะบอกให้ลูกสาวกับลูกเขยใส่ข้าวเจ้าที่แทน ภายในคุ้มบ้านอุ้ยดามีบ้านสองหลัง ลูกชายและลูกสาวได้ทำอาชีพทำกับข้าวขายที่ตลาด หนองหอยเป็นประจำทุกวัน ในช่วงประเพณีเดือน 7 เหนือ (ปีใหม่เมือง) จะต้องนำน้ำ ขมิ้นส้มป่อย ข้าวตอกดอกไม้มาสู่มาด้าหัวเจ้าที่เป็นประจำทุกๆปี

ส่วนหอเจ้าที่บ้านแม่ลั๊ย นั้นตะ เดิมเคารพเสาเอก “ เสาหลัก ” ทางทิศตะวันออก ของบ้านเป็นเจ้าที่หรือแม่ธรณี ต่อมาเมื่อสองปีที่แล้วได้สร้างหอเจ้าที่ไว้นอกบ้านด้าน ทิศตะวันออกในพื้นที่บ้านแม่ลั๊ย มีบ้านเรือนอยู่ 3 หลัง หลังใหญ่แม่ลั๊ยได้อยู่อาศัยกับ ลูกสาวคนกลางซึ่งรับราชการครู ส่วนลูกเขยจบการศึกษาระดับปริญญาตรีทำอาชีพตัดผม เลี้ยงกบ และเพาะเห็ดอยู่กับบ้าน ส่วนลูกชายคนโตรับราชการอยู่หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ สร้างบ้านด้านทิศเหนือบ้านแม่ลั๊ย ส่วนลูกชายคนเล็กทำงานบริษัทเอกชนได้สร้างบ้าน อยู่บริเวณทิศตะวันตกท้ายสวน บ้านทั้งสามหลังมีหอเจ้าที่เหมือนกัน ต่อมาลูกชายคนโต ของแม่ลั๊ยได้สร้างศาลพระภูมิไว้บริเวณหน้าบ้านของตนเองเพื่อใช้เคารพบูชาเฉพาะ ครอบครัวของตนเองต่างหาก แม่ลั๊ย นั้นตะ กล่าวว่า “หอเจ้าที่บ้านแม่สมัยก่อนปู่อาสัยเอา เสาเอกหรือเสามงคลเป็นที่กราบไหว้บูชา ตั้งแต่สมัยอุ้ยแก้วยังบ่เสียชีวิต เจ้าที่จะอยู่ดูแล รักษาทุกข์สุขของคนในบ้านบ่หื้อได้เจ็บได้โหม้ ดูแลรักษาทุกคนอย่างทั่วถึงทั้งลูกและ หลาน เจ้าที่เป็นจะเดียวสวดต้องบ้านของลูกๆ ทั้งสามหลังที่อยู่คุ้มนี้ แม่จะสอนหื้อ ลูกหลานเคารพเจ้าที่ตลอดเวลา ปว่จะเป็นช่วงเวลาเทศกาลหรือว่าบ่มีจะต้องช่วยกันดูแล รักษาหอเจ้าที่หื้อสะอาด ตั้งแจกันดอกไม้ เอน้ำใส่น้ำดิน จตุรปูเทียนบูชาเป็นหื้อเป็น

คุ้มครองรักษา เมื่อคราวมีการมืงานหรือช่วงประเพณีจะมีการเลี้ยงผีเจ้าที่ที่บ้านนี้โดยแม่จะเป็นคนถวายเป็นอย่างเคร่งครัด ลูกหลานทุกคนในบ้านจะรู้เหมือนกันหมดโดยแม่จะเก็บเงินของลูกทั้ง 3 บ้านเอามาซอมกันไปซื้อเครื่องไหว้มาถวาย ลูกสะใภ้แม่จะช่วยเตรียมเครื่องถวายซึ่งแม่จะถวายหรือเลี้ยงผีเจ้าที่ยามตะวันตกดิน ตอนที่ถวายแม่จะกล่าวคำที่ดีๆ ขอหื้อเป็นมาบริโภคและคลบขันคาลหื้อแม่และลูกหลานมีความสุขความเจริญ แม่จูดรูปเทียนเพื่อบอกท่านโดย หลังจากที่รูปเทียนดับแล้วแม่ทำพิธีขออนุญาตนำเครื่องเลี้ยงนั้นมาหื้อลูกหลานในครัวเรือนได้กินกันเพื่อความเป็นสิริมงคลเป็นประจำ เรื่องผีเจ้าที่นี้แม่ตั้งเชื่อว่ามิแท้ บ้านอื่นเป็นก็มีและก็มีฮึดเลี้ยงเหมือนกัน ดิงวันนีแม่พยายามบอกกล่าวหื้อลูกหลานได้รู้และหื้อเขาเคารพบูชาเจ้าที่สืบต่อไป” แม่ลยสอนและบอกกล่าวลูกหลานอยู่เป็นประจำให้เคารพนับถือผีเจ้าที่ แม่ลยเชื่อว่าผีเจ้าที่จะไปๆมาๆบ้านทั้ง 3 หลัง โดยปกปิดดูแลรักษาทุกคนในครอบครัวให้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข ในการเลี้ยงผีเจ้าที่ตามประเพณีทุกครั้งแม่ลยเป็นผู้บอกกล่าวและร้องขอให้สมาชิกในครอบครัวแต่ละหลังเตรียมไก่ต้มไว้ให้พร้อม โดยจะต้องเตรียมไก่ต้มไว้หลังละ 1 ตัว นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงลาบ แกงอ่อม ขนมหวาน ผลไม้ รวมทั้งต้องเตรียมน้ำดินใส่น้ำไว้ และตกแต่งแจกันดอกไม้ไว้อย่างสวยงาม ในบางครั้งหลังจากที่ได้บนบานสานกล่าวเจ้าที่ไว้แล้ว หรือเมื่อมีการจัดงานในบ้านเสร็จสิ้นลง แม้กระทั่งหลังจากที่สมาชิกภายในครอบครัวล้มป่วยลงก็มักจะมีการเลี้ยงผีเจ้าที่เป็นประจำ แต่โดยทั่วไปแล้วการเลี้ยงผีเจ้าที่ในครัวเรือนมักจะทำตามประเพณีเดือน 7 เหนือ ประเพณีเดือน 9 เหนือ ประเพณีวันเข้าพรรษาและประเพณีวันออกพรรษา เป็นต้น

สำหรับการจูดรูปบูชาเจ้าที่ในการเชิญผีเจ้าที่จะใช้รูป 12 ดอก ส่วนในการไหว้ผีเจ้าที่จะใช้รูป 9 ดอก เพื่อใช้ขอโชคลาภ 7 ดอก 5 ดอก ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะจูดรูปที่หอเจ้าที่ 5 ดอก และจูดรูป 2 ดอกปักลงที่พื้นดินทุกครั้ง ในสมัยโบราณจะกราบไหว้หอเจ้าที่คล้ายๆหอผีปู่ย่า นอกเหนือจากนั้นยังมีพิธีกรรมที่ต้องให้ความเคารพนับถือให้เสมอกันอีกด้วย

ในกรณีที่ใช้เสาเอกหรือเสามงคลเป็นหอเจ้าที่ เช่น บ้านของน้ำสุดา ท้าวแคนคำ น้ำสุดาเป็นผู้นำสมาชิกภายในครอบครัวทุกคนให้เคารพนับถือผีเจ้าที่ น้ำสุดา ท้าวแคนคำเล่าว่า “ที่บ้านของน้ำมีผีเจ้าที่ตั้งอยู่ที่เสาเอกในบ้านบมีหอต่างหาก ยึดถือกันมาเมินละทุกคนในบ้านจะต้องหื้อความเคารพนับถือเป็น ทุกคนจะรู้ว่าเสาเอกในบ้านเป็นเจ้าที่ประจำบ้านเวลาไปไหนมาไหนเขาก็ไหว้และบอกหื้อเป็นช่วยปกปักรักษา น้ำพยายามทำหื้อลูกหลานได้หัน หลานที่อยู่ในบ้านเคารพกราบไหว้ตามมาตลอด บ่ว่าจะเป็นการเลี้ยงผีเจ้าที่

ตามประเพณีหรือการเลี้ยงในโอกาสต่างๆ ทุกคนในบ้านจะรับรู้และช่วยกันเตรียมเครื่องเลี้ยงผีเจ้าที่” ถ้ามีการเลี้ยงผีเจ้าที่ที่มักจะมีการเลี้ยงที่เสามงคลซึ่งสมาชิกในครอบครัวได้รับทราบทุกคน ในคราวที่ไปที่ไหนไกลๆ ก็จะต้องบอกผีเจ้าที่ให้รับทราบ หรือแม้กระทั่งในคราวที่ถูกขายไปคัดเลือกทหาร น้ำสุคาได้บอกกล่าวผีเจ้าที่ให้ลูกขายรอดพ้นจากการเป็นทหาร เพราะเชื่อว่าผีเจ้าที่สามารถที่จะคลบนันดาลให้เกิดสิ่งต่างๆ ขึ้นตามที่ตนเองต้องการได้ การใช้เสามงคลเป็นหอเจ้าที่อีกที่หนึ่งเช่น บ้านยายคำแปง ดาวเรือง มีวิถีปฏิบัติคล้ายๆ กัน ซึ่งมีผู้นำครอบครัวคือยายคำแปง ดาวเรือง กับลูกสาวคือคุณจุรีย์ ดาวเรืองเป็นผู้ถ่ายทอดให้ลูกหลานที่เป็นสมาชิกภายในครอบครัวเคารพยำเกรงต่อผีเจ้าที่ภายในบ้าน ยายคำแปง ดาวเรือง เล่าว่า “ที่บ้านแม่นี้อยู่กันหลายคน ลูกหลานก็มาอยู่อาศัยโดยกันนัก แม่จะสอนเขามาเป็นรุ่นๆ หื้อเคารพผีเจ้าที่ในบ้านซึ่งเป็นเสามงคลเขาก็เชื่อฟังกัน มาจนถึงป่าเตี้ยวนี้นี้แหละอ่อนหลานๆ เขาเชื่อฟังดี ฟ่องก็ถาม แม่ก็บอกไปเพื่อหื้อเขารู้และจะได้เคารพนับถือเป็น” การถ่ายทอดความเชื่อเรื่องผีเจ้าที่ให้กับบุตรหลานเป็นสิ่งที่ผู้หญิงสูงวัยในครอบครัวกระทำอย่างสม่ำเสมอควบคู่ไปกับการดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกทุกคนในครอบครัว

บทบาทของผู้หญิงในด้านการสืบทอดความเชื่อเรื่องผีเจ้าที่ภายในระดับครอบครัว โดยสรุปแล้วมีหลากหลายประเด็น ได้แก่ การอบรมสั่งสอนให้สมาชิกในครอบครัวเคารพนับถือผีเจ้าที่อย่างสม่ำเสมอ โดยสั่งสอน บอกกล่าวเมื่อลูกหลานประพฤติดีปฏิบัติล่วงละเมิดต่อเจ้าที่ภายในครอบครัว ถ้าเป็นผู้ใหญ่ที่มีอายุผู้หญิงที่เป็นผู้นำมักจะบอกกล่าวให้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามแบบโบราณ ส่วนเด็กวัยรุ่นหรือเยาวชนที่มีอายุน้อยจะถูกพร่ำสอนให้รู้จักกตัญญูรู้คุณต่อเจ้าที่ สอนให้รู้จักเคารพนับถือตามสมควร การปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างในการเคารพนับถืออย่างสม่ำเสมอ เช่น แม่อุ้ยดา กำใจ ไล่ไสข้าวเจ้าที่เป็นประจำทุกเช้า เป็นต้น นอกจากนี้การบอกกล่าวให้ผีเจ้าที่ทราบเรื่องราวเกี่ยวกับความเป็นมาเป็นไปในด้านต่างๆ ของสมาชิกภายในครอบครัวยังเป็นวิถีปฏิบัติที่ผู้หญิงที่เป็นผู้นำครอบครัวได้ทำตัวเป็นแบบอย่างให้กับสมาชิกภายในครัวเรือนเป็นประจำ เช่น เมื่อสมาชิกในครัวเรือนเดินทางไกล มีผู้เจ็บป่วยในครอบครัว รวมทั้งมีกิจกรรมเกิดขึ้นในครัวเรือน เป็นต้น จากการสังเกตของนักวิจัยในคราวที่ผู้นำที่เป็นผู้หญิงไปทำธุระต่างจังหวัดหรือไม่อยู่บ้านเป็นเวลานาน สมาชิกในครอบครัวที่มีอาวุโสตรงลงมาจะเป็นผู้ทำหน้าที่บอกกล่าวผีเจ้าที่แทนบทบาทของผู้หญิงในด้านการดูแลรักษาหอผีเจ้าที่ให้สะอาด บ้านแต่ละหลังภายในชุมชนจะดูแลรักษาหอเจ้าที่ให้สะอาดโดยทำความสะอาดอาทิตย์ละครั้งหรือทำความสะอาดเป็นประจำทุกวัน ในการปรนนิบัติดูแลหอเจ้าที่ทุกครั้งมีการบอกกล่าวเจ้าที่เพื่อเป็นการขอขมา

ก่อนที่จะทำ จากการสังเกตของนักวิจัยตลอดระยะเวลา 1 ปีเต็ม ตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2543 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2544 เห็นได้ว่าผู้หญิงที่เป็นผู้นำครอบครัวมักจะปรนนิบัติ หอเจ้าที่ด้วยตนเองอยู่เสมอ จากการที่ผู้วิจัยได้อยู่อาศัยภายในครัวเรือนของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัย ได้ช่วยเหลือในการทำความสะดวกบริเวณรอบๆหอเจ้าที่ให้สะอาดอยู่เป็นประจำ ทุกครั้งที่ ผู้วิจัยช่วยเหลือมักจะมีบรรดาลูกหลานของสมาชิกภายในครอบครัวทั้งสามหลังมาช่วยกัน ทำความสะดวก ในช่วงโอกาสนี้ผู้หญิงที่เป็นผู้นำมักได้พร่ำสอนลูกหลานให้รู้จักกาลเทศะ ในการปรนนิบัติดูแลหอเจ้าที่ให้ดูร่มรื่นไปด้วย และบทบาทของผู้หญิงในการเป็นผู้นำ ครอบครัวในการประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงผีเจ้าที่ซึ่งมักจะทำเป็นประจำในโอกาสต่างเช่น งานประเพณีเดือน 7 เหนือ งานประเพณีเดือน 9 เหนือ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และ วันสำคัญในโอกาสที่มีกิจกรรมเกิดขึ้นในครอบครัว ในการเป็นผู้นำในการประกอบ พิธีกรรมการเลี้ยงผีเจ้าที่เริ่มตั้งแต่การเตรียมดาของเช่น ไห้ว นับตั้งแต่อหารคาวหวาน ผลไม้ ข้าว น้ำดื่ม การการแจ้งและชักชวนสมาชิกภายในครัวเรือนให้รับทราบ ท้ายที่สุด การเป็นผู้ประกอบพิธีการเลี้ยงผีเจ้าที่และแบ่งอาหารคาวหวานให้กับสมาชิกภายใน ครัวเรือนเพื่อความเป็น สิริมงคลของครอบครัว

นอกจากบทบาทภายในครัวเรือนที่เด่นชัดแล้ว บทบาทภายนอกครอบครัวที่ เกี่ยวเนื่องกับความเชื่อเรื่องผีเจ้าที่ที่ผู้หญิงมีบทบาทในการสืบทอดที่โดดเด่น ในคราวที่ สมาชิกภายในครอบครัวออกไปทำกิจกรรมนอกบ้านเช่นที่สวน น้ำตก หรือป่าเขา ทุกครั้ง ก่อนที่จะรับประทานอาหารร่วมกัน ผู้หญิงที่เป็นผู้นำจะบอกให้สมาชิกในครอบครัวคนใด คนหนึ่งบอกผีเจ้าที่ก่อนที่จะเริ่มทำการรับประทานอาหาร บางครั้งก็บอกผีเจ้าที่เองเพื่อ ความปลอดภัยของสมาชิกในครอบครัวที่ร่วมวงรับประทานอาหารกันในมือนั้นๆ จาก ความเชื่อและการปฏิบัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่านอกจากชาวบ้านเชื่อว่าในบ้านของตนเอง มีผีเจ้าที่แล้ว ทุกสถานที่ล้วนแล้วแต่มีผีเจ้าที่แทบทั้งสิ้นซึ่งชาวบ้านโดยทั่วไปจะให้ ความเคารพนับถือผีเจ้าที่ในแต่ละท้องที่เพื่อให้ตนและครอบครัวอยู่อย่างมีความสุขตลอดไป

โดยสรุปแล้วความเชื่อเรื่องผีเจ้าบ้านเป็นความเชื่อที่อยู่คู่กับครอบครัวในชุมชน มาช้านานแล้ว จากการศึกษาพบว่าความเชื่อเรื่องผีเจ้าที่เป็นความเชื่อในระดับครอบครัวที่มี การถ่ายทอดความเชื่อสู่บรรดาสมาชิกในครอบครัวมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนานจนกลายเป็น ความเชื่อที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก ความเชื่อเรื่องผีเจ้าที่สามารถ คงอยู่ได้โดยที่บรรพบุรุษได้อบรมจัดเกล้าสมาชิกในครัวเรือนให้รับทราบและยึดถือเป็นที่ เคารพของครอบครัว ผู้หญิงในฐานะที่เป็นผู้นำครอบครัว เป็นแม่บ้านในครัวเรือนมีความ

เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีเจ้าที่ และได้สืบทอดความเชื่อดังกล่าวสู่ลูกหลานที่เป็นสมาชิกในครัวเรือนให้รับรู้เพื่อที่จะแสดงความเคารพนับถือตามแบบอย่างที่ทำมาในอดีต การทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับบุตรหลานและสมาชิกในครอบครัวในการปฏิบัติต่อผีเจ้าที่ด้วยความเคารพนับถือ มีการอบรมสั่งสอนบุตรหลาน เล่าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับผีเจ้าที่ให้บุตรหลานเชื่อฟังมาโดยตลอด ในปัจจุบันภายในชุมชนเมืองสาทรหลวงยังคงมีการสืบทอดความเชื่ออย่างเหนียวแน่น โดยผู้หญิงมีบทบาทที่สำคัญในการสืบทอดความเชื่อดังกล่าวจากความเชื่อที่มีความใกล้ชิดกับคนในระดับครอบครัวคอยกำกับ ควบคุม และเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของสมาชิกในครัวเรือนที่อาศัยพึ่งพิงเพื่อให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข

ความเชื่อเรื่องผีปู่ย่า

บทบาทของผู้หญิงในชุมชนในการสืบทอดความเชื่อเรื่อง ผีปู่ย่า ซึ่งเป็นความเชื่อเรื่องผีในระดับเครือญาติของแต่ละวงศ์ตระกูลภายในชุมชน คำกล่าวที่ว่า “ ผีปู่ย่าเดียวกัน ” หมายถึงการนับถือบรรพบุรุษสายเดียวกันหรือการมีต้นตระกูลมาจากที่เดียวกันนั้น นับเป็นความเชื่อพื้นบ้านที่มีการปลูกฝังภายในสมาชิกของแต่ละเครือญาติมาอย่างเหนียวแน่น ผู้หญิงที่มีอาวุโสที่สุดในตระกูลได้รับหน้าที่เป็น “ แก่ผี ” หรือเป็นผู้นำของระบบเครือญาติแต่ละเครือญาติภายในชุมชน ภายในชุมชนเมืองสาทรหลวงและชุมชนเมืองสาทรน้อยมีเครือญาติที่นับสายตระกูลผีปู่ย่าของแต่ละตระกูลประมาณ 20 ตระกูล ผีปู่ย่าเป็นระบบความเชื่อที่มีการนับถือทั้งฝ่ายชายและหญิง แต่ละวงศ์ตระกูลในตระกูลอย่างชัดเจน ภายในแต่ละครอบครัวจะมีสายผีปู่ย่าที่ซับซ้อนโยงใยกันไปมาหลายตระกูลภายในชุมชนดังนั้นการสืบเสาะหาสายเครือญาติของแต่ละครอบครัวนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจความแตกต่างดังกล่าว โดยทั่วไปแล้วสามารถแบ่งผีปู่ย่าได้เป็นหลายแบบ เช่นการแบ่งแบบที่ 1 ผีปู่ย่ามี 2 ชนิดคือ 1. ผีปู่ย่าสายตระกูลที่ฟ้อนผี 2. ผีปู่ย่าสายตระกูลที่ไม่มีการฟ้อนผี ส่วนแบบที่ 2 คือเรื่องการจัดห่อผีปู่ย่ามี 2 แบบ 1. ผีปู่ย่าที่มีหอบนบ้าน 2. ผีปู่ย่าที่มีหอแยกออกไปต่างหากจากบ้านเรือน ซึ่งทั้งสองแบบมีความแตกต่างกันออกไป

โดยปกติแล้วในชุมชนเมืองสาทรหลวงมีทั้งผู้อาศัยอยู่ดั้งเดิมและผู้ที่เข้ามาอยู่อาศัยใหม่ การผสมผสานกันระหว่างเก่ากับใหม่ทำให้มีสายการนับถือผีปู่ย่ามากขึ้น เช่นเดียวกับแม่ฮ้อยดา ถ้าใจที่เป็นเก่าผีปู่ย่าสายตระกูลผีหลวง (ผีหลวงไม่ใช่ผีของ) ฮ้อยดาล่าว่า

ผีป่วนสายตระกูลผีหลวยมาจากบ้านทา บ้านดอน อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน การเคารพนับถือผีป่วนเชื่อว่าจะทำให้ลูกหลานในตระกูลอยู่ร่มเย็นเป็นสุข ผีป่วนสายตระกูลนี้เป็นผีป่วนสายตระกูลที่ไม่มีการฟ้อนผี อุ้ยตามักจะกล่าวอยู่เสมอว่า “ ผีป่วนนี้ป้อ้อยย คือผีป่วนสายตระกูลนี้ไม่พูดมาก ไม่มากเรื่อง และชอบความเรียบง่าย ผีป่วนเป็นผีบรรพบุรุษที่คอยปกป้องรักษาและคุ้มครองดูแลคนภายในวงศ์ตระกูลให้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข อุ้ยเป็นเจ้าผีประจำผีป่วนวงศ์ตระกูลนี้ซึ่งสืบทอดต่อมาจากแม่ของอุ้ยแห่มก้า ผีป่วนนี้เป็นอยู่ที่หอที่เราสร้างไว้หือเป็น สำหรับหอบ้านอุ้ยตั้งอยู่นอกบ้านต่างหาก อุ้ยหือความเคารพนับถือเป็นการแสดงความกตัญญูต่อเป็น บ่ว่าลูกหลานจะไปมาหาสู่อุ้ยจะบอกหือเขาเคารพกราบไหว้เป็นลูกๆ หลานๆ เขาก็รักใคร่ตามักคึกกันดี” นอกจากนี้ยังมีผีป่วนสายตระกูลยายผายแม่ของน้ำสุดา ท้าวแคนคำ ปัจจุบันมียายทองใบ พรหมศรีเป็นเจ้าผี ผีป่วนสายตระกูลนี้อยู่ทั้งบนบ้านและหอป่วนซึ่งเป็นผีที่ไม่ฟ้อน แต่มีหลักม้าหลักช้างเช่นเดียวกับผีป่วนสายตระกูลยายสุซึ่งในปัจจุบันมี ยายคำแพง ดาวเรือง เป็นเจ้าผีซึ่งมีหลักม้าหลักช้างซึ่งแสดงถึงสายผีป่วนที่มีม้าหรือร่างทรงเพื่อบำบัดรักษาคนให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ แต่ต่อมาภายหลังหาตัวผู้ที่จะเป็นม้าขี่ยากในปัจจุบันจึงไม่มีการเข้าทรงม้าขี่เพื่อทำการรักษาคนไข้อีกเลย

ผู้หญิงในชุมชนเมืองสาทรหลวงมีบทบาทในการสืบทอดความเชื่อเรื่องผีป่วน ซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษของเครือญาติแต่ละตระกูลให้กับสมาชิกในวงศ์ตระกูลเดียวกัน เช่น ผู้หญิงที่มีอายุสูงวัย หรือผู้นำครอบครัว และผู้นำกลุ่มเครือญาติมีบทบาทในการส่งสอนอบรม ให้คำชี้แนะในเรื่องที่เกี่ยวกับวิถีทางที่ควรปฏิบัติต่อผีป่วนโดยได้พำร่สอนให้สมาชิกในเครือญาติเดียวกันอย่างสม่ำเสมอ บทบาทในการเป็นผู้นำตระกูลเรียกว่า “ เจ้าผี ” หรือแปลว่าเป็นต้นตระกูลหรือผู้นำนั่นเอง ผู้นำหรือเจ้าผีได้รับการคัดเลือกจากบรรดาสมาชิกในเครือญาติเดียวกัน โดยมักจะเลือกผู้หญิงที่มีอายุมากที่สุดในการเป็นผู้นำสืบทอดตำแหน่งเจ้าผี เจ้าผีทำหน้าที่ในการประกอบพิธีกรรมในการเลี้ยงผีป่วนซึ่งทำในช่วงประเพณีเดือน 8 ถึงเดือน 9 เหนือ โดยเป็นผู้ชักชวนและบอกกล่าวให้สมาชิกรับทราบและจัดการประกอบพิธีกรรมให้สำเร็จตามประเพณีอย่างเคร่งครัด ตามธรรมเนียมโบราณเชื่อว่าถ้าใครเป็นเจ้าผีจะต้องย้ายหอผีป่วนไปไว้ที่บ้านของเจ้าผีด้วยแต่กรณีของผีป่วนสายตระกูลยายผาย แม่ของน้ำสุดา ท้าวแคนคำ ไม่มีการย้ายหอผีป่วนแต่อย่างใดหลังจากยายผายผู้ที่เป็นเจ้าผีได้เสียชีวิตลง โดยมียายทองใบ พรหมศรีผู้มีอาวุโสรองลงมาได้เป็นเจ้าผีแทน น้ำสุดา ท้าวแคนคำ กล่าวถึงสาเหตุที่ไม่มีการย้ายหอผีป่วนเพราะว่าสมาชิกในเครือญาติเลือกเอาความสะดวกสบายทั้งนี้เนื่องมาจากบ้านน้ำสุดา เป็นจุดศูนย์กลางของบรรดาเครือญาติทุกคน มีเนื้อที่กว้างขวาง

สะดวกต่อการทำพิธีในแต่ละครั้ง น้ำสุดา ท้าวแคนคำ เล่าว่า “การถือผีปู่ย่าเป็นการนับถือกันมาเมินแล้ว ผีปู่ย่าบ้านน้ำมีหออยู่ 2 ที่ทั้งบนบ้านและหอที่ ตั้งไว้ต่างหาก ตะกอนแม่ของน้ำเป็นเป็นเก๊าผี ต่อมาเมื่อแม่ของน้ำตายลง ยายทองใบ พรหมศรี ที่มีอายุนักที่สุดได้เป็นเก๊าผีสืบต่อมา แต่เนื่องจากที่บ้านน้ำกว้างขวางและเป็นศูนย์รวมของคนในเครือญาติกันมาเมินบริเวณบ้านกว้างพอสำหรับสมาชิกในวงศ์ตระกูล ก็เลยใช้ที่บ้านน้ำต่อไป การสืบเก๊าผีหรือผู้นำนี้จะมีการสืบทอดกันไปโดยพ่อตามลำดับอายุนักห้อย คนที่จะเป็นคนต่อไปก็คือคนที่มีอายุน้อยรองลงไป การนับถือผีปู่ย่านี้จะต้องนับถือตั้งแต่ปู่และพ่อชาย ภายในผีปู่ย่าเดียวกันนี้เป็นบ่ถือว่าจะนามสกุลอะไรยัง นามสกุลบ่สำคัญ เพราะระบบผีปู่ย่ามันผ่านทางสายเลือดคือแม่หญิงซึ่งแม่หญิงแต่ละคนเมื่อมีครอบครัวไปแล้วนามสกุลก็ต้องไปใช้ของสามี ระบบผีปู่ย่านี้เป็นสิ่งที่ทำให้อันเก๊าเหง้าเครือญาติที่สนิทสนมกัน บ่ว่าจะเป็นลูกพี่ลูกน้อง ต่างก็ถือผีปู่ย่าเดียวกัน มีการไปมาหาสู่กัน มีอะหยักช่วยเหลือกันมาโดยตลอด บ่ว่าไฟจะเป็นเก๊าผีทุกคนในเครือญาติเดียวกันก็จะให้อความเคารพยำเกรง เชื้อฟิงและร่วมกันสืบทอดประเพณีการเลี้ยงผีปู่ย่าในช่วงประเพณีเดือน 9 เหนืออย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ในช่วงเทศกาลสำคัญเช่น ปีใหม่เมืองบ้านเฮา เข้าพรรษา ออกพรรษา ก็เลี้ยงผีปู่ย่าเป็นประจำ” เก๊าผีแต่ละคนจะสิ้นสุดการเป็นผู้นำลงก็ต่อเมื่อเสียชีวิตลงแล้ว หลังจากนั้นผู้หญิงที่มีอาวุโสรองลงมาจะต้องเป็นเก๊าผีคนต่อไป นอกจากนี้บทบาทสำคัญในการเป็นเก๊าผีซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญต่อการคงอยู่ของการนับถือผีปู่ย่าแล้วผู้หญิงในชุมชนยังเป็นผู้ที่มีบทบาทในการจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ย่าตามประเพณีประจำปี และประเพณีสำคัญในรอบปีที่เกิดขึ้นในชุมชนซึ่งเครื่องเช่นหรือเครื่องครัวที่ใช้เลี้ยงผีปู่ย่าแต่ละตระกูลจะไม่เหมือนกัน โดยที่ผู้หญิงที่เป็นสมาชิกในระบบผีปู่ย่าเดียวกันได้ช่วยกันสืบทอดการเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมอย่างละเอียดนั้นไว้

นอกจากจะเป็นการแสดงถึงความเป็นเครือญาติสายเลือดเดียวกันแล้วระบบผีปู่ย่ายังเป็นสิ่งที่ช่วยควบคุมพฤติกรรมและการปฏิบัติของคนในวงศ์ตระกูลให้อยู่ในครรลองประเพณีดั้งเดิมโดยเฉพาะเรื่องการแต่งงานของสมาชิกในวงศ์ตระกูล ยายคำแบ่ง คาวเรือง เล่าว่า “ การแต่งงานเป็นเรียกว่าศีลผิดซึ่งเป็นจาริตสำคัญที่คนในครอบครัว เครือญาติพี่น้องจะละบ่ได้เป็นอันขาด ตะกอนเป็นถือเคร่งครัดจะไต่บ่าเดียวก็ถือเคร่งเหมือนกัน ซึ่งแม่หญิงที่เป็นเก๊าในครอบครัวของแต่ละครอบครัวจะช่วยกันดูแลในเรื่องนี้และจะเอาใจใส่เป็นพิเศษ บ่ว่ากาลเวลามันจะล่วงมาถึงบ่าเดียวแล้วเพราะเราถือว่าเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องช่วยกันผ่อ นอกจากนี้ยังช่วยกันดูแลคนในเครือญาติเดียวกันโดย การปฏิบัติตามประเพณีนี้ก็จะรู้กัน

เป็นอย่างดีในคราวที่จะแต่งงานคนในเครือญาติเดียวกันจะต้องมีการทำพิธีซึ่งพิธีกรรมดังกล่าวเป็นพิธีกรรมที่จะทำให้ลูกหลานที่แต่งงานอยู่กันอย่างถูกต้องตามประเพณี ชีวิตคู่ก็จะดำเนินไปอย่างเรียบร้อยมีอุปสรรคมาขวางกั้นได้เลย ในคราวเมื่อหลานสาวแต่งงานยายใช้หัวหมู 2 หัวเลี้ยงผีปู่ย่าซึ่งเป็นการทำตามประเพณีดั้งเดิมของตระกูล ยายเป็นคนถวายนบอกชื่อหลานที่แต่งงานขอหื้อเป็นรับรู้และปกป้องรักษา โดยที่บ้านยายจะมีลูกสาวคือพี่จรรย์ดาวเรือง เป็นคนช่วยยายเตรียมคาวครัวเครื่องเลี้ยงเป็นประจำ” ถ้าผู้หญิงผีปู่ย่าเดียวกันจะแต่งงานจะต้องบอกกล่าวผีปู่ย่าให้รับทราบ และทำการไหว้ผีตามประเพณีจากนั้นจึงมีการเลี้ยงผีปู่ย่าโดยที่ฝ่ายชายจะนำเงินมาร่วมเลี้ยงผี แต่ถ้าผู้ชายในตระกูลไปแต่งงานกับผู้หญิงตระกูลอื่นก็มีการนำเงินไปรวมกับฝ่ายหญิงเพื่อเลี้ยงผีปู่ย่า ในกรณีที่มีการล่วงละเมิดกันก่อนแต่ง หรือมีการจับเนื้อต้องตัวกันระหว่างหญิงชาย จะต้องมีการเสียผีและเลี้ยงผีเพื่อขอขมาผีปู่ย่าให้อภัยในสิ่งที่ได้ล่วงละเมิดจารีตแต่โบราณ

โดยสรุปแล้วความเชื่อเรื่องผีปู่ย่าเป็นความเชื่อในระดับเครือญาติของคนในชุมชนที่มีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ความเชื่อเรื่องผีปู่ย่ามีความเกี่ยวข้องกับระบบเครือญาติพี่น้องของคนในชุมชน โดยมีการยึดถือปฏิบัติเป็นประเพณีมาช้านาน ผู้หญิงในชุมชนมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นผู้นำวงศ์ตระกูลกว่า 20 วงศ์ตระกูล “เก้าผี” เป็นการสืบทอดระบบการเป็นผู้นำของเครือญาติโดยตรงซึ่งผู้หญิงเป็นหลักของความเชื่อดังกล่าวมาโดยตลอดทำหน้าที่ในการควบคุมสมาชิกในเครือญาติเดียวกันให้เคารพเชื่อฟัง นับถือสืบบรรพบุรุษและปฏิบัติตามความเชื่อที่เกี่ยวข้องกัน เช่น การเลี้ยงผีปู่ย่า การฟ้อนผี การไหว้ผี เป็นต้น ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านในครอบครัวเป็นผู้ที่คอยเอาใจใส่ดูแลสมาชิกในครอบครัว อบรมสั่งสอน ว่ากล่าวตักเตือนสมาชิกในครอบครัวให้ประพฤติปฏิบัติตนตามจารีตดั้งเดิมอย่างเหนียวแน่น เตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมเพื่อใช้ตามความเชื่อทั้งนี้ความเชื่อเรื่องผีปู่ย่าเป็นสิ่งที่สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในกลุ่มเครือญาติเดียวกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นอย่างดี ในปัจจุบันนี้ยังคงมีการสืบทอดความเชื่อนี้อยู่ การรวมพลังสมาชิกในเครือญาติเพื่อร่วมมือกันรักษาไว้ซึ่งจารีตที่ดั้งเดิม ถึงแม้จะมีปัญหาความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างบุคคลในเครือญาติเดียวกันบ้าง แต่ความเชื่อเรื่องผีปู่ย่าเป็นตัวเชื่อมประสานความสามัคคีและแก้ปัญหาดังกล่าวให้หมดไปได้

ความเชื่อเรื่องผีเสื้อบ้าน

ความเชื่อเรื่องผีเสื้อบ้าน เป็นความเชื่อพื้นบ้านอีกอย่างหนึ่งที่ผู้หญิงมีบทบาทในการสืบทอดความเชื่อนี้อย่างโดดเด่น ความเชื่อเรื่องผีเสื้อบ้านหรือผีเจ้าบ้านเป็นความเชื่อเรื่องผีชั้นชั้นการปกครองระดับหมู่บ้าน ชาวบ้านโดยทั่วไปเชื่อว่าผีเสื้อบ้านเป็นผีเทพยดาอารักษ์ที่มีหน้าที่ในการดูแลรักษา หมู่บ้านให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข ปราศจากภัยอันตรายใดๆ มาสร้างความเดือดร้อนให้กับสมาชิกในหมู่บ้านโดยชาวบ้านในชุมชนได้ตั้งหอขนาดใหญ่ไว้ข้างทำนาลำเหมืองพญาคำบริเวณกลางหมู่บ้านมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้านมาแล้ว ลูกศรีวัยกันทาอายุ 60 ปี กล่าวว่า “ ตั้งแต่เกิดออกมา เมื่อจำความได้ก็เห็นหอเสื้อบ้านแล้ว เสื้อบ้านจะตั้งอยู่ข้างลำเหมืองพญาคำ มีหอตั้งอยู่ได้ต้นไม้ใหญ่เกือบสิบต้น ไผ่ไปไหนมาก็กราบไหว้เพื่อหื้อท่านปกปักรักษา” บริเวณที่ตั้งหอเสื้อบ้านมีต้นไม้ใหญ่ปกคลุมหลายสิบต้น ชาวบ้านเล่าขานถึงความน่าเกรงขามของผีเสื้อบ้านสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนเพื่อไม่ให้บรรดาลูกหลานลบหลู่ผีเสื้อบ้าน เพราะชาวบ้านเกรงถึงภัยอันตรายที่จะมาสร้างอันตรายให้ในภายหลัง เช่นเดียวกับผู้หญิงสูงวัยและผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านแม่เรือนหลายคนในชุมชนได้ทำหน้าที่ในการพร่ำสอนให้สมาชิกภายในครัวเรือนเคารพนับถือผีเสื้อบ้านโดยมักที่จะเล่าเรื่องราวในอดีตที่ผ่านมาเกี่ยวกับการที่ชาวบ้านหลายคนที่ได้ล่วงละเมิดผีเสื้อบ้านแล้วถูกผีเสื้อบ้านมาทำให้ผู้ที่ลบหลู่ไม่สบายด้วยโรคภัยไข้เจ็บ บางครั้งถึงขั้นกับเสียชีวิตไปเลยก็มี แต่ในรายที่ทางญาติพี่น้องได้ทำพิธีขอมาด้วยการเลี้ยงผีเช่น เลี้ยงขันข้าว เลี้ยงหัวหมูแล้วเสร็จก็มักจะหายจากโรคร้ายนั้นไปโดยพลิตทั้ง ทุกครั้งที่พร่ำสอนจะเน้นย้ำเสมอให้ลูกหลานระวังตัวและไม่ไปทำสิ่งที่ไม่ดีงามกับเสื้อบ้าน น้ำสุดา ท้าวแคนคำ อายุ 60 ปี กล่าวว่า “ เป็นอยู่ส่วนเป็น เราอยู่ส่วนเรา ถึงเวลาช่วงประเพณีหรือมีการงานเกิดขึ้น การที่เราอยู่ด้วยการทำตัวเป็นคนดี ผีย่อมคุ้มครองเราให้อยู่รอดปลอดภัย แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นเราจะต้องไม่ไปสร้างความวุ่นวายให้กับผีเป็นอันขาด ทุกวันนี้จะทำหน้าที่บอกกล่าวลูกหลานในบ้านให้เชื่อฟังและเคารพยำเกรงผีเสื้อบ้านอย่างเคร่งครัดเนื่องจากบ้านของน้ำอยู่ใกล้กับหอเสื้อบ้านอยู่ติดกันประมาณ 30 เมตร บางครั้งกลัวหลานๆ ไปเล่นที่ทำน้ำใกล้ๆ กับหอเสื้อบ้านก็ต้องกำชับพร่ำสอนอยู่บ่อยๆ พอคืนน้ำทำโคมแขวนอยู่กับบ้านเลยมีเวลาพ่อหลานได้อย่างทั่วถึง บ้าเดี๋ยวนี้อีกยังเชื่อว่าผีเสื้อบ้านนี้มีแท้เพราะหันมาตั้งแต่หน้าเป็นหละอ่อนคนเฒ่าคนแก่เป็นบอกหื้อเคารพนับถือ โดยมีการเลี้ยงผีเสื้อบ้านเป็นประจำทุกปีในช่วงประเพณีเดือน 9 เป็ง ในการเลี้ยงผีเสื้อบ้านในครอบครัวของน้ำจะช่วยกันเตรียมเครื่องถวาย

ผีเสื้อบ้านและน้ำจะเอาไปพร้อมกับชาวบ้านในชุมชนเวลาเมื่อแล้ง ทำพิธีร่วมกับเป็น พอรูปลดับแล้วก็ยกของที่ถวายเป็นหื้อลูกหลานในครอบครัวได้กินเพื่อความเป็นสิริมงคล การเลี้ยงผีเสื้อบ้านเป็นเชื่อว่าจะทำให้อยู่ดีมีสุข เป็นจะดูแลรักษาคนในชุมชนให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข นอกจากนี้แล้วถ้ามีงานอะยังเกิดขึ้นในบ้านเช่น งานศพ งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน งานทำบุญ จะต้องนำขันเข้าไปถวายหื้อเสื้อบ้าน บอกกล่าวหื้อเป็นมาดูแลรักษาคนที่เกิดขึ้นแม่ญิงที่ชาวบ้านเคารพนับถือ เช่น แม่ทองใบ พรหมศรี แม่ศรีนวล ท้าวแดนคำ เป็นจะกำชับหื้อแม่บ้านที่มาทำอาหารจัดเตรียมขันข้าวสำหรับนำไปถวายหื้อเจ้าที่อย่างเคร่งครัด” บทบาทที่เด่นชัดของผู้หญิงในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีเสื้อบ้านที่เป็นที่ยอมรับนับถือของชาวบ้านโดยเฉพาะพิธีกรรมการเลี้ยงผีเสื้อบ้านในช่วงประเพณีเดือน 9 เหนือ (ประมาณเดือนมิถุนายน) ผู้ที่ทำหน้าที่ในการถวายผีเสื้อบ้านเป็นประจำทุกปีคือ ขยายสานันตะ ที่มีคุ้มบ้านอยู่ในพื้นที่เดียวกันกับบริเวณที่ตั้งผีเสื้อบ้าน ทั้งนี้ขยายสานันตะได้สืบทอดการถวายหรือที่เรียกว่าพิธีการเลี้ยงผีเสื้อบ้านมาจากบรรพบุรุษ ในบางครั้งขยายสาไม่สบายทางชาวบ้านให้นายทองคำ ทองคำ ซึ่งเป็นญาติเดียวกันกับขยายสาเป็นผู้ทำการถวายแทน

จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัยในการเลี้ยงผีเสื้อบ้าน ในชุมชนเมืองสาครหลวงตามประเพณีเดือน 9 (เหนือ) ในปีนี้ หลังจากที่มีการเรียเงินจากชาวบ้านในชุมชนเพื่อทำการเลี้ยงผีเสื้อวัดภายในวัดเมืองสาครหลวงแล้วเสร็จลง ชาวบ้านได้นัดแนะและบอกต่อกันไปให้เตรียมเนื้อหมูต้มเพื่อเข้าร่วมพิธีกรรมเลี้ยงผีเสื้อบ้านช่วงกลางเดือนมิถุนายน ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่เป็นแม่บ้านมักจะสนทนากันไปให้มาร่วมทำพิธี ในระยะ 2-3 วันใกล้วันพฤหัสบดีที่มีการเลี้ยงผีเสื้อบ้านยังมีการพูดคุยกันมากยิ่งขึ้น ในตอนเช้าของวันพฤหัสบดีที่มีการเลี้ยงผีเสื้อบ้านที่เชิงหมูการเคหะแห่งชาติหนองหอยมีผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านชวนกันมาจับจ่ายเลือกเนื้อหมูเพื่อนำไปทำอาหารเข้าร่วมพิธีกรรมอย่างคึกคัก น้ำอัมพร บุญมี อายุ 45 ปี เล่าว่า “ในช่วงประเพณีเดือนเก้าเป็งเป็นจะบอกหื้อชาวบ้านทราบโดยทั่วไป แม่ญิงที่เป็นแม่บ้านจะต้องเตรียมเครื่องถวายหื้อพร้อม ส่วนมากจะเตรียมกันตอนเช้าก่อนที่จะมีพิธีกรรมในตอนเย็น ในหมู่แม่ญิงที่เป็นเพื่อนๆ กันจะชวนกันไปซื้อเนื้อหมูมาทำอาหาร เมื่อมาถึงบ้านจะต้องช่วยกันทำอาหารอย่างพิถีพิถัน ปมีกรชิมอาหารก่อนที่จะถวาย เตรียมดอกไม้สีขาวไปถวายโดย พ่องก็เอาน้ำคันใส่น้ำไปถวาย ในหมู่แม่ญิงจะรู้กันว่าจะต้องเตรียมจะใด จะรู้จากกำบอกเล่าของคนใหญ่ในสมัยตะก่อนกับเรียนรู้ว่าแต่ละปีเป็นทำจะใด จากการเข้าร่วมในประเพณีเลี้ยงผีเสื้อบ้านเป็นประจำทุกปีที่ผ่านมา

น้ำว่ามันเป็นประเพณีที่ดีนัก เพราะว่าคนในชุมชนได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกันโดยเฉพาะการมีศูนย์รวมจิตใจอันเดียวกัน ผีเสื้อบ้านนี้เป็นผีประจำชุมชนที่ปกป้องรักษาชุมชนที่อยู่ร่มเย็นเป็นสุขว่าในเวลาใดยามใด เป็นมีอำนาจในการคลบนาคในสิ่งต่างๆได้ น้ำสืบต่อการนับถือมาจากคนเฒ่าแก่มาก เป็นว่าถ้าลบลู่เป็น ปะเคาพเป็นก็จะมือนเป็นไป บางครั้งก็ต้องขอขมาเป็นเพื่อให้อภัยจากการเจ็บป่วยโดยบังเอิญ เมื่อหายจากเจ็บป่วยแล้วก็ต้องเลี้ยงผีเสื้อบ้านเพื่อเป็นการขอบคุณเป็น ในชุมชนบ้านเรานี้มีการสืบทอดประเพณีการเลี้ยงผีเสื้อบ้านมาโดยตลอดมีตั้งประธานชุมชน คนเฒ่าคนแก่เป็นได้วางแผนทางไว้และคอยกำชับเมื่อถึงช่วงประเพณี” ในการทำอาหารเพื่อเข้าร่วมพิธีกรรมผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านเป็นผู้ตัดสินใจเลือกประกอบอาหารตามที่ตนต้องการ บางคนนำเนื้อหมูมาต้ม นึ่ง ย่าง และเตรียมพร้อมสำหรับการนำไปร่วมพิธีกรรมในช่วงเย็นที่ลานเสื้อบ้าน เท่าที่สังเกตเห็นและจากการสอบถามชาวบ้าน ขั้นตอนและวิธีการปรุงอาหารได้รับการระมัดระวังอย่างเคร่งครัด ไม่มีการชิมอาหารที่จะนำไปเลี้ยงเป็นอันขาดเพราะชาวบ้านเชื่อว่าผีเสื้อบ้านจะไม่รับอาหารที่มีการชิมแล้วความเชื่อนี้มีการถ่ายทอดกันระหว่างผู้หญิงที่สูงวัยภายในครอบครัวและผู้หญิงที่เป็นแม่บ้าน ในช่วงเย็นหลังจากที่ชาวบ้านไปรวมตัวกันที่บริเวณลานเสื้อบ้านแล้วอาจารย์วัดนำชาวบ้านไหว้พระสวดมนต์ จากนั้นเจ้าอาวาสวัดเมืองสาทรหลวงแสดงพระธรรมเทศนาเพื่ออุทิศส่วนกุศลในการทำบุญบ้านเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชุมชน ในช่วงท้ายเจ้าอาวาสวัดได้ขอความร่วมมือจากชาวบ้านให้สืบทอดประเพณีเดือน 9 ให้มีอย่างต่อเนื่องตลอดไป เมื่อพระสงฆ์กลับวัดไปแล้วผู้นำในการถวายการเลี้ยงผีเสื้อบ้านบอกให้ชาวบ้านเอาอาหารเครื่องถวายมาวางรวมกันที่โต๊ะข้างหอเสื้อบ้านและทำพิธีถวายแบบเรียบง่าย ชาวบ้านที่มาร่วมพิธีต้องรองจนกว่ารูปที่จุดจะดับเพื่อนำเอาอาหารที่นำมาร่วมพิธีกรรมกลับไปรับประทานร่วมกันกับสมาชิกภายในครอบครัว การที่ชาวบ้านนำอาหารที่เสร็จจากการเลี้ยงผีเสื้อบ้านนำไปรับประทานร่วมกันในครัวเรือนของตนเองนั้นเป็นเพราะชาวบ้านเชื่อว่าอาหารที่เสร็จจากพิธีช่วยสร้างความรักสามัคคีภายในครอบครัวนั่นเอง นอกจากนี้ในช่วงที่มีกิจกรรมสำคัญเกิดขึ้นในชุมชนเช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน งานศพ เป็นต้น ผู้หญิงเป็นผู้จัดแจงเตรียมขันข้าววันละ 1 มื้อในช่วงที่มีงานโดยให้อาจารย์วัดหรือชาวบ้านในชุมชนเป็นผู้นำขันข้าวมาถวายหอเสื้อบ้านและบอกกล่าวเสื้อบ้านให้รับทราบถึงกิจกรรมงานที่เกิดขึ้น

โดยสรุปแล้วความเชื่อเรื่องผีเสื้อบ้านเป็นความเชื่อในระดับชุมชนที่มีการสืบทอดจากคนในอดีตมาสู่คนในชุมชนปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่าผู้หญิงมีบทบาทสำคัญในการ

สืบทอดความเชื่อเรื่องผีเสื้อบ้านกับสมาชิกในครอบครัว และปฏิบัติตามความเชื่ออย่างเคร่งครัด การเป็นผู้จัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรม การอบรมจัดเกลาบุตรหลาน การบอกเล่าความเป็นมาของผีเสื้อบ้านให้สมาชิกในครัวเรือนได้รับทราบ นอกจากนี้ยังเข้าร่วมในพิธีกรรมการเลี้ยงผีเสื้อบ้านของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

ความเชื่อเรื่องบาป-บุญ

ความเชื่อเรื่อง บาป-บุญ เป็นความเชื่อในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาซึ่งชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่นับถือเป็นศาสนาประจำชาติ นอกจากมีวัดเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมสำคัญทางศาสนาแล้วพระภิกษุสามเณรยังเป็นผู้ถ่ายทอดความเชื่อเรื่องบาป-บุญที่เป็นวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปอย่างกลมกลืน ทั้งนี้เพราะพื้นฐานของหมู่บ้านในภาคเหนือตอนบนได้นับถือพุทธศาสนามาเป็นระยะเวลาที่ช้านานตามหลักธรรมะสากลที่มักจะมีผู้เผยแพร่และรู้จักโดยทั่วไปว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ซึ่งทำดีหมายถึงบุญ ส่วนทำชั่วหมายถึงบาปนั่นเอง ชาวบ้านโดยทั่วไปมักจะยอมรับผู้ที่ทำดีและสามารถเอาตัวรอดในสังคมได้ จากหลักคำสอนในพุทธศาสนาที่ผู้หญิงในชุมชนยึดเอามาเป็นแบบคำสอน และแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวันและสืบทอดความเชื่อเรื่องบาป-บุญสู่สมาชิกภายในครอบครัวให้มีความตระหนัก และปฏิบัติตนเป็นคนดีตามหลักคำสอนของพุทธศาสนา

บทบาทของผู้หญิงในการสืบทอดความเชื่อเรื่อง บาป-บุญ ภายในระดับครอบครัวเป็นบทบาทที่แสดงออกมาในด้านการสั่งสอนและอบรมจริยธรรมพื้นฐานสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวันซึ่งภายในแต่ละครอบครัวจะมีสมาชิกภายในครอบครัวที่ต่างเพศและอายุ ตามปกติแล้วผู้หญิงสูงวัยและผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านรับภาระเลี้ยงบุตรหลานในวัยก่อนเข้าเรียนที่เป็นสมาชิกของครอบครัวเพื่อเป็นการช่วยลดภาระการส่งเสียลูกหลานไปเรียนตามสถานรับเลี้ยงเด็กอนุบาล นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ดูแลบ้านเรือนโดยทั่วไปอีกแม่ผู้ใด ๆ ถ้าใจ เล่าว่า “เรื่องบาป-บุญนี้ฮู้ได้เรียนรู้มาจากพ่อแม่ ตูเจ้า เป็นสอนไว้เมื่อตอนยังเป็นหละอ่อน ในสมัยเป็นหละอ่อนฮู้เคยไปโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญของล้านนาไปสร้างวัดวาอารามต่างๆ นี่เป็นก็ถือว่าเป็นบุญ ฮู้ได้พร่ำสอนลูกหลานในบ้านหื้อเขาได้รับรู้หละอ่อนบ่าเดียวเรียนรู้ได้เร็ว เขามีการศึกษากันสูงขึ้น มีครูสอน มีตุ้เจ้าเทศน์หื้อฟัง ฮู้ใช้วิธีว่าหรือบอกเขาไปตรงๆ เลย ตักเตือนว่าอันใดดีปาดิ ถ้าปาดิจะต้องบ่ทำเหมเพราะว่าเป็นบ่ยอมรับกัน ตึงวันนีฮู้ฮู้ได้เพราะอาศัยนานบุญที่ได้ทำดีมาโดยตลอด ขอย่าหื้อได้เก็บ

เป็นแต่อย่างใดก็แล้วกันนา ” ในการอบรมสั่งสอนความเชื่อเรื่องบาป-บุญนั้นมักจะมีการสั่งสอนทั้งทางตรงและทางอ้อม การสั่งสอนทางตรงคือการบอกกล่าว เล่าให้ฟัง และการเตือนโดยตรง เช่น ถ้าลูกหลานทำผิดก็ว่าไปตามผิด เมื่อทำดีก็มักจะชมเพื่อให้เป็นเยี่ยงอย่างของคนในครอบครัว ทั้งนี้การอบรมสั่งสอนมักจะทำในโอกาสที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับว่าสถานการณ์เป็นเช่นไร แต่การอบรมสั่งสอนให้กับลูกหลานมักจะมีผลกระทบอย่างสม่ำเสมอ ส่วนการสอนทางอ้อมนั้นมักจะเกิดขึ้นจากการประพฤติตนเป็นตัวอย่างในการทำดีของตัวผู้หุ้ญนั่นเอง

การอบรมพร่ำสอนเรื่องบาป-บุญให้แก่สมาชิกภายในครอบครัว โดยเฉพาะบุตรหลานในครัวเรือน จากการที่ผู้หุ้ญทำตัวเป็นแบบอย่างในการทำดีเพื่อให้ลูกหลานได้เห็นแล้วการอบรมขัดเกลาบุตรหลานในเรื่องนี้ยังได้รับการปลูกฝังและช่วยกันเสริมจากสังคมหลายฝ่าย อาทิ ทางศาสนา ทางสถาบันการศึกษา สื่อมวลชน และครอบครัวของแต่ละคน ท่ามกลางสังคมยุคปัจจุบันที่มีอบายมุขต่างๆ มาเป็นสิ่งมอมเมาเยาวชนมากมาย เช่น ยาเสพติด การพนัน และสถานบันเทิงยามราตรีที่มีในตัวเมืองอย่างเก๋ไก๋จนกลาดประจบกับในภาวะเศรษฐกิจของประเทศอยู่ในฐานะย่ำแย่ซึ่งส่งผลกระทบต่อชาวบ้านในแต่ละชุมชนโดยทั่วไป แม่บัวไหล คณะปัญญา อายุ 69 ปี กล่าวว่า “ บ้าเดี๋ยวนี้อย่างก็เปลี่ยนแปลงไปหมด บ้างจะเป็นเรื่องที่อยู่ใกล้ตัว ลูกหลานเขาก็มีการศึกษานักขึ้น แม่ได้รู้หรือเขาฟังเสมอว่าสิ่งที่ทำดีนั้นจะต้องมีความเสมอต้นเสมอปลาย ลางพ่องแม่ใช้เวลาในช่วงที่ทำงานโดยกัน ที่บ้านแม่จะทำโคมโดยกันทั้งบ้าน ช่วงเวลาพักกินข้าวพ่อง หรือช่วงที่ผ่อทีวีก็จะมีโอกาสได้อยู่กัน แม่จึงทำตัวเป็นแบบอย่างหื้อเขามาโดยตลอด สั่งสอนอบรมหื้อเขาได้รู้ได้ทราบ บางอย่างเขาก็ใหญ่แล้ว เขาเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากประสบการณ์ตนเอง แต่อย่างไรก็ตามการยึดถือคำสอนทางศาสนาพุทธนั้นเป็นสิ่งที่ดี แม่เชื่อว่าคำสอนทางศาสนาเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ในเรื่องบาป-บุญนี้ เป็นดั่งว่าไว้ ใผทำอย่างใดก็จะได้อย่างนั้น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ทำดีนั้นก็เป็นบุญกุศล ทำชั่ว ทำหื้อเป็นเดือดร้อนนั้นก็เป็นบาป ” การอบรมสั่งสอนในช่วงระยะเวลานี้เป็นช่วงที่มีการปรับเปลี่ยนในการอบรมสั่งสอนเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง สื่อสารมวลชนต่างๆ เป็นเครื่องมืออีกอย่างที่ผู้หุ้ญใช้ในการพร่ำสอนบุตรหลาน เช่น สื่อหนังสือพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ และสื่อวิทยุ เมื่อมีข้อมูลข่าวสารตามหน้าหนังสือพิมพ์รายวันที่เกี่ยวข้องกับการลักทรัพย์ การฆาตกรรมกัน หรือประเด็นที่เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กัน ประเด็นต่างๆ จะถูกหยิบยกมาสนทนากันในช่วงเวลาที่สมาชิกในครอบครัวอยู่รวมกันพร้อมหน้า ทุกคนในวงสนทนาต่างพูดถึงประเด็นเรื่องราวที่เกิดขึ้น

ส่วนผู้หญิงที่เป็นผู้นำครอบครัวที่อยู่ในวงสนทนามักจะเป็นผู้สรุปและโยงเรื่องราวไปสู่ความเชื่อเรื่องบาป-บุญอยู่เสมอ

หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อมโยงกันกับความเชื่อเรื่องบาป-บุญ เช่น ความเชื่อเรื่องกรรม ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ ความเชื่อเรื่องการทำบุญ ทำทาน เป็นต้น ความเชื่อดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกันไปมาอย่างเห็นได้ชัดเจน โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องกรรม คือการกระทำ การกระทำในอดีตกับปัจจุบันเป็นสิ่งที่ชาวบ้านในชุมชนเชื่อว่าเป็นสิ่งที่เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน อีกทั้งการทำกรรมดีในปัจจุบันยังจะส่งผลต่ออนาคตอีกด้วย แม่ลัย นันตะ เล่าว่า “ แม่จึงเชื่อว่าเรื่องบาป-บุญนี้มีแท้ พระเป็นดังเทศน์สอนเป็นประจำว่าจะเป็นการงานที่เกิดขึ้นในชุมชน ก้าววันพระวันศีล เป็นดังว่าไว้ว่าในปัจจุบันนี้หื้อหมั่นทำดี รักษาศีล ทำกาย วาจา ใจหื้อสะอาด การทำดีนี้หากเป็นความดีที่เราตั้งใจไว้ว่าจะทำ มีศรัทธาตั้งหมั่นทำความดีนั้นหื้อเสมอต้นเสมอปลายก็จะได้รับความดีเป็นสิ่งตอบแทน แม่เชื่อว่าความดีเป็นสิ่งที่บ่ตาย ทำดีไป บ่กลัวอะหยังเพราะเราทำดีมาโดยตลอด ในบ้านแม่จะมีลูกหลานอยู่ด้วยกันหลาย แม่ได้สอน ได้บอกเขาเกี่ยวกับเรื่องบาป-บุญ หละอ่อนบางที่มันก็บ่รู้อะหยัง เราก็อพยายามบอกเขาหื้อได้รับรู้และปฏิบัติตนเป็นคนดี ถ้าโรงเรียนปิด ก้าวมีงานต่างๆในชุมชนแม่จะพาเขาไปร่วมงาน หื้อเขารู้เขาเห็น ” ตามหลักคำสอนของทางพระพุทธศาสนาที่ว่า ผู้ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว หรือทำอย่างไรก็จะได้อย่างนั้นซึ่งตรงกับความเชื่อพื้นบ้านในเรื่องเจ้ากรรมนายเวร ความเชื่อเรื่องกรรมเก่า กรรมใหม่ ซึ่งไม่ต่างกับนรกซึ่งเป็นแดนที่ผู้ทำบาปจะต้องไปรับใช้กรรม ส่วนสวรรค์คือดินแดนที่ผู้ทำบุญหรือทำความดีจะได้ไปอยู่ในอนาคตหลังจากหมดลมหายใจ ดังนั้นผู้หญิงจึงมักจะเชื่อมโยงความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาเข้ามาใช้ร่วมกันเพื่ออธิบายในสิ่งที่ตนเองสั่งสอนบุตรหลานจะได้มีเหตุผลน่าเชื่อถือ การทำบุญในรูปแบบต่างๆ ภายในรอบปีที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นสิ่งที่ผู้หญิงใช้บอกกล่าว ชี้แนะ สั่งสอนบุตรหลานให้ประพฤติปฏิบัติตามเพราะเห็นว่าการทำบุญเป็นหนทางหนึ่งที่จะทำให้คนในครอบครัวมีชีวิตอยู่อย่างปกติสุข จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของนักวิจัยในช่วงที่ผ่านมาภายในครอบครัวที่อยู่กันหลายหลังคาเรือนมักมีการชักชวนกันไปทำบุญตามวัดที่อยู่ห่างไกลออกไปรอบนอกเมืองเชียงใหม่ในโอกาสวันหยุดราชการหรือช่วงเทศกาลประจำปีอยู่เป็นประจำ ในการร่วมกันทำบุญดังกล่าวเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของสมาชิกภายในครอบครัวเดียวกันให้เหนียวแน่นขึ้นกว่าเดิม ช่วงเวลาดังกล่าวสมาชิกในครอบครัว

ได้พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันและมักที่จะเลือกสถานที่ทำบุญที่ตนเห็นว่าสมควรที่จะไปทำบุญร่วมกัน

ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นความเชื่อในสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ในชุมชนมีการสืบทอดความเชื่อนี้ควบคู่ไปกับความเชื่อในพระพุทธศาสนาแบบพื้นบ้านซึ่งชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและพึ่งพาอาศัยเพื่อให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างราบรื่น ปราศจากภัยอันตรายที่อยู่รอบข้าง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านเคารพนับถือมีหลายอย่าง เช่น พระพุทธรูปสำคัญ พระเจดีย์ พระวิหาร รอยพระพุทธรูป บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ (บ่อน้ำทิพย์) สิ่งของเครื่องใช้ที่มีการลงคาถาอาคม เหริยญพระ รวมไปถึงสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติอื่นๆ ที่ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า สิ่งเหล่านี้เป็นความเชื่อที่ฝังแน่นกับวิถีชีวิตของชาวบ้านมาเป็นเวลาช้านาน ผู้หญิงในชุมชนเป็นผู้ที่มีบทบาทในการสืบทอดความเชื่อดังกล่าวทั้งจากความเชื่อโดยตรงที่ตนเคารพนับถือและจากความเชื่อที่ตนได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษซึ่งก่อนที่จะปักใจเชื่ออะไรนั้นจะต้องมีศรัทธาความยึดมั่นเป็นตัวนำทางก่อน ความเชื่อพื้นบ้านเรื่องนี้เป็นความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดโดยการยอมรับนับถือและให้ความเคารพกราบไหว้เพื่อวัตถุประสงค์หลายอย่าง อาทิเช่น เพื่อความเป็นสิริมงคล เพื่อรักษาโรค เพื่อความอยู่ร่มเย็นเป็นสุข เป็นต้น

ภายในแต่ละครอบครัวมักจะเก็บสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ได้รับเก็บสะสมไว้ในบ้าน ชาวบ้านหลายครัวเรือนเก็บรักษาของที่ตนเองคิดว่าศักดิ์สิทธิ์ไว้บนหิ้งพระหรือที่สูงเหนือศีรษะแม่ทองใบ พรหมศรี อายุ 75 ปี เล่าว่า “ตามบ้านเรือนแต่ละหลังจะมีของศักดิ์สิทธิ์เก็บไว้บนหิ้งพระหรือที่สูงเพื่อให้อุบัติการณ์ความร่มเย็นเป็นสุขในครอบครัว สิ่งของต่างๆ ที่ศักดิ์สิทธิ์ไม่ได้มาจากหลายที่ บางที่เป็นเอาหื้อพ่อง ตูเจ้าเอาหื้อก็มี เช่นพระเครื่อง พระบูชา น้มนันต์ สายสิญจน์ ยันต์เทียน ยันต์แผ่น เป็นต้น ของเหล่านี้มีไว้กับบ้านกับจงก็เป็นสิริมงคล ในยามที่ไผ่ในบ้านบ่สบายก็ไหว้สาเป็นเชื้อมารักษา เอาน้มนันต์มารักษา เอาสายสิญจน์มามัดมือพ่อง ทำหื้อเขาหายจากเจ็บป่วย” ในคราวที่สมาชิกภายในครอบครัวไม่สบายผู้หญิงที่เป็นผู้นำครอบครัวจะกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในบ้านเพื่อขอให้ท่านรักษาลูกหลานให้หายจากการเจ็บป่วย บางครั้งก็มักจะเป็นผู้ที่นำสิ่งของศักดิ์สิทธิ์ เช่น น้ำพระพุทธมนต์ น้ำจากบ่อศักดิ์สิทธิ์ ให้สมาชิกในครอบครัวดื่มหรือใช้ลูบศีรษะและกล่าวขอด้วยการเปล่งเสียงว่าขอให้หายจากโรคเป็นปกติทั้ง จากการสังเกตของนักวิจัยพบว่าผู้หญิงที่เป็นผู้นำ

ครอบครัวหลายคนสะสมสิ่งของศักดิ์สิทธิ์ไว้ประจำบ้านไว้เรื่อยๆ อาทิเช่น การไปขอน้ำพระพุทธมนต์จากพระภิกษุที่ตนเองเคารพนับถือตามวัดวาอารามต่างๆ และการขอน้ำมนต์จากเจ้าทรงที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ในบางครั้งผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านที่มีความสนิทสนมกันมาขอใช้น้ำพระพุทธมนต์เพื่อนำไปรักษาโรคเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นอยู่เป็นประจำ

ผู้หญิงหลายคนชวนกันไปเคารพสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นภาคเหนือในช่วงเวลาที่ว่างเว้นจากภารกิจหรือช่วงเทศกาลและประเพณีสำคัญที่มีการทำบุญประจำปี เช่น พระพุทธบาทสี่รอย วัดพระพุทธบาทสี่รอย อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ คอยแท่นพระ คอยห้างบาตร ถ้ำจิ๊กต๋อ วัดพระธาตุจอมแจ้ง น้ำบ่อศักดิ์สิทธิ์คอยขะม้อ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน อนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัยที่เชิงคอยสุเทพ การใส่ขันดอกบูชาเสาอินทขิลตามประเพณีประจำปีที่วัดเจดีย์หลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น แม่ลัย นันต๊ะเล่าว่า “การเดินทางไปเคารพสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์นี้เป็นเรื่องที่ต้องมีใจที่เข้มแข็ง แม่ตั้งเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาโดยตลอด เมื่อไปสักการะแล้วสุขภาพสบายใจอย่างเช่นพระบาทสี่รอยที่อำเภอแม่ริมแม่ได้ขึ้นไปกราบไหว้เป็นเวลา 20 กว่าปีมาแล้ว แม่จะไปทุกปี บ่ว่าจะเป็นงานสงฆ์น้ำพระพุทธบาทในช่วงประเพณีเดือน 6 เป็ง วันเข้าพรรษาแม่จะไปเข้าพรรษาที่วัดพระพุทธบาทสี่รอย ออกพรรษาก็จะออกที่วัดพระพุทธบาทสี่รอย ที่วัดนั้นอากาศเย็นสบายแม่ไปปฏิบัติธรรมโดยทางขึ้นไปบนวัดค่อนข้างลำบากถ้าบ่ตั้งใจจริงๆ ก็ไปบ่ถึงแน่ อยู่ที่วัดพระพุทธบาทจะกินอาหารเจตลอด ในช่วงวันหยุดแม่จะพาลูกหลานมาทำบุญด้วยกัน ชวนหมู่แม่หญิงที่เป็นใคร่มาโดย แม่นี้ตั้งสัจธาในบารมีของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ครูบาพรชัยเป็นกั๊ตติงสอนเสมอว่าสิ่งเหล่านี้เป็นตัวแทนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การปรนนิบัติพระพุทธบาทก็ชื่อว่าได้บุญกุศลซึ่งแม่ก็ทำมาโดยบ่ขาด” ในบางครั้งแต่ละครอบครัวมีการพาบุตรหลานหรือสมาชิกภายในครอบครัวไปเคารพสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ หรือตอนเย็น จากการสังเกตของนักวิจัย ในการร่วมเดินทางไปนมัสการสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ พบว่าผู้หญิงในชุมชนหลายคนมีความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในทางพระพุทธศาสนาแบบพื้นบ้าน และมักจะแสดงความเคารพนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นเป็นที่พึงทางใจอีกด้วย ในแต่ละสถานที่สำคัญทางศาสนาผู้หญิงในชุมชน เช่น แม่ลัย นันต๊ะ น้ำอัมพร บุญมี น้ำสุดา ท้าวแดนคำ ป้าคำ สุวรรณทะมาลี แม่บัวไหล คณะปัญญา เป็นต้น มีความสนิทสนมกับพระภิกษุสงฆ์กับเจ้าอาวาสวัด คณะศรัทธาวัดต่างๆ เป็นอย่างดี ผู้หญิงในชุมชนมีความศรัทธาในพระภิกษุสงฆ์ตามสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กับชุมชนนั้นเป็นประจำ มีการไปมาหาสู่กัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างเต็มที่

การเคารพนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นความเชื่อที่มีการสืบทอดมาจากความศรัทธาในพระบรมพุทธรูปศาสนากับการได้รับการอบรมขัดเกลาเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาจากครูอาจารย์ พระภิกษุสงฆ์ที่มีคนเคารพนับถืออย่างแพร่หลาย โดยมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างเคร่งครัด ซึ่งธรรมเนียมในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์แต่ละสถานที่มีความแตกต่างกันออกไป ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านเป็นผู้ที่มีความศรัทธาและยึดมั่นในวิถีปฏิบัติในการแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่เป็นอย่างมากด้วยการบูชาและสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในโอกาสต่างๆ อยู่เป็นประจำ เริ่มตั้งแต่การเตรียมเครื่องสักการะบูชาเพื่อนำไปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยตนเอง หรือชวนกันเตรียมเครื่องบูชาเป็นกลุ่มๆ จากนั้นจึงเดินทางไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์

พระบรมธาตุคอกยสุเทพบนคอกยสุเทพถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองเชียงใหม่มานานนับ 600 กว่าปี ชาวบ้านโดยทั่วไปถือว่าเป็นของสูงที่ควรบูชาซึ่งจะมีประเพณีประจำปีในวันวิสาขบูชา ในตอนค่ำของวันขึ้น 14 ค่ำ ชาวบ้านเดินขึ้นคอกยสุเทพเพื่อขึ้นไปสักการะบูชาพระธาตุคอกยสุเทพเป็นจำนวนมาก แม่บัวไหล คณะปัญญา กล่าวว่า “ประเพณีการขึ้นนมัสการคอกยสุเทพเป็นประเพณีที่ชาวเชียงใหม่รักษาริตรอยมาโดยตลอด คอกยสุเทพเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองเรามาช้านาน แม่ได้เดินขึ้นคอกยสุเทพทุกปี ในการขึ้นคอกยสุเทพแต่ละครั้งได้ชวนแม่หญิงในชุมชนไปด้วยกัน เอาลูกหลานไปโดย เขาจะได้รู้ได้เห็น การเดินขึ้นคอกยสุเทพปีละครั้งบำเพ็ญนี้ยังมีแรงสามารถเดินได้ ถ้าสุขภาพปกติก็คงจะหยุดแต่ก็จะขึ้นรถแทน การขึ้นไปนมัสการพระบรมธาตุนั้นได้บุญกุศลมาสู่ตัวเรา การเดินขึ้นคอกยสุเทพในคืนเดือนเพ็ญนั้นเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะคล้อยมาหาเราอยู่ร่มเย็นเป็นสุข นับเป็นการสร้างบารมีให้กับตัวเองอีกประการหนึ่งด้วย” การเข้าร่วมประเพณีการเดินขึ้นสักการะพระบรมธาตุคอกยสุเทพในอดีตมีการเดินขึ้นคอกยหลายครอบครัวซึ่งแต่ละครอบครัวเตรียมเครื่องสักการะ อาหารคาวหวาน เพื่อใส่บาตรในตอนเช้าของวันวิสาขบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคลของตนเองและครอบครัว ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านหลายคนได้เข้าร่วมในการเดินขึ้นคอกยสุเทพเป็นประจำทุกปี ผู้หญิงบางคนเมื่อสุขภาพไม่ค่อยดีจึงเลิกเดินขึ้น จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัยในครั้งนี้พบว่าผู้หญิงในชุมชนเมืองสาครหลวงหลายคนยังคงเดินทางไปเคารพสักการะในช่วงประเพณีสำคัญอยู่ ด้วยการเดินไปพร้อมกับคณะศรัทธาหัววัดต่างๆ เช่น วัดพระพุทธรูปท่าสี่รอย ได้จัดขบวนแห่กลองเพื่อเป็นการบูชาโดยใช้เชือกลากรถที่บรรทุกกลอง ผู้หญิงในชุมชนเมืองสาครหลวงหลายคนที่ได้เคารพศรัทธาวัดพระพุทธรูปท่าสี่รอยได้เข้าร่วมขบวนแห่ขึ้นคอกยสุเทพ เมื่อเดินทางถึงคอกยสุเทพแล้วมีการเวียนเทียนรอบพระธาตุคอกยสุเทพสามรอบเพื่อบูชาพระอัฐิธาตุของพระพุทธเจ้า หลังจาก

เสร็จพิธี ชาวบ้านได้นอนพักตามศาลาที่ทางวัดจัดเตรียมไว้ให้จนถึงช่วงเช้ามีการทำบุญ ตักบาตรพระภิกษุสามเณรแล้วจึงเดินทางกลับบ้านของตนเอง ความเชื่อในการเดินทาง ขึ้นไปสักการะพระบรมธาตุคอกยสุเทพซึ่งชาวบ้านถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นต้องใช้ความ อุตทน และความพยายามค่อนข้างสูง ดังนั้นการเดินทางไปสักการะในช่วงประเพณีจึงถือว่าเป็น การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่สูงสุดเปรียบเสมือนกับการบูชาเขาพระสุเมรุนั่นเอง

ประเพณีบูชาเสาอินทขิลเมืองเชียงใหม่เป็นความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์อีกอย่างหนึ่งที่ ผู้หญิงในชุมชนมีบทบาทที่สำคัญในการสืบทอดความเชื่ออย่างเคร่งครัด เป็นประจำทุกปี การบูชาเสาอินทขิลหรือเสาหลักเมืองด้วยการใส่ขันดอก ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านได้จัดเตรียม ดอกไม้รูปเทียนไว้เป็นชุดๆ สำหรับสมาชิกภายในครอบครัว ครอบครัวที่อยู่ร่วมกัน หลายคนมักจะมีสมาชิกรวมตัวกันเพื่อจัดเตรียมดอกไม้รูปเทียน ประเพณีการใส่ขันดอก อินทขิลมีด้วยกันทั้งสิ้น 4 วัน ชาวบ้านเลือกไปใส่ขันดอกวันแรกและวันสุดท้ายเป็น ส่วน มากแต่จะเลือกใส่เพียงวันเดียวเท่านั้นเพื่อเป็นการบูชาให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองช่วย ปกปักษ์รักษาตนเองและครอบครัวให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข

ข. พิธีกรรม

ในการประกอบพิธีกรรมภายในชุมชนผู้หญิง เป็นผู้ที่มียุทธศาสตร์เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีกรรมพื้นบ้านทุกกิจกรรม เริ่มตั้งแต่การจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมที่มีความละเอียดอ่อนหลากหลายอย่างตามแบบอย่างดั้งเดิมที่มีการสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน ผู้หญิงที่มีความชำนาญในการจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมเป็นผู้นำในการจัดเตรียมร่วมกับชาวบ้านที่มาร่วมงาน ในระดับครอบครัวแต่ละครอบครัวแม่บ้านเป็นผู้นำจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมร่วมกับสมาชิกในครอบครัวให้เสร็จก่อนที่จะมีการประกอบพิธีกรรม ส่วนพิธีกรรมในระดับชุมชนหรือหมู่บ้านการจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมผู้หญิงส่วนใหญ่ได้ช่วยกันจัดเตรียมร่วมกันโดยมีผู้หญิงสูงอายุหรือผู้ที่เชี่ยวชาญเป็นผู้คอยควบคุมบอกกล่าวขั้นตอนและวิธีการทำให้แม่บ้านได้ร่วมกันจัดเตรียมอย่างถูกต้อง หลังจากจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมเสร็จแล้วเมื่อถึงวันเวลาตามกำหนดในการประกอบพิธีกรรมซึ่งพิธีกรรมในชุมชนจะมีหลายอย่าง บางพิธีกรรมมีอาจารย์วัดเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม นอกจากนี้ยังมีบางพิธีกรรมที่ผู้หญิงเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมนั่นเองตั้งแต่เริ่มประกอบพิธีกรรมจนเสร็จสิ้นพิธีกรรมที่ทำขึ้น ในรายละเอียดของ

แต่ละพิธีกรรมมีความแตกต่างกันออกไปซึ่งทำให้บทบาทของผู้หญิงมีความแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของพิธีกรรมนั้นๆ

พิธีกรรมการทำบุญ

พิธีกรรมการทำบุญในชุมชนเป็นสิ่งที่เกิดจากความเชื่อเรื่องบาป-บุญ และการให้ทานนับเป็นหลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา ทั้งนี้เนื่องมาจากชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักของชุมชนและอาศัยเป็นที่ยึดเหนี่ยวใจ ประกอบกับในรอบปีมักจะมีประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน อย่างแนบแน่นทำให้พิธีกรรมการทำบุญกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของชาวบ้าน พิธีกรรมการทำบุญในวันสำคัญทางศาสนามีหลายพิธีกรรม เช่น พิธีกรรมในการทำบุญตักบาตร พิธีกรรมการทำบุญในวันธรรมสวนะ พิธีกรรมในการทำบุญทอดกฐิน พิธีกรรมในการทำบุญทอดผ้าป่า ส่วนพิธีกรรมการทำบุญตามกิจกรรมต่างๆ ที่มักเกิดขึ้นในรอบปีของชุมชนเช่น พิธีกรรมการทำบุญปล่อยหลวง พิธีกรรมการทำบุญหมู่บ้าน พิธีกรรมการทำบุญครบรอบวัดสร้างโรงเรียน พิธีกรรมการทำบุญสืบชาติ พิธีกรรมการทำบุญสลากภัตต์ พิธีกรรมการทำบุญครอบรอบอายุ พิธีกรรมการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ และพิธีกรรมการทำบุญที่เกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญกุศลศพ พิธีกรรมการทำบุญดังกล่าวข้างต้นเป็นพิธีกรรมที่ผู้หญิงมีบทบาทสำคัญในการสืบทอดพิธีกรรมให้คงอยู่โดยเป็นผู้มีส่วนในการประกอบพิธีกรรมการทำบุญทั้งในระดับครอบครัวและในระดับชุมชน พิธีกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนผู้หญิงที่เป็นผู้นำกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐานชุมชน ผู้สูงอายุ และผู้ที่มีความเชี่ยวชาญได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้านให้เป็นผู้ตัดสินใจในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ร่วมกับผู้นำในชุมชน และผู้นำทางศาสนา นอกจากนี้ยังเป็นผู้ดำเนินการจัดเตรียมอาหารคาวหวานสำหรับเลี้ยงผู้เข้าร่วมพิธีกรรม การจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมสำหรับการใช้ในการประกอบพิธีกรรม ภายในครัวเรือนผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านได้อบรมขัดเกลาบุตรหลานเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต บอกกล่าวให้รู้จักพิธีกรรมพื้นบ้าน ชักชวนและพาสมาชิกในครัวเรือนเข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ อยู่เป็นประจำ

ในการทำบุญแต่ละครั้ง มีการจัดเตรียมเครื่องไทยทานเพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมที่เกิดขึ้นซึ่งส่วนใหญ่ผู้หญิงเป็นผู้จัดเตรียมเครื่องไทยทาน อาหารคาวหวานที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม การเตรียมอาหารสำหรับพิธีกรรมการทำบุญตักบาตรผู้หญิงมักจะ

ชักชวนบรรดาสมาชิกในครัวเรือนให้มาช่วยกันจัดเตรียมโดยแบ่งหน้าที่กันทำ แม่ลัย นั้นตะ
 กล่าวว่ “การทำบุญใส่บาตรในตอนเช้าของทุกวันจะมีดีเจ้าพระเณรผ่านถนนหน้าบ้าน การ
 เตรียมของสำหรับใส่บาตรจะเตรียมใส่ไว้ก่อน แม่จะชวนลูกหลานไปใส่บาตรโดยกันเป็น
 ประจำ ชวนคนบ้านใกล้เคียงโดย อาหารที่ใส่จะเตรียมไว้เป็นชุดๆ เมื่อได้ยินเสียงระฆังที่
 เด็กวัดตีก็พากันออกไปใส่บาตร เวลาใส่บาตรจะต้องถอดรองเท้าออกทุกคน ใส่บาตรอย่าง
 ระมัดระวัง หลังจากใส่บาตรแล้วพระจะหื้อพร แม่จะกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลหื้อกับ
 บรรพบุรุษ ญาติพี่น้องที่ตายไปแล้ว สรรพสัตว์ เจ้ากรรมนายเวร และบางทีก็อุทิศส่วนกุศล
 ไปหื้อตัวเก่าโดย หลานๆที่บ้านชอบออกไปใส่บาตรกับแม่เป็นประจำซึ่งเป็นสิ่งที่ดี
 ที่ช่วยทำหื้อหละอ่อนได้เรียนรู้วิธีการทำบุญตักบาตร และได้บุญได้กุศลจากการใส่บาตร
 นอกจากนี้ในวันสำคัญทางศาสนาหรือวันสำคัญในโอกาสต่างๆ เช่น วันเข้าพรรษา
 วันออกพรรษา วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเฉลิมพระชนมพรรษา
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ แม่บ้านได้พาลูกหลาน
 ไปใส่บาตรข้าวสารอาหารแห้งถวายพระมาโดยตลอด” ในตอนเช้าตามถนนในชุมชนมี
 พระภิกษุสามเณรออกบิณฑบาตเป็นประจำ แม่บ้านทำอาหารคาวหวานไว้เป็นชุดๆ สำหรับ
 ใส่บาตร เมื่อใกล้เวลาที่พระเดินมาบิณฑบาตบางครั้งแม่บ้านได้พาบุตรหลานมาใส่บาตร
 ด้วยกัน ทุกครั้งแม่บ้านได้สอนให้บุตรหลานถอดรองเท้าขณะที่ใส่บาตรและสำรวมระวัง
 กิริยามารยาทของตนเอง ระวังไม่ให้มืออุกขอบบาตร โดยที่แม่บ้านทำเป็นแบบอย่างให้ดู
 พร้อมกันนั้นได้พร่ำสอนถึงขั้นตอนการกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลหลังจากใส่บาตรแล้ว การ
 ตักบาตรสามารถทำได้ในทุกโอกาสเพื่อเป็นการทำบุญกุศลให้เกดกับตนเองและอุทิศส่วน
 กุศล นอกจากนี้ในวันสำคัญทั่วไปก็มักจะมีการทำบุญใส่บาตรเป็นกรณีพิเศษ เช่น
 วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันแม่แห่งชาติ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และ
 วันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นต้น ผู้หญิงหลายคนที่ทำบุญ
 ตักบาตรเชื่อว่าการมีศรัทธาตั้งมั่นในพระบวรพุทธศาสนาด้วยการทำบุญตักบาตรจะทำให้
 ชีวิตของตนไม่ตกทุกข์ได้ยาก ไม่ว่าชาติปัจจุบันหรือชาติหน้าก็จะมีข้าวปลาอาหารกินตามที่
 ตนเองได้ทำบุญไป ใส่บาตรด้วยอะไรก็จะได้อินสิ่งนั้นตอบแทน น้ำอัมพร บุญมี กล่าวว่
 “การทำบุญใส่บาตรนี้ทำเป็นประจำ การทำบุญใส่บาตรเป็นการทำบุญที่ทำแล้วสบายใจ
 ใส่สิ่งที่คิดสิ่งทีคิดว่าตนสามารถใส่ได้ เป็นว่าใส่อะหยังก็จะได้อันนั้น หรือบางทีเป็นก็ว่าบุญ
 ทานที่เกดขึ้นนั้นถ้าเราตั้งใจทำ ผลบุญจะส่งหื้อเราประสบแต่สิ่งที่ดีๆ กินเท่าไรก็บู้จัก
 หมดจักเลี้ยง” การใส่บาตรที่มีความเชื่อว่ามีอานิสงส์มากมีอยู่ 2 อย่างคือ การตักบาตร

เทโวโพหนะ ซึ่งพิธีกรรมนี้ได้จัดขึ้นหลังจากวันออกพรรษา 1 วัน ตามความเชื่อแต่โบราณ เชื่อว่าวันนี้เป็นวันพระเจ้าเปิดโลกทั้งสาม คือ สวรรคโลก มนุษยโลก และโลคนรก การตักบาตรอีกอย่างหนึ่งคือการตักบาตรวันเป็งพุทธ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการตักบาตรพระอุปคุต น้ำสุคา ท้าวแดนคำ ได้กล่าวถึงการใส่บาตรพระอุปคุตว่า “การใส่บาตรพระอุปคุตในวันเป็งพุทธเป็นจะใส่กันแต่เช้ามีด การใส่บาตรในวันเป็งพุทธนี้เชื่อว่าได้านิสงค์ของการหื้อทานนั้ก ตะกอนมีการใส่กันนั้ก บ่าเดี๋ยมนั้บ่าสะควกที่จะออกไปใส่ในตอนเช้า น้ำลายใส่บาตรพระตามเวลาปกติที่ท่านมาบิณฑบาต น้ำจะพาลูกหลานใส่บาตรที่หน้าบ้านเป็นประจำ บางครั้งก็ไปทำบุญที่วัดในตอนเช้าแทน ส่วนที่อื่นทราบมาว่าเป็นยังมีการใส่บาตรพระอุปคุตในวันเป็งพุทธกันอยู่ ” ตามท้องถิ่นภาคเหนือเชื่อว่าในวันเพ็ญที่ตรงกับวันพุธถ้าหากได้ทำบุญตักบาตรแต่เช้ามีดจะได้บุญกุศลอย่างมหาศาล ชาวบ้านเชื่อว่าพระอุปคุตที่จำพรรษาได้น้ำจะออกมาบิณฑบาตเฉพาะวันเพ็ญที่ตรงกับวันพุธเท่านั้นถ้าหากผู้ใดได้ใส่บาตรจะได้บุญกุศลอันแรงกล้า

การทำบุญในวันธรรมสวนะหรือวันพระในแต่ละเดือนมีอยู่ 4 ครั้ง คือ วันขึ้น 8 ค่ำ วันขึ้น 15 ค่ำ วันแรม 8 ค่ำ และ วันแรม 15 ค่ำ ก่อนวันพระ 1 วันมีการจัดเตรียมของไปทำบุญที่วัดซึ่งผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านเป็นผู้จัดเตรียมเก็บดอกไม้สำหรับใส่ขันแก้วทั้งสาม ขันศีล และขันธรรม ขยายคำแปล คาวเรื่อง กล่าวว่า “ขยายไปวัดวันพระวันศีลเป็นประจำทุกวันพระวันศีล ขยายชวนแม่ลัย แม่หนู และก๊คนที่อยู่บ้านใกล้ๆ กันเดินทางไปทำบุญด้วยกัน วันนี้จะใส่ชุดที่เรียบร้อย ถ้าเป็นช่วงเข้าพรรษาใส่เสื้อผ้าสีขาว การไปทำบุญที่วัดในวันศีลนั้นขยายไปมาโดยตลอด ในชุมชนนี้ชาวบ้านเป็นก๊มากันหลายคน ส่วนใหญ่มีแม่ญิงนั้กเหลือพ่อชาย ประการนี้้นการที่แม่ญิงมาหลายเพราะว่าแม่ญิงเอาใจใส่ในเรื่องการทำบุญนั้ก บางวันที่หละอ่อนบไปเรียนหนังสือขยายจะพาหละอ่อนไปวัดกับขยาย” ในตอนเช้าวันพระชาวบ้านไปทำบุญที่วัด หลังจากเข้าวัดแล้วผู้หญิงส่วนใหญ่ไหว้พระบรมธาตุก่อนเป็นอันดับแรกด้วยการจุดธูป 5 ดอก เทียน 2 เล่ม และบูชาด้วยดอกไม้ จากนั้นมีการใส่บาตรพระพุทธร ขันข้าวเสี้อวัด ใส่อาหารคาวหวานในภาชนะที่ทางวัดจัดเตรียมไว้ที่ศาลา โดยมีแม่บ้านที่เป็นหัวหน้าในการทำอาหารประจำวัดเป็นผู้คอยดูแลการจัดเตรียมอาหาร คาวหวานเป็นชุดๆไว้ น้ำแสงหล้า ศรีสุวรรณ กับป้าประไพ เมืองดี เป็นหลักในการจัดเตรียมขันข้าว และจัดอาหารใส่ถาดอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย เสร็จแล้วชาวบ้านพากันขึ้นบนพระวิหารนำข้าวตอกดอกไม้ใส่ในขันแก้วทั้งสาม ขันศีล และขันธรรมตามลำดับ ในช่วงที่ชาวบ้านเริ่มเข้ามาในพระวิหารเรื่อยๆ ผู้ชายที่มานั่งบริเวณด้านข้างทิศตะวันตก ส่วน

ผู้หญิงนั่งตรงกลางพระวิหารไปจนถึงท้ายพระวิหาร จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัยพบว่าการสนทนาทักทายกันระหว่างผู้ที่มาทำบุญอย่างเป็นกันเอง มีการไต่ถามถึงสารทุกข์สุกดิบของกันและกัน สีนัยท่าทางของแต่ละคนต่างยิ้มแย้มแจ่มใส เรื่องราวที่มีการพูดคุยกันส่วนใหญ่มักจะเป็นเรื่องการดูแลสุขภาพ การทำบุญและการเล่าสู่กันฟังเกี่ยวกับเรื่องราวของแต่ละคนในช่วงที่ผ่านมา เวลาประมาณ 7 นาฬิกา ทางวัดศิระนังสถัญญาน พระภิกษุสามเณรขึ้นบนพระวิหาร จากนั้นผู้ชายสูงอายุนำขันแก้วทั้งสามถวายพระประธาน และนำขันธรรมถวายหอธรรม ผู้ชายสูงอายุจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย อาจารย์วัดนำไข้วพระสวดมนต์ จากนั้นพระสงฆ์สวดพระพุทธรูป ชาวบ้านที่มาร่วมทำบุญเปิดผ้าที่ใส่ข้าวแล้วประจบไว้เหนือศีรษะ เมื่อพระภิกษุสงฆ์สวดพระพุทธรูปเสร็จ ชาวบ้านลงไปเข้าแถวที่หน้าพระวิหารเพื่อใส่บาตรพระภิกษุสามเณรภายในวัด หลังจากใส่บาตรเสร็จอาจารย์วัดกล่าวคำบูชา และนำอาราธนาศีล 5 พระภิกษุให้ศีล 5 จากนั้นอาจารย์วัดกล่าวนำคำถวายทานแบบพื้นเมือง พระสงฆ์ให้พรเป็นเสร็จพิธี ส่วนในวันธรรมสวนะในช่วงเช้าพระภิกษุมีการเทศน์พระธรรมเทศนาแบบบรรยายในช่วงเช้า หลังจากรับศีลเสร็จแล้ว และเวลาประมาณ 14 นาฬิกา มีการเทศนาธรรมแบบพื้นเมืองเหนือ ในช่วงค่ำมีการทำวัตรสวดมนต์เย็นเป็นประจำ ในการทำบุญในวันธรรมสวนะแต่ละช่วงส่วนมากผู้หญิงมาร่วมทำบุญเป็นส่วนใหญ่ ผู้หญิงที่มีบ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงกันได้ชวนกันมาทำบุญด้วยการเดินทางมาด้วยกัน ช่วงบ่ายมีผู้หญิงสูงวัยเลือกมาฟังเทศน์ร่วมกันตามความสะดวกสบาย ส่วนช่วงเย็นมีผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านมาทำวัตรเย็นร่วมกัน

การทำบุญทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ผู้หญิงในชุมชนมีทั้งผู้ที่เป็นผู้นำหรือเป็นเจ้าภาพในการทอดถวายและเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการทำบุญ ผู้หญิงที่มีฐานะดีมักจะชักชวนบรรดาญาติมิตรและชาวบ้านในชุมชนเพื่อถวายกฐินทั้งในชุมชนและนอกชุมชน แม่ลัย นันตะกล่าวว่า “การทำบุญทอดกฐินนี้ถือว่าเป็นเรื่องใหญ่ที่จะต้องมีการเตรียมตัวก่อนที่จะถวายทานกฐินทานได้ปีละ 1 ครั้ง ส่วนมากแม่จะไปร่วมกับคนอื่นเป็นส่วนนัก ไปทานกฐินก็จะทำให้อานิสงค์การทำบุญทำทานนั้น แม่หนูที่อยู่หน้าบ้านแม่เป็นจะทานทุกปี เป็นมาชวนแม่ตลอด แม่ก็ไปโดยเป็นบ่ขาด” โดยที่ปีหนึ่งๆสามารถถวายทานกฐินได้เพียงปีละ 1 ครั้งเท่านั้น ส่วนการทอดผ้าป่าสามารถถวายทานได้ตลอดทั้งปี จากการสังเกตตลอดระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมาพบว่าผู้หญิงในชุมชนมักจะเป็นแกนนำในการชักชวนชาวบ้านไปทอดกฐิน และทอดผ้าป่ายังวัดที่ตนจองทอดกฐินไว้ นอกจากนี้ผู้หญิงที่เป็นเจ้าทรงมักจะ

ชวนบรรดาผู้หญิงในชุมชนไปทอดผ้าป่าตามวัดภายในจังหวัดและวัดต่างจังหวัดโดยเลือกทอดถวายวัดที่มีฐานะยากจน ไม่มีสิ่งก่อสร้างมากนัก

การทำบุญปอยหลวง เป็นงานประเพณีที่มีการจัดขึ้นเพื่อฉลองสมโภชสิ่งก่อสร้างของวัดในชุมชนโดยจัดให้มีขึ้นหลังจากที่สิ่งก่อสร้างแล้วเสร็จ การจัดงานปอยหลวงจัดขึ้นนานๆ ครั้ง ซึ่งนับเป็นงานใหญ่ประจำชุมชนที่ชาวบ้านในชุมชนถือว่าเป็นงานที่มีความสำคัญ ในการจัดงานทำบุญปอยหลวงผู้หญิงในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกวันที่จะทำบุญและเป็นคณะกรรมการจัดงานในแผนกต่างๆ รวมทั้งเป็นผู้จัดเตรียมงานในส่วนของครอบครัวของตนเองโดยเฉพาะการจัดทำครัวทานเพื่อนำมาถวายที่วัด เนื่องจากงานทำบุญปอยหลวงเป็นงานบุญที่มีการเชิญชวนญาติมิตร และแขกเหรื่อที่รู้จักกันอย่างสนิทสนมในชุมชนต่างๆ ให้มาร่วมงานอย่างทั่วหน้า แม่ทองใบ พรหมศรี กล่าวว่า “ ประเพณีปอยหลวงเป็นงานใหญ่ประจำชุมชน เป็นงานเฉลิมฉลองถาวรวัตถุของวัดประจำชุมชน นานๆ จึงจะจัดขึ้นครั้งหนึ่งซึ่งแต่ละครอบครัวจะให้ความร่วมมือกัน ภายในชุมชนจะมีการตกลงกันว่า จะปัดติดต่อกันถี่เกินไป ในการจัดปอยหลวงจะมีครัวทานหัววัดกับครัวทานบ้าน การเตรียมความพร้อมสิ่งต่างๆ แม่หญิงจะต้องช่วยกันที่บ้านของตัวเองตั้งแต่เตรียมดาครัวทาน แบ่งงานกันกับสมาชิกในครัวเรือนที่ต้อนรับแขกที่มาร่วมทำบุญหลังจากที่ครัวทานบ้านเข้าแล้วก็ต้องไปช่วยต้อนรับครัวทานหัววัดที่มาเฝ้ากัน” ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านได้วางแผนจัดเตรียมความพร้อมเพื่อดูแลแขกที่มาร่วมทำบุญที่บ้านอย่างละเอียด ด้วยการแบ่งหน้าที่คนในครัวเรือนให้รับผิดชอบร่วมกัน เริ่มตั้งแต่การออกไปเชิญชวนญาติมิตรให้มาร่วมทำบุญด้วยบัตรบอกบุญและบอกเชิญด้วยวาจา จากนั้นจึงเริ่มจัดเตรียมเครื่องไทยทาน “ ครัวทาน ” เพื่อใช้แห่เข้าวัดตามประเพณีโดยที่ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านเป็นผู้ตัดสินใจเลือกซื้อเครื่องไทยทานแล้วควบคุมดูแลสมาชิกในครัวเรือนให้ร่วมกันตกแต่งประดับประดาให้สวยงาม ที่บ้านของชาวบ้านแต่ละหลังยังมีการจัดเตรียมสถานที่ไว้ต้อนรับแขกที่มาร่วมทำบุญอย่างสะดวกสบายส่วนที่วัดแม่บ้านได้ช่วยจัดเตรียมภาชนะเครื่องใช้ต่างๆ ไว้ให้สะอาดเรียบร้อยอันเป็นการเตรียมพร้อมสำหรับเก็บไว้ใช้ในงานเพื่อนำมาต้อนรับคณะศรัทธาหัววัดที่ทางวัดได้นิมนต์มาร่วมทำบุญ ในช่วงนี้มีบรรดาสมาชิกกลุ่มพัฒนาสตรีได้รวมตัวกันฝึกซ้อมการฟ้อนรำเพื่อนำมาเป็นการฟ้อนต้อนรับศรัทธาหัววัดต่างๆ ที่มาร่วมทำบุญในงานอีกด้วย เมื่อถึงวันงานปอยหลวงของวัดในชุมชนทางชุมชนจัดให้ครัวทานบ้านเข้าถวายที่วัดก่อนซึ่งที่บ้านของชาวบ้านแต่ละหลังได้จัดงานเลี้ยงต้อนรับแขกที่มาร่วมทำบุญ ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านทำหน้าที่ต้อนรับบรรดาญาติมิตรที่มาร่วม

ทำบุญที่บ้านของตนเองไม่ให้ขาดตกบกพร่อง ในปีล่าสุดที่มีการจัดงานปอยหลวงวัดเมืองสาทรหลวงคือในเดือนเมษายน ปี พุทธศักราช 2543 หลังจากนำครัวทานเข้าถวายวัดเสร็จแล้ววันถัดไปอีก 1 วัน เป็นวันที่คณะศรัทธาหัววัดต่างๆ ที่ทางวัดไปมาหาสู่กันเดินทางเข้ามาร่วมทำบุญ ผู้หญิงในชุมชนหลายคนได้ร่วมกันทำหน้าที่ต่างๆ ที่ได้รับมอบหมายตามสัดส่วนของงาน เช่น การทำอาหารเพื่อเลี้ยงผู้มาร่วมทำบุญ การล้างภาชนะ การฟ้อนต้อนรับ การดูแลกิจกรรมระดมทุนของชุมชน อาทิ การจัดการสอยดาว การขายน้ำดื่ม เป็นต้น นอกจากนี้ในแต่ละปีคณะศรัทธาหัววัดเมืองสาทรหลวงต้องไปทำบุญปอยหลวงยังวัดต่างๆ ที่มาร่วมงานยังวัดเมื่อคราวที่มีงานโดยยึดถือการร่วมกันว่าถ้าคณะศรัทธาหัววัดใดแห่ครัวทานมาร่วมทำบุญทางวัดเมืองสาทรหลวงก็จัดขบวนแห่ครัวทานไปร่วมทำบุญเพื่อเป็นการตอบแทนทุกครั้งไป ในการแห่ครัวทานไปร่วมงานปอยหลวงแต่ละครั้งผู้หญิงในชุมชนมาช่วยกันทำหมากส้ม หมากเบง ต้นผึ้ง ต้นดอกและต้นครัวทานเพื่อใช้ในขบวนแห่ครัวทานในวันเตรียมดาที่วัดและร่วมขบวนแห่ครัวทานไปถวายยังวัดต่างๆ อยู่เป็นประจำ

การทำบุญบ้านเป็นงานประจำปีที่เกิดขึ้นเป็นประจำเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการทำบุญให้ชุมชนอยู่ร่มเย็นเป็นสุขรวมทั้งสร้างความสามัคคีให้กับชาวบ้านในชุมชนอีกด้วย น้าอัมพร บุญมี กล่าวว่า “การทำบุญบ้านเป็นการทำบุญประจำปีโดยร่วมกันจัดหลายฝ่าย ต่างฝ่ายต่างช่วยกันเตรียมงานให้งานได้ประสบความสำเร็จ ในงานนี้แม่หญิงเราจะช่วยงานหลายอย่างตั้งแต่เตรียมดาเครื่องครัวที่ใช้ในพิธีกรรม การทำอาหารสำหรับเลี้ยงผู้เข้าร่วมงาน และเข้าร่วมในพิธีกรรมการทำบุญบ้าน นอกจากนี้แม่หญิงที่เป็นแม่บ้านยังชวนเพื่อนๆ และพาสมาชิกในครอบครัวมาร่วมพิธีกรรมในชุมชน การทำบุญบ้านเชื่อว่าจะทำให้ชุมชนมีความสุข ชาวบ้านในชุมชนอยู่อาศัยร่วมกันอย่างปกติสุข” การทำบุญมักจะจัดขึ้นที่ศาลาประจำชุมชนซึ่งคล้ายกับการทำบุญครบรอบการสร้างโรงเรียน ต่างกันเพียงแต่สถานที่ที่ใช้จัดงานเท่านั้น ผู้หญิงในชุมชนส่วนใหญ่เป็นศิษย์เก่าของโรงเรียนและเป็นผู้ปกครองของนักเรียนในรุ่นปัจจุบัน การแบ่งหน้าที่กันทำงานตั้งแต่จัดเตรียมสถานที่ ทำอาหาร และเข้าร่วมในพิธีทำบุญประจำปี ผู้หญิงบางคนรับเป็นเจ้าภาพถวายสังฆทานและเป็นเจ้าภาพอาหารคาวหวานที่ใช้เลี้ยงผู้มาร่วมงาน

พิธีสืบชาตาเป็นพิธีการทำบุญเพื่อต่ออายุแบบพื้นบ้านมักจะทำเมื่อครบรอบอายุหรือหลังจากที่เจ็บป่วยผู้หญิงในชุมชนเป็นผู้ที่มีบทบาทในการจัดเตรียมเครื่องประกอบ

พิธีสืบชะตาและจัดอาหารคาวหวานสำหรับเลี้ยงพระและแขกที่มาร่วมทำบุญ ภายในแต่ละครอบครัวที่จัดพิธีทำบุญสืบชะตา มีผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านเป็นผู้ตัดสินใจในการจัดพิธีกรรมตามความเชื่อแบบพื้นบ้านและมักจะอบรมสั่งสอนลูกหลานให้เรียนรู้วิธีการจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมรวมทั้งกำชับให้สมาชิกภายในครัวเรือนเข้าร่วมพิธีกรรมที่จัดขึ้นภายในครอบครัวอย่างพร้อมเพรียงกัน นอกจากนี้ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านในครัวเรือนได้เชิญชนญาติมิตรและผู้หญิงที่รู้จักกันให้มาร่วมในการดำเนินการจัดเตรียมงานในแต่ละครั้งด้วยแม่ตั๊ย นั้นตั๊ย กล่าวว่า “เท่าที่ทำกันการสืบชะตาในครอบครัวจะทำในโอกาสต่างๆที่เจ้าภาพจะจัดเพื่อเป็นการทำบุญอายุ ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ หรือสืบชะตาเป็นพิเศษสำหรับญาติที่หายจากอาการป่วยใหม่ๆ แม่ตั๊ยในครอบครัว ญาติพี่น้อง เครือญาติเดียวกันจะช่วยกันแต่งดาเครื่องสืบชะตา เครื่องสืบชะตามีหลายอย่าง ได้แก่ ไม้ค้ำใหญ่จำนวน 3 อัน เป็นไม้เนื้ออ่อน เขามันมาทาหือเป็นสีเหลือง บางทีก็เอากระดาสีเงินสีทองมาพันรอบๆก็ได้ ชาวบ้านเป็นเชื่อว่าไม้ค้ำคือคำอายุของเราหือยาวนาน เท่านั้นยังบ่พอจะต้องเตรียมกระบอกน้ำ กระบอกทราย แห่ก้อม 108 อัน บุรียาสูปขี้โย 108 ใบพลู 108 หมาก 108 ดันฮ้อย 1 ดัน ดันกล้วย 1 ดัน กล้ามะพร้าว 1 กล้า หม้อข้าวเปลือก 1 ลูก หม้อข้าวสาร 1 ลูก หม้อข้าวสาร 1 ลูก มะพร้าวอ่อน 1 แขนง กล้วยสุก 1 เครือ ช่อตุงเล็ก 108 ผ้าขาว 1 ผืน ผ้าแดง 1 ผืน หมอน 1 เลื่อ 1 ชันตั้ง 16 ตุงค่ากิง 1 ตัว การเตรียมเครื่องสืบชะตาต้องมีความละเอียดในการจัดเตรียมเพื่อไม่ให้ขาดตกบกพร่อง คนเฒ่าคนแก่จะช่วยกันผ่อว่าเตรียมดาถูกต้องตามโบราณเพียงใดที่บ้านแม่จะทำพิธีสืบชะตาเกือบทุกปีเป็นการสืบชะตาของสมาชิกในครอบครัวเพื่อหือเกิดความร่มเย็นเป็นสุข” การสืบชะตาเป็นพิธีกรรมแบบพื้นบ้านมีพระสงฆ์เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมสวดมนต์คาถาสืบชะตาแบบเมืองเหนือซึ่งเป็นพระพุทธรูป พิธีกรรมการสืบชะตาได้รับการสืบทอดภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการจัดพิธีกรรมร่วมกับสมาชิกในครอบครัว และชาวบ้านในชุมชน ชาวบ้านได้ช่วยเหลือกันอย่างเต็มที่สร้างความสามัคคีให้กับเครือญาติพี่น้อง และชุมชน

พิธีกรรมการถวายทานสลากภัตต์เป็นงานประจำปีของวัดในชุมชนที่ผู้หญิง ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำบุญอย่างโดดเด่น หลังจากที่มีการกำหนดการวันที่มีการทำบุญทางวัดได้ประกาศให้ชาวบ้านได้รับทราบและเข้าร่วมทำบุญในงานถวายทานสลากภัตต์ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านชักชวนบรรดาสมาชิกในครอบครัวให้ร่วมกันจัดเตรียมถวายสลากภัตต์ก่อนวันจัดงานประมาณ 1-2 วัน ในระหว่างที่มีการจัดเตรียมถวายสลากภัตต์ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านมักจะสอดแทรกการสอนเรื่องการทำบุญให้กับลูกหลาน น้าตุคา ท้าวแดนคำ กล่าวว่า

“การทำบุญทานกัวยสลากเป็นงานประเพณีประจำชุมชนที่มีมานานแล้ว การทำบุญในช่วง ประเพณีเดือน 12 เป็ง (เหนือ) การทานสลากเป็นงานกินทานที่สนุกสนาน เมื่อทางวัด แจกหื้อทราบแล้ว แต่ละครอบครัวจะช่วยกันแต่งดาคร้วทานที่จะถวายกัวยสลากที่ทำมี หลายอันสำหรับทานไปหา เทวบุตรเทวดา เจ้ากรรมนายเวร บรรพบุรุษ ผีตายเก่าเก่าเดิม สัตว์โลก ทานไว้ถวายหน้า ทานหื้อพระเจ้า(พระพุทธรเจ้า) พระธรรม ซึ่งแม่ญิงในครอบครัว จะเป็นผู้จัดเตรียมผลหมากรากไม้ คร้วเครื่องใช้ อาหารคาวหวานใส่ไว้ในกัวยหื้อพร้อม นอกจากนี้ยังทำต้นสลากโชค 1 ต้นสำหรับแต่ละครอบครัว ในวันทานสลากกั๊ดเป็นจะเอา กัวยกับเส้นไปที่วัดทำพิธีถวายทานพร้อมกัน” จากการอบรมสั่งสอนดังกล่าวเป็นการ ปลุกฝังให้สมาชิกในครอบครัวทำงานร่วมกันตามหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมาย ในวันถวาย ทานสลากกั๊ดสมาชิกในครอบครัวได้ไปร่วมทำบุญที่วัดอย่างสนุกสนานซึ่งผู้หญิงที่เป็น แม่บ้านได้สอดแทรกสั่งสอนบุตรหลานให้เรียนรู้เกี่ยวกับการทำบุญไปพร้อมๆ กัน

พิธีกรรมการทำบุญบำเพ็ญกุศลศพภายในชุมชนเมืองสาครหลวงมีขึ้นหลังจากที่มี ผู้เสียชีวิตลง เริ่มแรกที่มีผู้เสียชีวิตลงบรรดาญาติของผู้เสียชีวิตตกลงร่วมกันในการกำหนด สถานที่บำเพ็ญกุศลศพ ถ้าบริเวณบ้านกว้างขวางมักจะตั้งศพบำเพ็ญกุศลไว้ที่บ้านแต่ถ้าหาก บริเวณบ้านคับแคบมักจะนำศพไปตั้งบำเพ็ญกุศลไว้ที่วัด หลังจากนั้นมีการกำหนดวัน บำเพ็ญกุศลศพร่วมกันระหว่างพระภิกษุสงฆ์ ผู้สูงอายุ และเจ้าภาพโดยที่ผู้หญิงหลายคนที่มี ผู้เคารพนับถือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการกำหนดวันในการบำเพ็ญกุศลศพ แม่ทองใบ พรหมศรี กล่าวว่า “การมาช่วยกันในงานศพของชาวบ้านในชุมชนถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เป็นการแสดงน้ำใจต่อผู้ตายและญาติผู้ตาย ความจริงแล้วชาวบ้านในชุมชนก็เป็นอันหนึ่ง อันเดียวกัน เป็นเครือญาติใกล้ชิด ห่วงพ้อง ถ้าเป็นเครือญาติที่สนิทสนมกันก็ต้องสละเวลา ช่วยงานกันเป็นพิเศษ การบำเพ็ญกุศลศพที่ชุมชนก็เหมือนที่อื่นทั่วไป ต่างกันตรงที่ชุมชนนี้ ยังคงมีการรักษาริตในการห้ามปราสาทศพอยู่ การห้ามปราสาทศพในสมัยตะก่อนใช้ห้าม คนทุกเพศทุกวัย ต่อมาเมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมาปรับเปลี่ยนห้ามเฉพาะศพผู้สูงอายุเท่านั้น ในงานศพแม่จะช่วยดูแลเรื่องการเตรียมดาเครื่องคร้วต่างๆ ที่ใช้ในแต่ละวัน การดาเครื่อง ไทยทาน การทำขันตั้งสำหรับพิธีห้ามปราสาทศพการเตรียมอาหารคาวหวานสำหรับเลี้ยง พระสงฆ์ เลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน แม่บ้านที่มาในงานก็ช่วยกันอย่างเต็มที่” ในการบำเพ็ญกุศล ศพตามประเพณีพื้นบ้านผู้หญิงเข้ามาร่วมในการจัดเตรียมเครื่องคร้วที่ใช้ในการประกอบ พิธีกรรม เนื่องจากผู้หญิงในชุมชนส่วนใหญ่ทำงานหัตถกรรมพื้นบ้านในครัวเรือนอยู่กับ บ้านดังนั้นเมื่อมีงานศพเกิดขึ้นในชุมชนบรรดาผู้หญิงได้ชักชวนกันมาช่วยงานเป็นจำนวน

มาก ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านได้ช่วยกันดูแลในเรื่องการจัดเตรียมอาหารคาวหวานสำหรับเลี้ยงแขกที่มาร่วมงานตลอดช่วงที่ตั้งศพบำเพ็ญกุศล การดูแลในเรื่องเครื่องไทยทานสำหรับถวายพระสงฆ์ การทำขันตั้งสำหรับพิธีการทำที่หามปราสาทศพ ตลอดจนถึงการเก็บกวาดทำความสะอาดช่วยกันหลังจากที่งานสิ้นสุดลง

นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมการทำบุญอีกหลายอย่างที่มีการสืบทอดในชุมชน เช่น พิธีกรรมสงฆ์น้ำพระบรมธาตุ พิธีกรรมการถวายพระธรรมเทศนาแบบพื้นเมือง พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ และ พิธีกรรมการสวดมนต์เย็น เป็นต้น พิธีกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นพิธีกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนอย่างแนบแน่น การประกอบพิธีกรรมแต่ละครั้งอาศัยบุคคลหลายฝ่ายเข้ามาช่วยกันในการดำเนินงานไม่ว่าจะเป็นทางฝ่ายศาสนาและฝ่ายชาวบ้าน ผู้หญิงในชุมชนเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการสืบทอดประเพณีพื้นบ้านให้คงอยู่ จากพิธีกรรมการทำบุญในชุมชนมีผู้หญิงในชุมชนเข้าร่วมในพิธีกรรมการทำบุญเป็นจำนวนมาก ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านมักจะสละเวลาจากการทำงานหัตถกรรมพื้นบ้านมาร่วมทำบุญตามกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นประจำ ส่วนพิธีกรรมการทำบุญที่ผู้หญิงมีบทบาทในการสืบทอดให้คงอยู่ในชุมชนนั้นมีทั้งในส่วนที่ผู้หญิงเป็นผู้กระทำเอง และอบรมสั่งสอนสมาชิกในครอบครัวให้เรียนรู้วิธีการทำบุญที่มักจะเกิดขึ้นในชุมชน ผู้หญิงในชุมชนหลายคนเลือกทำบุญตามฐานะที่ควรจะทำให้ และไม่ได้ใส่ใจว่าจะเป็นการทำบุญที่มากหรือน้อย การเลือกทำบุญตามโอกาสต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นประจำบางครั้งผู้หญิงมีฐานะร่ำรวยที่ต้องทำจึงวานให้สมาชิกในบ้านไปแทนหรือฝากบุญไปกับคนที่สนิทสนมกัน พิธีกรรมการทำบุญที่ผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมไม่ว่าจะอยู่ในบทบาทใดก็ตามเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้เกิดการคงอยู่ของพิธีกรรมพื้นบ้านนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี

พิธีกรรมเกี่ยวกับผี (การเลี้ยงผี การรับผี การฟ้อนผี)

พิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีภายในชุมชน ผู้หญิงมีบทบาทในการสืบทอดอย่างโดดเด่นตามความเชื่อที่มีการยึดถือกันมาช้านาน “ แก้วผี ” หรือผู้นำสายตระกูลที่นับถือผีเดียวกันเป็นผู้หญิงที่ได้รับการยอมรับนับถือจากบรรดาสมาชิกในกลุ่มเครือญาติเดียวกัน บทบาทในการเป็นผู้นำในการตัดสินใจในการทำพิธีกรรมต่างๆ ตามประเพณีของชุมชนเป็นสิ่งที่เกื้อหนุนให้ผู้หญิงแสดงภาพลักษณ์ความเป็นผู้ควบคุมพฤติกรรมของคนทางสังคมที่มีความสลับซับซ้อนเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในรอบปี แก้วผีเป็นผู้นำความเชื่อแบบผีป่วนที่มีการสืบทอดต่อๆ กันมาในชุมชนเป็นเวลาช้านานซึ่งนับเป็นระบบเครือญาติที่มี

ความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่น จากความเชื่อที่มีการยึดถือประเพณีปฏิบัติสำหรับชาวบ้านในชุมชน บทบาทที่ผู้หญิงที่มีอาวุโสที่สุดในตระกูลได้รับคือตำแหน่งเจ้าผีซึ่งสืบทอดผ่านสายผู้หญิงเท่านั้น ในฐานะที่ผู้หญิงเป็นแม่ผู้ให้กำเนิดบุตรและอบรมเลี้ยงดูบุตรที่อยู่ภายใต้การปกครอง การควบคุมดูแลกลุ่มเครือญาติให้ประพฤติปฏิบัติตามจารีตแต่โบราณเป็นสิ่งที่ผู้หญิงได้รับการยอมรับนับถือ พิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีปู่ย่าหลายอย่างเช่น การเลี้ยงผี การรับผี และการพ้อนผีเป็นสิ่งที่มีการกระทำอย่างสม่ำเสมอในทุกๆ ปี เพื่อเป็นการประสานความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเครือญาติอันเป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูรู้คุณต่อบรรพบุรุษ

บทบาทในการเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นผู้หญิงที่เป็นเจ้าผีมักจะเป็นผู้ที่กำหนดการและบอกกล่าวให้กับสมาชิกที่เป็นเครือญาติเดียวกันได้รับทราบก่อนอย่างทั่วถึง ถ้าเป็นงานพิธีกรรมตามประเพณีประจำปีผู้หญิงที่เป็นเจ้าผีปรึกษารื้อกับสมาชิกในเครือญาติเดียวกันเพื่อหาข้อตกลงร่วมกัน ส่วนพิธีกรรมปลีกย่อยอื่นๆ เจ้าผีเป็นผู้ดำเนินการเอง เช่น บอกกล่าวเนื่องในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับสมาชิกเครือญาติเดียวกัน เช่น งานศพ งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน เป็นต้น นอกจากการยอมรับนับถือจากเครือญาติแล้วในการเป็นผู้นำที่ส่งสมความศรัทธาจากกลุ่มเครือญาติอันเป็นสิ่งที่เจ้าผีประพฤติปฏิบัติตนอย่างเสมอต้นเสมอปลายกลายเป็นแบบอย่างที่คุณผู้หญิงที่มีอาวุโสรองลงไปเอาเป็นแบบอย่างและสร้างความพร้อมสำหรับตนเองในการเป็นเจ้าผีคนต่อไป ตำแหน่งเจ้าผีจะสิ้นสุดลงเมื่อคราวเสียชีวิตลงเท่านั้น

พิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ย่าเป็นพิธีกรรมตามประเพณีที่ทำเป็นประจำในช่วงเดือน 9 เหนือ ผู้หญิงที่เป็นผู้นำแจ้งข่าวการประกอบพิธีกรรมให้สมาชิกในตระกูลเดียวกันได้รับทราบเพื่อเข้าร่วมพิธีกรรมดังกล่าวอย่างพร้อมเพรียง จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของนักวิจัยในช่วงที่ผ่านมานั้น ภายในชุมชนมีกลุ่มผีปู่ย่าประมาณ 20 สายตระกูล วิธีการในการเลี้ยงผีคล้ายคลึงกันตั้งแต่เพียงเครื่องเซ่นที่มีความยากง่ายต่างกัน ผีปู่ย่าบางกลุ่มเครือญาติผู้ที่เป็นเจ้าผีได้เดินเก็บเงินสมาชิกในกลุ่มเครือญาติเพื่อนำมาซื้อเครื่องเซ่นแล้วจัดการเลี้ยงผีด้วยตนเอง หลังจากนั้นจึงแบ่งของออกเป็นส่วนๆ นำมาให้สมาชิกในกลุ่มเครือญาติของตนเองอย่างทั่วถึง ส่วนผีปู่ย่าบางสายตระกูลผู้ที่เป็นสมาชิกผีปู่ย่าเดียวกันจะนำเครื่องเซ่นไปรวมกันและเข้าร่วมพิธีกรรมกันอย่างพร้อมเพรียง สายตระกูลผีปู่ย่าของแม่ลับ นันต๊ะ มีญาติพี่น้องร่วมมารดาเดียวกัน 4 – 5 คน รวมตัวกันเพื่อเลี้ยงผีปู่ย่าถึงแม้ว่าจะอยู่อาศัยไกลกันก็ตาม ในการเลี้ยงผีปู่ย่าแต่ละครั้งญาติพี่น้องแต่ละคนเตรียมไก่ต้ม ผลไม้ และเครื่อง

ประกอบพิธีกรรมอื่นๆ มาเอง แม่ล้วย นั่นตะ เล่าว่า “พิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ย่าเป็นพิธีกรรมที่
 ละบได้เป็นอันขาด ตระกูลแม่มีการสืบทอดจารีตทางพิธีกรรมนี้มานานแล้ว ทุกคนใน
 ตระกูลหรือเครือญาติเดียวกันจะรู้ว่าจะต้องเลี้ยงผีปู่ย่าเมื่อใด ตามประเพณีเดือน 9 เหนือ จะ
 มีการทำพิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ย่าเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูต่อสืบบรรพบุรุษ โดยที่แม่จะ
 เป็นผู้ทำพิธีกรรมแทนอัยเป็น เมื่อญาติพี่น้องเราเอาของถวายมารวมกันแล้วในตอนเช้า
 ก่อนเที่ยงแม่จะทำพิธีที่หอผีปู่ย่า เวลากล่าวถวายเป็นก็ต้องกล่าวหื้อเป็นมาปกปักษ์รักษา
 สมาชิกในวงศ์ตระกูลเดียวกันให้อยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุข เสร็จสิ้นพิธีกรรมแล้วแบ่งเอา
 เนื้อไก่กับข้าวหนึ่งหื้ออัยเป็นกินก่อนลูกหลาน หลังจากนั้นแบ่งเนื้อไก่ตามที่ทุกคนเอามา
 รวมกันของไฟของมัน เขาก็เอาไปหื้อลูกหลานได้กินกันภายในแต่ละครอบครัวแหงก้า ที่
 บ้านแม่ แม่จะบอกหื้อเขาเอาไก่อ้อมมารวมคนละตัว เขาก็เชื่อฟังแม่” เครื่องถวายผีปู่ย่า
 ตระกูลของแม่ล้วยใช้ไก่อ้อมเป็นเครื่องเช่นส่วนผีปู่ย่าสายตระกูลของน้ำสุดา ท้าวแดนคำ ต้อง
 จัดเตรียมหัวหมูต้มเป็นเครื่องเช่นประกอบกับอาหารที่ทำจากเนื้อหมูตัวเดียวกันอีก เช่น
 ลาบหมู แกงอ่อม ใส่อั่ว เนื้อปิ้ง เป็นต้น โดยญาติพี่น้องสายตระกูลเดียวกันรวบรวมเงินเป็น
 เงินกองกลางไว้ใช้จ่ายเช่นเดียวกับผีปู่ย่าตระกูลยายคำแพง ดาวเรือง ที่มีหลักม้า หลักช้างที่
 แสดงว่าเป็นผีปู่ย่าสายที่สามารถมีร่างทรงได้จะต้องจัดเตรียมอาหารคาวหวานอย่างละเอียด
 ให้ครบถ้วน โดยเฉพาะเนื้อหมูต้มจะต้องมีทุกชิ้นส่วนมาประกอบกันเช่น มีหัวหมู 1 หัว มี
 เท้าหมู 4 เท้า มีอวัยวะภายในของหมูครบทุกอย่างจัดเตรียมไว้ในถาดเดียวกัน ยายคำแพง
 ดาวเรือง กล่าวว่า “พิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ย่าของตระกูลยายก่อนข้างที่จะมีความละเอียดใน
 การทำพิธีเลี้ยง ในช่วงประเพณีเดือนเก้าจะต้องเอาหมูตั้งตัวมาประกอบอาหารรูปแบบต่างๆ
 เหลือหัวหมู เท้าหมู เครื่องในประกอบกันเป็นรูปทรงตัวหมูนำมาถวาย โดยสมาชิกใน
 เครือญาติเดียวกันจะรวบรวมเงินกันคนละเล็กละน้อย ผีปู่ย่าตระกูลยายเป็นผีปู่ย่าที่มีม้าขี่
 ตะก่อนมีการเข้าทรงเพื่อรักษาคณ ต่อมาจนถึงบ่าเดียวหากคนเป็นม้าขี่ยากขนาด เลยเล็กลากัน
 ไป ส่วนพิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ย่าจะต้องทำตามประเพณีอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้แล้วในช่วง
 อื่นก็มีการเลี้ยงผีปู่ย่าแบบง่ายๆ เช่น ทานขันข้าววันขึ้นปีใหม่เมือง วันเข้าพรรษา
 วันออกพรรษา” หลังจากเลี้ยงผีปู่ย่าแล้วเสร็จ นำเครื่องเช่นไปแบ่งให้ลูกหลานในแต่ละ
 ครอบครัวได้กินอย่างทั่วถึงซึ่งผู้หญิงส่วนใหญ่เชื่อว่าการกินอาหารเครื่องเลี้ยงผีปู่ย่าจะทำให้
 สมาชิกในครอบครัวและกลุ่มเครือญาติมีความรักใคร่ปรองดองกัน อยู่ร่วมกันอย่างสามัคคี
 อันเป็นผลจากการที่ผีปู่ย่าซึ่งเป็นบรรพบุรุษคลบนดาลให้เกิดขึ้นนั่นเอง

ประเพณีที่มีความรู้กันกับการเลี้ยงผีปู่คือการรับผี หรือสืลผิด การรับผีมีการกระทำก็ต่อเมื่อมีการแต่งงานเกิดขึ้น ในอดีตมีการปฏิบัติพิธีกรรมนี้อย่างเคร่งครัด สมาชิกในครอบครัวไม่สามารถที่จะล่วงละเมิดได้ทั้งนี้ผีหึงที่เป็นผู้นำครอบครัวและเจ้าผีเป็นผู้ควบคุมและกำชับให้สมาชิกในสายตระกูลเดียวกันยึดถือเป็นประเพณีที่สำคัญ การล่วงละเมิดถือเป็นสิ่งที่ไม่ดี แต่เดิมนั้นชาวบ้านเชื่อว่าผีปู่เป็นผีบรรพบุรุษที่คอยสอดส่องดูแลทุกข์สุขของลูกหลาน การแตะเนื้อต้องตัวกันก่อนแต่งงานของหนุ่มสาวถือเป็นการผิดผีจะทำให้เครือญาติอยู่ไม่ปกติสุข นอกจากนี้ยังเป็นที่ติฉินนินทาของชาวบ้านในชุมชนอีกด้วย การเลี้ยงผีเพื่อเป็นการขอมาต่อการล่วงละเมิดประเพณีจึงเป็นสิ่งที่มีการกระทำพิธีกรรมดังกล่าวมาเป็นเวลาช้านาน ในปัจจุบันประเพณีสืลผิดยังคงมีการกระทำอยู่ซึ่งบางแห่งเรียกว่า “ การไขว้ผี ” โดยใช้ในพิธีกรรมแต่งงานญาติพี่น้องฝ่ายชายและฝ่ายหญิงแลกเปลี่ยนขันดอกกัน จากนั้นเจ้าผีแต่ละฝ่ายนำขันดอกไปใส่ที่หอผีปู่ย่าของตนเองเพื่อเป็นการบอกกล่าวให้ผีปู่ย่าได้รับทราบ ภายหลังจากที่แต่งงานแล้วเสร็จจะต้องนำเครื่องเซ่นไปเลี้ยงผีปู่ย่าอีกครั้งตามความนิยมที่ยึดถือกันมา ถ้าหากเครือญาติที่เป็นผู้หึงแต่งงานฝ่ายหญิงต้องเลี้ยงผีปู่ย่าเองโดยที่ฝ่ายชายนำเงินมาสมทบเพื่อเลี้ยงผีปู่ย่า แต่ถ้าหากเครือญาติที่เป็นผู้ชายไปแต่งงานกับผู้หญิงตระกูลอื่นฝ่ายชายจะต้องนำเงินไปสมทบกับฝ่ายหญิงเพื่อเลี้ยงผีตามประเพณี การการทำพิธีกรรมดังกล่าวได้รับการสืบทอดต่อกันมาว่าเป็นสิ่งที่ทำให้คู่สมรสอยู่ร่วมกันอย่างยาวนาน นอกจากพิธีกรรมสืลผิดแล้วยังมีพิธีกรรมการแบ่งผี การแบ่งผีมักจะกระทำเมื่อบรรดาสมาชิกของเครือญาติเดียวกันย้ายไปอยู่ในที่ห่างไกลจากบ้าน เจ้าผีไม่สะดวกที่จะเดินทางมาร่วมทำพิธีกรรมต่างๆ ได้ ดังนั้นจึงมีการขอแบ่งผีปู่ย่าไปตั้งหอเองที่บ้านด้วยการนำขันข้าวดอกดอกไม้ธูปเทียนมาอัญเชิญและบอกกล่าวให้ท่านได้รับทราบ ชาวบ้านเชื่อว่าผีหึงที่แบ่งผีปู่ย่าออกไปสร้างหอเองได้กลายเป็น“เจ้าผี” ประจำหอผีปู่ย่าสร้างขึ้นมาใหม่นั้นและมีสมาชิกที่เป็นลูกหลานในครอบครัวเป็นกลุ่มเครือญาติที่นับถือผีเดียวกัน

ผีปู่ย่าในชุมชนมีสองแบบคือแบบที่เป็นผีเพื่อนและแบบที่ไม่เป็นผีเพื่อน ชาวบ้านเชื่อว่าผีปู่ย่าที่เป็นผีเพื่อนเป็นผีสายสัมพันธ์ซึ่งจะต้องทำการเพื่อนเพื่อเช่นสรวงบูชาในช่วงประเพณีเดือน 9 เหนือเป็นประจำทุกปี การเพื่อนผีปู่ย่าต่างกับการเพื่อนของเจ้าทรงตรงที่การเพื่อนของเจ้าทรงเป็นเครือข่ายของคนทรงเจ้าที่ได้รับเชิญให้มาเพื่อนส่วนการเพื่อนผีปู่ย่าเป็นการเพื่อนผีของเครือญาติพี่น้องสายตระกูลเดียวกันซึ่งเป็นชาวบ้านในชุมชน น้ำสุดา ท้าวแดนคำ เล่าว่า “การเพื่อนผีปู่ย่า หรือการเพื่อนผีผิด ในชุมชนมีการเพื่อนในช่วงประเพณี

เดือนเก้าเหนือ ถ้าตระกูลไหนจัดเป็นก็จะเอาสวาคอกมาเชิญผีปู่ย่าตระกูลต่างๆ ในชุมชน ห้อมมาร่วมกันพอนมืด ถ้าได้สวาคอกแล้วจะต้องไปร่วมงานเป็นเพื่อเป็นการหื้อเกียรติเป็น การพอนมืดในกลุ่มแม่ญิงที่เป็นเครือญาติเดียวกันจะเอาผ้าคล้องคอแล้วพอนกันตามดนตรี พื้นเมืองที่มาบรรเลง การที่มาพอนมืดเชื่อว่าคนที่พอนจะอยู่ร่มเย็นเป็นสุข พอนแล้ว เหมือนกับว่าผีปู่ย่าเป็นพอใจลูกหลาน” ในวันที่มีการพอนผีปู่ย่าบรรดาญาติพี่น้อง สายตระกูลเดียวกันมาพอนร่วมกันที่บ้านเก่าผีโดยมีวงพาทย้องบรรเลงเพลงพื้นเมือง ประกอบอย่างสนุกสนาน ผู้ที่พอนผีส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงภายในชุมชน ผู้ที่พอนแต่งกาย แบบง่ายๆ ไม่พิถีพิถันเหมือนการพอนของเจ้าทรง การพอนผีปู่ย่าที่ผ่านสายการนับถือ มาทางผู้หญิงเป็นการแสดงออกในการรวมกลุ่มเครือญาติของผู้หญิงในชุมชนที่เหนียวแน่น ทั้งนี้เชื่อว่าการพอนผีปู่ย่าจะทำให้ผู้ที่พอนอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข และปราศจากโรคภัย มาเบียดเบียน

พิธีกรรมการส่งเคราะห์

บทบาทของผู้หญิงในชุมชนในการประกอบพิธีกรรมการส่งเคราะห์ เริ่มตั้งแต่การ เป็นผู้นำครอบครัวที่ตัดสินใจในการประกอบพิธีกรรมการส่งเคราะห์และจัดเตรียมเครื่อง ประกอบพิธีกรรมอย่างครบถ้วน เนื่องจากพิธีกรรมการส่งเคราะห์เป็นพิธีกรรมของชุมชนที่มี หลายระดับ นับตั้งแต่ในระดับครอบครัวคือการส่งเคราะห์ครอบครัวซึ่งจัดขึ้นในวันปากปี หรือวันที่ 16 เมษายน ของทุกปี ผู้หญิงที่เป็นผู้นำครอบครัวเป็นผู้จัดเตรียมเครื่องส่งเคราะห์ ครอบครัวร่วมกับสมาชิกในครอบครัว ในระหว่างที่จัดเตรียมผู้หญิงที่เป็นผู้นำครอบครัวได้ อบรมสั่งสอนเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องการส่งเคราะห์ที่จะต้องให้ความสำคัญและร่วมมือกัน ในการจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรม ในช่วงเช้าของวันที่ 16 เมษายน แม่บ้านได้พา บุตรหลานไปร่วมพิธีกรรมการส่งเคราะห์ที่บริเวณลานวัดใต้ต้นโพธิ์ ผู้หญิงส่วนใหญ่ที่มา ร่วมกันที่ใต้ต้นโพธิ์ได้นำสวดเครื่อง 9 ของแต่ละครอบครัวมาประกอบพิธีกรรม และ เตรียมเสื้อผ้าของสมาชิกในครอบครัวแต่ละคนมาร่วมในพิธีกรรมคนละ 1 ผืน เตรียมขี้ส่าย ขุนน้ำมันมะกอก น้ำมันงามาเท่ากับจำนวนของสมาชิกในครัวเรือน ความยาวของขี้ส่ายแต่ละเส้นเท่ากับความยาว 1 วา ของสมาชิกในครอบครัว แม่ลีย นันตะ กล่าวว่า “การทำ พิธีส่งเคราะห์ครอบครัวของชุมชนเราเป็นที่รู้กันว่าทำขึ้นที่วัดเมืองสาครหลวง ก่อนวันที่จะ มีพิธีกรรมจะต้องเตรียมสวดเครื่อง 9 ไว้หื้อพร้อม ถ้าลืมนำเครื่องในสวดจะใช้ชะหยังพอง ก็ต้องถามแม่ทองใบ พรหมศรีเพราะเป็นรู้ว่าใช้ชะหยังพอง แล้วก็จัดเตรียมไว้ เตรียมเสื้อผ้า

จีสาย เมื่อถึงตอนเช้าก็มาเข้าร่วมพิธีกรรมที่วัด พิธีกรรมการส่งเคราะห์ครอบครัวเป็นการปิดเป่าเคราะห์ภัยของสมาชิกในครอบครัวให้หมดไป ภายในครอบครัวแม่จะบอกกล่าวลูกหลานให้รับทราบว่าการทำพิธีกรรมนี้คืออะไร พาเขามาร่วมในพิธีกรรมกับแม่ที่วัดเป็นประจำ” เมื่อพร้อมที่จะประกอบพิธีกรรมแล้วผู้ชายที่มาร่วมในพิธีกรรมได้ไปนิมนต์ท่านเจ้าอาวาสวัดมาเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม เริ่มด้วยการจุดเทียนธูปบูชาพระรัตนตรัยรับศีล 5 เจ้าอาวาสบริกรรมคาถาแบบพื้นเมือง ผู้หญิงที่เข้าพิธีกรรมเอาผ้าใส่ในถาดวางทับด้วยตะตวงเครื่อง 9 จุดเทียนธูป แล้วนำมายกประเคนท่านเจ้าอาวาส ท่านเจ้าอาวาสทำพิธีกรรมตามตำราโบราณอย่างแม่นยำ ในช่วงท้ายท่านเจ้าอาวาสขอให้ผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรมไปจุดจีสายของแต่ละครอบครัวให้หมด เมื่อสิ้นสุดพิธีกรรมท่านเจ้าอาวาสได้คืนเสื้อผ้าให้ชาวบ้าน เจ้าอาวาสให้พรถือเป็นเสร็จพิธี หลังจากกลับมาถึงบ้านแม่บ้านเอาเสื้อผ้าคืนให้สมาชิกในครัวเรือนทุกคน การทำพิธีกรรมส่งเคราะห์ครอบครัวเป็นพิธีกรรมที่เชื่อว่าเมื่อได้ทำแล้วจะทำให้ครอบครัวและสมาชิกในครอบครัวหมดเคราะห์ภัยมาเบียดเบียน เป็นการเริ่มต้นสิ่งใหม่ๆ ในวันขึ้นปีใหม่ตามประเพณีพื้นบ้านที่มีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน

พิธีกรรมส่งเคราะห์หมู่บ้านเป็นพิธีกรรมที่เป็นงานหลักของชุมชน หลังจากที่ทำพิธีส่งเคราะห์ในครอบครัวในช่วงเช้าแล้ว ตอนสายมีการประกอบพิธีกรรมส่งเคราะห์หมู่บ้านที่ศาลาประจำชุมชนซึ่งถือเป็นการทำบุญในช่วงวันปากปีตามประเพณีปีใหม่เมืองของเชียงใหม่ การจัดเตรียมเครื่องส่งเคราะห์บนตะตวงขนาดใหญ่จำนวน 4 ตะตวงด้วยเครื่องหลวง 108 ส่วนที่ต้นโพธิ์ข้างศาลาชุมชนมีการจัดราชวัตรล้อมรอบ ปักต้นอ้อยต้นกล้วย นำช่อเล็กมาประดับรอบราชวัตร ชาวบ้านที่มาร่วมพิธีกรรมมาจากทั้ง 2 ชุมชน คือชุมชนเมืองสาครหลวง และชุมชนเมืองสาครน้อย ชาวบ้านได้นิมนต์พระสงฆ์จำนวน 9 รูปจากวัดเมืองสาครหลวงและวัดเมืองสาครน้อยมาเป็นพระสงฆ์พิธี เมื่อทำพิธีกรรมมีการโยงค้ายสายสิญจน์ไปมาจนทั่วศาลา ชาวบ้านโยงค้ายสายสิญจน์ไว้บนศรีษะเพื่อความเป็สิริมงคล หลังจากทำพิธีสงฆ์สวดพุทธมนต์และให้พรเสร็จแล้ว ผู้ชายที่แข็งแรงในชุมชนได้ช่วยกันยกตะตวงใหญ่ไปไว้ตามทิศต่างๆ ได้แก่ ทิศตะวันตกนำไปวางไว้ที่ปากทางซอย 9 ทิศตะวันออกนำไปไว้ที่ปากทางถนนมหิดลท้ายชุมชน ทิศเหนือนำไปวางไว้ที่หน้าศูนย์ชาวเขา ส่วนทิศใต้นำไปไว้ที่ปากทางเข้าชุมชนการเคหะแห่งชาติหนองหอยเพื่อเป็นการปิดเป่าเคราะห์ภัยของชุมชนให้หมดไป พิธีกรรมการส่งเคราะห์หมู่บ้านเป็นอีกพิธีกรรมหนึ่งของชุมชนที่ผู้หญิงในชุมชนมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรมเป็นประจำ

ทุกปี ชาวบ้านในชุมชนได้สืบทอดประเพณีพื้นบ้านมาอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยการเรียนรู้แบบธรรมชาติด้วยวิธีการมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรมในแต่ละขั้นตอนอย่างละเอียด ลักษณะของงานที่ผู้หญิงมีบทบาทสำคัญในการประกอบพิธีกรรมคือการจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมซึ่งมีความสำคัญต่อพิธีกรรมเป็นอย่างมาก ในระหว่างการจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมมีการเรียนรู้เรื่องวิธีการจัดเตรียม คุณค่า และความหมายจากผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรม แม่ทองใบ พรหมศรี กล่าวว่า “แม่หญิงในชุมชนได้ช่วยกันจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมอย่างถูกต้อง ตะกอนแม่ก็ทำเป็น อาศัยเรียนรู้กับผู้เฒ่าผู้แก่ เมินเข้าก็ทำเป็น มีแม่หญิงหลายคนที่เป็นแม่บ้านใหม่ๆ ทำเป็นแม่ได้บอกวิธีการทำหื้อเขาได้เรียนรู้ และฝึกทำหื้อจนเป็น หื้อคำปรึกษาหารือกับชาวบ้านในชุมชนมาโดยตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา พิธีกรรมส่งเคราะห์หมู่บ้านมีการทำมานานแล้ว ชาวบ้านเป็นสืบทอดต่อกันมา ปีหนึ่งก็ทำครั้งเดียวในวันปากปีเพื่อหื้อเกิดความร่มเย็นเป็นสุขในชุมชน” ผู้หญิงสูงวัยหลายคนได้ผ่านการเป็นลูกมือช่วยงานการจัดเตรียมมาในอดีตแทบทั้งสิ้น จากการจดจำและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างกันด้วยการไต่ถาม การบอกเล่า การสนทนาพูดคุยกันในช่วงที่มีการจัดเตรียมจนกลายเป็นความรู้ที่ซึมซาบและพร้อมที่จะถ่ายทอดความรู้นั้นสำหรับผู้อื่นต่อไป

พิธีกรรมการส่งเคราะห์ผู้ป่วยมีหลายอย่างเช่น การส่งเถณ การส่งจันหน้าจันหลัง เป็นพิธีกรรมที่ทำเพื่อเสาะเคราะห์ผู้ป่วยหรือผู้ที่หายจากอาการป่วยใหม่ๆ โดยญาติของผู้ป่วยเป็นผู้ทำพิธีกรรมดังกล่าวให้ พิธีกรรมการส่งเคราะห์ผู้ป่วยเป็นการส่งเคราะห์สำหรับบุคคลทุกเพศทุกวัยตามความเชื่อแต่โบราณของชาวบ้านที่มีในชุมชนเชื่อว่าเมื่อส่งเคราะห์เสร็จแล้วจะทำให้เคราะห์ของผู้ป่วยหมดไปหรือทำให้หายจากอาการดังกล่าวเป็นปลิตึง พิธีกรรมการส่งเคราะห์เป็นพิธีกรรมที่ผู้หญิงในชุมชนได้ร่วมกันสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง แม่ทองใบ พรหมศรี เป็นผู้เชี่ยวชาญในการจัดเตรียมเครื่องส่งเคราะห์เป็นอย่างมาก ทุกครั้งที่มีการประกอบพิธีกรรมส่งเคราะห์ แม่ทองใบ พรหมศรีได้รับการร้องขอจากชาวบ้านให้เป็นผู้จัดเตรียมเครื่องส่งเคราะห์ จากการสังเกตของนักวิจัยพบว่าในการจัดเตรียมเครื่องส่งเคราะห์แต่ละครั้งชาวบ้านที่เป็นเจ้าภาพมาช่วยในการจัดเตรียมอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังเชิญชวนญาติพี่น้องและผู้หญิงที่สนิทสนมกันมาช่วยในการจัดเตรียมเครื่องส่งเคราะห์ด้วยกันซึ่งนับเป็นการเรียนรู้วิธีการจัดเตรียมเครื่องส่งเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญที่มีอยู่ในชุมชนได้อีกแนวทางหนึ่ง พิธีกรรมส่งเคราะห์บางอย่างทำโดยอาจารย์วัดผู้เชี่ยวชาญด้านคาถาอาคม แต่พิธีกรรมการส่งเคราะห์ผู้ป่วยผู้หญิงที่เป็นผู้นำในการจัดเตรียมเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม

ส่งเคราะห์ให้ผู้ป่วยด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังมีผู้ที่ทำพิธีส่งเคราะห์ผู้ป่วยได้อีกหลายคนเช่น พระภิกษุสงฆ์ เจ้าทรง และหมอชา เป็นต้น การทำพิธีการส่งเคราะห์ผู้ป่วย การส่งแผ่นส่งจันหน้าจันหลัง เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลในวัยต่างๆ ที่ไม่สบายภายในชุมชน การทำพิธีกรรมดังกล่าวเป็นวิธีการให้กำลังใจผู้ป่วยอีกแนวทางหนึ่ง ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าพิธีกรรมการส่งเคราะห์จะทำให้ผู้ป่วยหายจากอาการป่วยหลังจากที่ได้ทำพิธีกรรมเสร็จแล้ว

ประเด็นบทบาทในการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมของผู้หญิงในชุมชน

การอบรมขัดเกลาบุตรหลานในครัวเรือน

การอบรมบุตรหลานในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในแต่ละวันภายในครอบครัวของตนเอง ตามความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดมาภายในครอบครัวของแต่ละครอบครัวที่มีอยู่ในชุมชนนอกจากมีผู้ชายสูงวัยแล้วผู้หญิงสูงวัยและแม่บ้านเป็นผู้ที่อบรมบุตรหลานเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ในการประพุดติและปฏิบัติตัวในชีวิตประจำวัน เริ่มตั้งแต่กิจวัตรประจำวันภายในครัวเรือนที่ผู้หญิง ได้มีความพยายามพร่ำสอนลูกหลานให้เป็นคนที่ขยันพากเพียร และช่วยกันทำภาระกิจในบ้านช่วยกันคนละไม้คนละมือ การอบรมสั่งสอนให้ความรู้เกี่ยวกับความเชื่อต่างๆ และการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อด้วยวิธีการหลากหลายอย่าง บทบาทในการทำตัวเป็นแบบอย่างแก่บุตรหลานโดยตรงเป็นสิ่งที่ผู้หญิงให้ความสำคัญและทำควบคู่ไปกับการอบรมสั่งสอนทางอ้อม เมื่อบุตรหลานประพุดติปฏิบัติตนนอกกลุ่มนอกทางจะได้รับการดักเตือนโดยทันที การค่อยๆ สอดแทรกความเชื่อ ความคิด ค่านิยม และทัศนคติตั้งแต่บุตรหลานอายุยังน้อยจนจบจนมีอายุมากขึ้นตามลำดับทำให้สิ่งที่อบรมสั่งสอนกลายเป็นสิ่งที่บุตรหลานนำไปประพุดติปฏิบัติในชีวิตประจำวันในปัจจุบันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆ มากขึ้น ทั้งทางด้านการคมนาคม การติดต่อสื่อสาร ข่าวสารข้อมูล มีเทคโนโลยีที่ทันสมัยกว่าในอดีต ภายในครอบครัวที่เป็นครอบครัวขยาย ผู้หญิงมีบทบาทในการดูแลบุตรหลานที่เป็นสมาชิกในครอบครัว ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านได้ปรับวิธีการในการอบรมขัดเกลาบุตรหลานให้ทันสมัยไปด้วย เนื่องจากเด็กรับรู้เรื่องราวต่างๆ จากการศึกษาเรียนรู้ และสื่อต่างๆ แม่บ้านได้นำเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมาเล่าสู่และสอดแทรกเหตุผลให้ลูกหลานได้รับทราบ

การอบรมสั่งสอนบุตรหลานให้เป็นคนดีของสังคมตามหลักคำสอนที่มีอยู่ในทางพระพุทธศาสนาและการประยุกต์หลักธรรมะเพื่อการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน ในสถานการณ์ปัจจุบันอันประกอบด้วยปัญหาสังคมที่หนักหน่วงหลายอย่างผู้หญิงที่เป็น

แม่บ้านต้องใช้ความพยายามในการอบรมสั่งสอนบุตรหลานมากขึ้นทั้งนี้เนื่องจากปัญหาต่างๆที่รุ่นเร้าสังคมได้ส่งผลกระทบต่อครอบครัวในชุมชนอย่างรวดเร็ว แม่บ้านต้องรับภาระหน้าที่การงานมากขึ้นเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว ในรายที่สามีเสียชีวิตแล้วแม่บ้านต้องเป็นผู้นำครอบครัวในทุกๆ ด้านรวมทั้งบทบาทในการอยู่ร่วมกับครอบครัวอื่นๆ ในชุมชน

ภายในครอบครัวของตนเองผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านมักจะอาศัยช่วงเวลาว่างหรือระหว่างที่สมาชิกในครอบครัวอยู่พร้อมหน้ากันสนทนาพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องราวประเด็นทางสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงนั้นๆ และอาศัยช่วงเวลาดังกล่าวอบรมสั่งสอนลูกหลานให้ดำเนินชีวิตอย่างสุจริต การสนทนาพูดคุยกันแบบเป็นกันเองเป็นวิธีการที่สร้างความคุ้นเคยให้กับสมาชิกในครัวเรือนมาโดยตลอด การถ่ายทอดด้วยการยกตัวอย่างของสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ตัวมาเล่าสู่กันฟัง ประกอบกับทำให้ได้เห็นและสัมผัสอย่างมีเหตุผลตามความเป็นจริงเป็นบทบาทที่ผู้หญิงได้อบรมสั่งสอนบุตรหลานของตนเองให้เรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่มีในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

การเตรียมสิ่งของเครื่องประกอบพิธีกรรม

บทบาทของผู้หญิงในการจัดเตรียมสิ่งของ เครื่องประกอบพิธีกรรมภายในชุมชนมีความโดดเด่นเป็นอย่างมากไม่ว่าจะเป็นการเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมในระดับครัวเรือนหรือการเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมในระดับชุมชน ในชุมชนภาคเหนือเกือบทุกชุมชนการจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของผู้หญิงที่เป็นแม่บ้าน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมเป็นงานที่ไม่หนักจนเกินไปและเหมาะสมสำหรับเพศหญิงที่มีความละเอียดลออในการจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมอย่างครบถ้วน

พิธีกรรมที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวมีผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านเป็นผู้จัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรม แม่บ้านที่สูงวัยสามารถจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมได้อย่างแม่นยำและเป็นผู้นำสมาชิกภายในครัวเรือนจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมอย่างชำนาญ ในระหว่างที่จัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมได้มีการสนทนาพูดคุยกันระหว่างผู้จัดเตรียม ในช่วงเวลานี้ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านมักจะถ่ายทอดความเชื่อต่างๆ สอดแทรกไปกับความรู้ในการประกอบพิธีกรรมนั้นๆ ทุกขั้นตอน ส่วนผู้หญิงวัยกลางคนหรือแม่บ้านรุ่นใหม่มักจะสอบถามวิธีการจัดเตรียมจากผู้หญิงสูงวัยหรือเชิญผู้หญิงสูงวัยที่เชี่ยวชาญมาช่วยในการจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมที่บ้านของตนเอง

การเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมที่เป็นงานไม่หนักจนเกินไป และงานการประดิษฐ์หรือจัดเตรียมที่อาศัยความละเอียดอ่อนข้างมากเป็นงานที่ผู้หญิงในชุมชนร่วมกันจัดเตรียมมาโดยตลอด ส่วนงานเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมที่เป็นงานหนักเช่น การทำต้นครวทาน ต้นหมากส้ม หมากเบง ต้นผึ้ง ที่هامปราสาทศพ ฯ เป็นงานที่ผู้ชายในชุมชนเป็นผู้ทำ ในงานที่เป็นงานของชุมชนหรือส่วนรวมมีการช่วยกันตามที่แต่ละฝ่ายสามารถช่วยได้ ส่วนงานในระดับครัวเรือนผู้หญิงในครอบครัวที่เป็นแม่บ้านสามารถจัดเตรียมได้ด้วยตนเอง

ตามความเชื่อในการประกอบพิธีกรรมแต่ละอย่างนั้น เครื่องประกอบพิธีกรรมจะต้องเป็นสิ่งที่สะอาดบริสุทธิ์ปราศจากมลทิน รวมทั้งต้องมีความบริสุทธิ์ครบถ้วนตามแบบโบราณที่ยึดถือมานาน ก่อนที่จะมีการนำเครื่องประกอบพิธีกรรมไปใช้ในการประกอบพิธีกรรมผู้หญิงที่เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องและทำพิธีขอมาเครื่องประกอบพิธีกรรมด้วยการประพรมน้ำขมิ้นส้มป่อย เมื่อทำการจัดเตรียมแล้วเสร็จจึงนำเครื่องประกอบพิธีกรรมมาใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่อไป

การพาบุตรหลานไปร่วมพิธีกรรมในชุมชน

เมื่อมีพิธีกรรมต่างๆ เกิดขึ้นในชุมชน ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านมักจะพาบุตรหลานของตนเองไปร่วมในการประกอบพิธีกรรมอยู่เสมอทั้งงานที่เกิดขึ้นในวัดและภายในชุมชน โดยปกติแล้วผู้หญิงชักชวนสมาชิกในครอบครัวให้ไปร่วมพิธีกรรมที่เกิดขึ้นอยู่เป็นประจำเยาวชนที่เป็นบุตรหลานมักจะสนใจที่จะไปร่วมกิจกรรมกับผู้ปกครองของตนเองทำให้มีโอกาสได้สัมผัสกับพิธีกรรมจริงที่เกิดขึ้นและได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ ในระหว่างที่พาบุตรหลานมาร่วมในการประกอบพิธีกรรม ผู้หญิงได้สอดแทรกคำสอนต่างๆ เกี่ยวกับความเชื่อในการประกอบพิธีกรรมให้บุตรหลานได้รับทราบ ในบางครั้งก็เป็นผู้ตอบคำถามข้อสงสัยของบุตรหลาน จากการที่ผู้หญิงเป็นผู้นำบุตรหลานเข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน ผู้หญิงได้ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุตรหลานเพื่อให้บุตรหลานได้จดจำในการเข้าร่วมพิธีกรรมที่จะเกิดขึ้นในคราวต่อไป

การเข้าร่วมพิธีกรรมในชุมชน

ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ภายในชุมชนมีผู้หญิงในชุมชนเข้าร่วมพิธีกรรมต่างๆ เป็นจำนวนมากโดยเข้าร่วมพิธีกรรมอย่างสม่ำเสมอในทุกโอกาส จากจำนวนของผู้เข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมในชุมชนในโอกาสต่างๆ จะเห็นได้ว่าผู้หญิงในชุมชนได้เข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมอย่างพร้อมเพรียง หลังจากการทำงานหัตถกรรมในครัวเรือนที่อิสระไม่เร่งรีบจนเกินไปทำให้ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านในชุมชนตลอดเวลาจากการทำงานดังกล่าวเพื่อมาเข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมและช่วยเหลืองานต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านอยู่กับครัวเรือนเป็นคนออกมาช่วยงานสังคมแทนสามีที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน งานต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนถือว่าเป็นงานสังคมที่ผู้หญิงได้ใช้โอกาสดังกล่าว ในการสร้างความสนิทสนมระหว่างผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านด้วยกัน ผู้หญิงหลายคนรวมตัวกันเป็นกลุ่มชักชวนกันมาร่วมประกอบพิธีกรรมและช่วยเหลืองานต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นประจำจากการรวมกลุ่มดังกล่าวทำให้ผู้หญิงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด มีการไปมาหาสู่กันระหว่างแต่ละครอบครัวมาโดยตลอด ทั้งนี้จากการสนิทสนมกันทำให้ผู้หญิงที่เป็นแกนนำหลายคนได้ชักชวนและดึงกลุ่มผู้หญิงให้มาร่วมในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เป็นจำนวนมาก

ตัดสินใจในการจัดพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน

ในระดับครัวเรือนที่มีผู้หญิงเป็นผู้นำครอบครัว ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะประกอบพิธีกรรมภายในครอบครัวของตนเองอย่างไร ส่วนภายในชุมชน ผู้หญิงที่เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านและผู้หญิงที่สูงวัยมักจะเป็นผู้ตัดสินใจในการประกอบพิธีกรรมในชุมชนร่วมกับผู้นำทางศาสนาและผู้นำชุมชน เมื่อได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมแล้วมีการมอบหมายงานที่จัดขึ้น ผู้หญิงสูงอายุที่เป็นผู้ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านและจากทางวัดเป็นผู้ตัดสินใจในการเลือกดำเนินพิธีกรรมและแบ่งงานให้กับชาวบ้านที่เข้าร่วมในกิจกรรมที่เกิดขึ้นอย่างคล่องแคล่ว ทั้งนี้ชาวบ้านให้การยอมรับการตัดสินใจดังกล่าวตามที่ผู้นำทางศาสนาให้ความไว้วางใจมอบหมายให้ผู้หญิงสูงวัยเป็นแกนนำในการตัดสินใจในการประกอบพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน

ในการตัดสินใจในการประกอบพิธีกรรมในชุมชนหลากหลายอย่างต้องตัดสินใจอยู่บนพื้นฐานประเพณีดั้งเดิมที่มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ผู้หญิงสูงวัยในชุมชน

สามารถจดจำเกี่ยวกับรายละเอียดเกี่ยวกับจารีต โบราณต่างๆ ได้อย่างแม่นยำจนเป็นที่ยอมรับนับถือของชาวบ้านโดยทั่วไปมาช้านาน ประกอบกับการประพฤติปฏิบัติตัวเป็นที่น่าเชื่อถืออย่างเสมอต้นเสมอปลาย อีกประการหนึ่งจากเวลาที่ผู้หญิงสูงวัยเคยดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำในชุมชนหลายครั้ง และมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้นำทางศาสนาในด้านความร่วมมือในการจัดกิจกรรมของวัดที่เกิดขึ้นเป็นประจำ รวมทั้งผู้นำศาสนาให้ความไว้วางใจเชื่อใจให้ผู้หญิงสูงวัยเป็นแกนนำชาวบ้านในการเตรียมความพร้อม โดยการประสานงานกับชาวบ้าน ทั้งนี้เนื่องจากผู้นำทางศาสนาติดข้อจำกัดเรื่องสมณวิสัย ดังนั้นผู้หญิงที่ทำหน้าที่ในการประสานงานจึงรับหน้าที่ในการตัดสินใจร่วมกับผู้นำชุมชนมาโดยตลอด

โดยสรุปแล้วผู้หญิงในชุมชนเมืองสาทรหลวง เป็นผู้ที่มียุทธศาสตร์ในการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมในชุมชนอย่างโดดเด่นตั้งแต่ในสมัยอดีตมาจนถึงสมัยปัจจุบัน จากความศรัทธาในการเป็นผู้นำของผู้หญิงของชาวบ้านในชุมชนให้การยอมรับนับถือ อีกทั้งผู้หญิงได้ปฏิบัติตามจารีตพื้นบ้าน ศิลธรรม ประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างเสมอต้นเสมอปลาย นอกจากนี้ความรับผิดชอบหน้าที่ของผู้หญิงทั้งภายในครอบครัวและนอกครอบครัว อันได้แก่ กลุ่ม องค์กร หน่วยงาน สถาบันทางศาสนา บทบาทของผู้หญิงในปัจจุบันมีความเด่นชัดมากขึ้น ท่ามกลางสังคมสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การปรับเปลี่ยนวิธีการถ่ายทอดและการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมพื้นบ้านให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและจารีตดั้งเดิมของชุมชน พลังของผู้หญิงในการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีให้คงอยู่ภายในสังคมยุคปัจจุบันอย่างเหนียวแน่นเป็นสิ่งที่ช่วยหล่อหลอมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้หญิงมีบทบาทในการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมในชุมชน

ปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้หญิงมีบทบาทในการสืบทอดความเชื่อ และพิธีกรรมในชุมชนอย่างโดดเด่นนั้นมีหลากหลายอย่างได้แก่ ความเชื่อและประเพณีปฏิบัติในชุมชน บทบาทของผู้หญิงในครัวเรือน บทบาททางสังคม อาชีพงานหัตถกรรมพื้นบ้าน องค์กร ผู้นำทางศาสนา ผู้นำในชุมชน ผู้นำตามธรรมชาติ ปัจจัยดังกล่าวเป็นปัจจัยทั้งภายในและภายนอกส่งผลให้ผู้หญิงมีบทบาทมาอย่างต่อเนื่องซึ่งช่วยทำให้เกิดการคงอยู่ของประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้านมาโดยตลอด การเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในการประกอบพิธีกรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จำนวนของผู้หญิงที่ทำมากขึ้นและทำอย่างสม่ำเสมอ นับเป็นภาพที่สะท้อนให้เห็นได้ว่าผู้หญิงมีความเชื่อในเรื่องต่างๆ มากกว่าผู้ชาย การเอา

ใจใส่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามความเชื่อจนกลายเป็นวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องผูกพันกันอย่างแนบแน่น บทบาทในการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมในชุมชนเป็นบทบาทที่เกิดขึ้นจากตัวของผู้นับถือในการตัดสินใจเลือกปฏิบัติเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของตนเอง

ความเชื่อและประเพณีปฏิบัติในชุมชนเป็นสิ่งที่มีการสืบทอดต่อๆ กันมาภายในชุมชนมาอย่างยาวนาน โดยคนในชุมชนยึดถือและเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวัน ความเชื่อต่างๆ เป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ชิดผ่านการบอกเล่าส่งต่อระหว่างคนรุ่นหนึ่งมาสู่อีกคนหนึ่ง สิ่งเหล่านี้ถือเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ ผู้นับถือมีบทบาทในการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมในชุมชน ความเชื่อและประเพณีวัฒนธรรมในชุมชนเป็นสิ่งที่ชุมชนอันเป็นสังคมส่วนใหญ่ยอมรับและถือเป็นวัฒนธรรมชุมชนที่ผูกแน่นกับการดำเนินชีวิตในรอบปี ความเชื่อพื้นบ้านที่ชาวบ้านยึดถือได้แก่ ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และความเชื่อในทางศาสนา ได้แก่ความเชื่อเรื่องบาป-บุญ ประเพณีวัฒนธรรมในชุมชนในรอบปี เช่น ประเพณีทานขันข้าว ประเพณีสงฆ์พระบรมธาตุ ประเพณีทานข้าวใหม่ ประเพณีปีใหม่มือง ประเพณีเดือน 9 เหนือ ประเพณี 12 เป็ง ประเพณียี่เป็ง ประเพณีทานสลากภัตต์ ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีออกพรรษา ประเพณีปอยหลวง พิธีกรรมการหามปราสาทศพ พิธีกรรมการส่งเคราะห์ เป็นต้น ประเพณีวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นประเพณีวัฒนธรรมในรอบปีของชุมชนมีการสืบทอดโดยคนในชุมชนเป็นแบบและกิจกรรมการมีส่วนร่วมของคนหลายกลุ่ม วัดเมืองสาครหลวงเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ทางศาสนา ความเชื่อเรื่องผีป่วนเป็นประเพณีปฏิบัติในชุมชนที่ยกย่องและเชิดชูผู้นับถือในฐานะของผู้นำสายตระกูลของเครือญาติภายในชุมชน บทบาทการเป็นผู้นำทางความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องเป็นสิ่งที่ตอกย้ำการให้ความสำคัญกับผู้นับถือในฐานะผู้ให้กำเนิดบุตรและผู้ที่ยกย่องสายตระกูลให้คงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน

ความเชื่อเรื่องผีป่วนนับเป็นความเชื่อดั้งเดิมของคนในชุมชนที่มีการสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ด้วยการนับถือผู้นับถือเป็นผู้นำในระบบการนับถือผีป่วน และถ่ายทอดต่อกันอย่างต่อเนื่อง ประเพณีปฏิบัติในการสืบทอดผู้นำเฉพาะผู้นับถือ และการสืบทอดสายตระกูล ด้วยการนับถือผู้นับถือเป็นบรรพบุรุษของตระกูลแต่ละตระกูลในชุมชน พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผีป่วน เช่น การเลี้ยงผีป่วน การไขว้ผี การรับผี ศิลปคิด การฟ้อนผี เป็นพิธีกรรมที่สมาชิกในแต่ละวงศ์ตระกูลมีการประกอบพิธีกรรมนี้ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน พิธีกรรมที่แสดงออกถึงการนับถือบรรพบุรุษดั้งเดิมได้รับการสืบทอดและถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังโดยผู้นับถือ การทำพิธีกรรมเลี้ยงผีป่วนเป็นพิธีกรรมที่มีความสำคัญต่อชาวบ้านในชุมชน ใน

เครือญาติแต่ละเครือญาติได้ทำพิธีเลี้ยงผีปู่ย่าเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูและทำตามประเพณีที่สืบทอดทำกันมาเป็นประจำทุกปีในช่วงประเพณีเดือน 9 เหนือ นอกจากนั้นระบบความเชื่อเรื่องผีปู่ย่ายังเป็นการควบคุมในเรื่องความประพฤติของคนในวงศ์ตระกูล การไหว้ผี หรือสืบทอดเป็นการควบคุมในเรื่องการวางตัวของผู้หญิงในการคบหาผู้ชาย ผู้หญิงที่ยังไม่มีครอบครัวได้รับการดูแลจากคนในตระกูลไม่ให้ล่วงละเมิดต่อจารีตดั้งเดิม เมื่อละเมิดจะต้องมีการประกอบพิธีกรรมเสียผีเพื่อให้ถูกต้องตามครรลองที่สืบทอดมาช้านาน ในปัจจุบันยังมีการยึดถือระบบความเชื่อนี้ไว้ภายในวงศ์เครือญาติอย่างเหนียวแน่น จากการที่บ้านเรือนในชุมชนเป็นบ้านขยาย ผู้หญิงและสมาชิกในครัวเรือนและเครือญาติสามารถดูแลช่วยเหลือกันได้เต็มที่ วัยรุ่นหนุ่มสาวที่อยู่อาศัยในชุมชนอยู่ในการควบคุมของบรรดาผู้ปกครองที่ดูแลอย่างใกล้ชิด

ประเพณีวัฒนธรรมในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนทั้งในทางพุทธศาสนาและประเพณีพื้นบ้านในชุมชนเป็นสิ่งที่ชาวบ้านในชุมชนยึดถือและปฏิบัติสืบทอดตามความเชื่อของชุมชนซึ่งผู้หญิงได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมในด้านต่างๆ บทบาท หน้าที่ของผู้หญิงในการจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมเพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรม การจัดเตรียมอาหารคาวหวานสำหรับประกอบพิธีกรรม และการนำมาเลี้ยงผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรม รวมไปถึงการชักชวนบุตรหลานเข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรม การอบรมสั่งสอนบุตรหลาน และการเป็นผู้เข้าร่วมพิธีกรรมอย่างสม่ำเสมอ นับได้ว่าเป็นประเพณีปฏิบัติที่เป็นตัวกำหนดการแบ่งงานระหว่างหญิงชาย ผู้หญิงในฐานะที่เป็นแม่บ้านมีความปรารถนาในการจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรม การเรียนรู้จากผู้ที่มีความเชี่ยวชาญจนสามารถทำได้อย่างคล่องแคล่ว รวมไปถึงหน้าที่ในการอบรมขัดเกลาบุตรหลานภายในครอบครัวของตนเอง การยึดถือและสืบทอดความเชื่อและประเพณีปฏิบัติในชุมชนเป็นปัจจัยหนึ่งส่งผลให้ผู้หญิงมีบทบาทในการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมในชุมชน

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันผู้หญิงมีบทบาทต่างๆ อย่างหลากหลายในทางศาสนา ทั้งด้านความเชื่อ และพิธีกรรม นอกจากนี้ยังมีบทบาทในครัวเรือน บทบาทในชุมชน บทบาททางด้านเศรษฐกิจ บทบาทในการผลิต และบทบาทในการอบรมขัดเกลาบุตรหลาน บทบาทเหล่านี้เป็นบทบาทของผู้หญิงที่อาศัยอยู่ในชุมชนภายใต้พื้นฐานทางวัฒนธรรม ในอดีตผู้หญิงมีบทบาทในการปกครองครอบครัวน้อยกว่าผู้ชาย ดังนั้นผู้ชายจึงอยู่ในฐานะผู้นำครอบครัวที่ต้องหาเลี้ยงครอบครัวแต่ถึงอย่างไรก็ตามผู้หญิงก็ยัง

ทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่กับสามีในเวลาต่อมา จวบจนถึงปัจจุบันผู้หญิงมีบทบาทในการเป็นผู้นำครอบครัวและสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของครอบครัวในทุกๆ ด้าน

ภายในแต่ละครัวเรือนผู้หญิงเป็นผู้ดูแลเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ภายในครัวเรือน ตั้งแต่เรื่องอาหารการกินของสมาชิกภายในครอบครัวไปจนถึงเรื่องปลีกย่อยเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัว การใช้จ่ายของครอบครัว ฐานะการเป็นแม่บ้านที่ต้องสอดส่องดูแลบ้านของตนเองและอบรมขัดเกลาบุตรหลานให้อยู่ในกรอบระเบียบของสังคมโดยใช้วิธีการสั่งสอนด้วยการยกตัวอย่างเรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในขณะนั้นเปรียบเทียบให้เห็นเป็นรูปธรรม ทนทุกข์สมัย และเชื่อมโยงสู่ระบบคุณค่าความดีงาม รวมทั้งถ่ายทอดเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนให้กับสมาชิกในครอบครัวให้รับทราบและปฏิบัติตาม ในครอบครัวที่สามีเสียชีวิตลงผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านได้รับภาระเป็นผู้นำครอบครัวแทน ผู้หญิงได้ทำหน้าที่ในการดูแลครัวเรือน ดูแลสมาชิกในครัวเรือน และตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ภายในครอบครัว

บทบาทที่มีมากในครัวเรือนเป็นบทบาทที่ส่งผลให้ผู้หญิงมีบทบาทในการเป็นผู้ตัดสินใจประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องในระดับครอบครัว เช่น พิธีกรรมการเลี้ยงผีเจ้าที่ พิธีกรรมสืบชาติ พิธีกรรมสวดมนต์เย็น พิธีกรรมงานศพ เป็นต้น การถ่ายทอดความเชื่อพื้นบ้านให้กับสมาชิกภายในครัวเรือนให้รับรู้ และปฏิบัติตามความเชื่อนั้น การเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมที่ผู้หญิงเป็นผู้ควบคุมสมาชิกในครัวเรือนให้ช่วยกันเตรียมด้วยกันในโอกาสต่างๆ เช่น เตรียมสวดสงเคราะห์ เตรียมเครื่องสืบชาติ เตรียมทำสลากภัตต์ เตรียมทำครัวทาน เตรียมทำขันตั้ง ในการช่วยกันแบ่งเบาภาระหน้าที่ในครัวเรือนดังกล่าวผู้หญิงได้แนะนำบุตรหลานให้เข้าใจถึงความเชื่อและพิธีกรรมพื้นบ้าน และสอดแทรกเรื่องราวที่เป็นประโยชน์ในการอบรมขัดเกลาบุตรหลาน นอกจากนี้แล้วยังชักชวนสมาชิกในครัวเรือนเข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมในชุมชนอยู่เป็นประจำ

บทบาทของผู้หญิงทางสังคมมีหลายอย่างซึ่งเป็นหน้าที่การงานและงานของส่วนรวมที่ต้องเข้าไปช่วยเหลือภายในชุมชนมักจะมีกิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้นเป็นประจำ ผู้หญิงที่เป็นผู้นำกลุ่มต่างๆ อยู่ในฐานะแกนนำของผู้หญิงและชาวบ้านในการทำงานเพื่อสังคมตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานที่สังกัด เช่น ประธานกลุ่มพัฒนาสตรี ประธานกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐานชุมชน ประธานกลุ่มสงเคราะห์ คณะกรรมการชุมชน เป็นต้น ส่วนผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านมักจะเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่องทั้งงานที่เกิดขึ้นในระดับเครือญาติและงานระดับชุมชนโดยรวม การชักชวนกันเข้าร่วมกิจกรรมทาง

สังคมที่เกิดขึ้นใน ชุมชนเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงให้มากขึ้น บทบาททางสังคมด้านต่างๆ เป็นตัวส่งเสริมหรือเป็นปัจจัยส่งผลให้ผู้หญิงมีบทบาทในการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมโดดเด่นขึ้น

ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านส่วนใหญ่ในชุมชน ประกอบอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านในครัวเรือนของตนเอง ได้แก่ การทำโคมแขวน โคมญี่ปุ่น ตุ่ง หล่อผางประทีป ข้าวฉักล้านนา เป็นต้น ในการทำงานหัตถกรรมดังกล่าวผู้หญิงมีอิสระในการทำงานอย่างคล่องตัว งานหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นงานที่ไม่รีบเร่งและไม่จำกัดระยะเวลาที่แน่นอน ทำให้ผู้หญิงสามารถปลีกเวลาไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างเต็มที่ อนึ่งการทำงานหัตถกรรมพื้นบ้านอยู่กับบ้านทำให้ผู้หญิงและชาวบ้านอยู่กับบ้านเมื่อมีเวลาอยู่อาศัยในบ้านมาก บทบาทในครัวเรือนจึงมีมากตามไปด้วย ทั้งนี้การทำอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านในครัวเรือนเป็นปัจจัยที่ส่งผลหรือช่วยเพิ่มบทบาทของผู้หญิงในการสืบทอดพิธีกรรมภายในครอบครัวและภายในชุมชนให้มากขึ้น อีกทั้งการทำงานหัตถกรรมในครัวเรือนแบบเดียวกันทำให้ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านไปมาหาสู่กันซึ่งช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันมากขึ้นอีกด้วย

องค์กรในท้องถิ่นที่มีส่วนสำคัญในการเสริมบทบาทของผู้หญิงภายในชุมชน คือ เทศบาลนครเชียงใหม่ซึ่งเป็นหน่วยงานในพื้นที่ครอบคลุมการปกครองชุมชน กลุ่มต่างๆ ที่เทศบาลจัดตั้งขึ้นมีผู้หญิงเป็นผู้นำและเป็นสมาชิกของกลุ่มแต่ละกลุ่มเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะกลุ่มส่งเสริมอาชีพสตรีที่ได้รับงบประมาณสนับสนุน ทำให้ผู้หญิงในชุมชนทำงานอยู่กับบ้านโดยไม่ออกไปทำงานนอกบ้านซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่เกื้อหนุนให้ผู้หญิงสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมในชุมชนให้คงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้การที่มีกลุ่มต่างๆ เกิดขึ้นมาอันประกอบไปด้วยสมาชิกที่เป็นผู้หญิงช่วยทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งในการดำเนินงานมากขึ้น

ผู้นำทางศาสนาในชุมชนได้อบรมจัดเกล้าชาวบ้านในชุมชนให้ปฏิบัติตามหลักธรรมในศาสนาและเป็นผู้ดำเนินการประกอบพิธีกรรมพื้นบ้าน ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง นับได้ว่าผู้นำทางศาสนามีส่วนสำคัญในการช่วยอบรมจัดเกล้าชาวบ้านในชุมชน โดยเฉพาะการอบรมศีลธรรมแก่ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านซึ่งเป็นการให้ความรู้แก่แม่บ้านด้านคุณธรรม จริยธรรมและประเพณีวัฒนธรรมอันดีงาม นอกจากนี้ผู้นำทางศาสนายังเปิดโอกาสให้ผู้หญิงที่เป็นที่นำเคารพเชื่อถือนของชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมทั้งยกย่องผู้หญิงให้เป็นผู้นำ

ชาวบ้านในการจัดเตรียมและควบคุมกิจกรรมต่างๆทางศาสนาที่เกิดขึ้นในชุมชนอยู่เป็นประจำ นับเป็นปัจจัยที่สำคัญส่งผลให้ผู้หญิงมีบทบาทในการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมในชุมชนอย่างโดดเด่น

ผู้นำในชุมชนภายใต้การปกครองของเทศบาลนครเชียงใหม่มักขอความร่วมมือจากผู้หญิงในชุมชนให้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของเทศบาลอยู่เป็นประจำซึ่งรวมไปถึงงานที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ผู้นำชุมชนมักจะขอความร่วมมือจากผู้หญิงให้ช่วยเหลืองานทำให้ผู้หญิงมีบทบาทในการสืบทอดค่อนข้างมาก ผู้นำตามธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนเป็นผู้ที่ผลักดันและเป็นผู้นำชาวบ้านในการมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรมที่เป็นวิถีปฏิบัติของชุมชน ซึ่งรวมไปถึงการชักชวนผู้หญิงให้เข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนเกือบทุกครั้ง รวมไปถึงการชักชวนผู้หญิงให้ร่วมมือกันจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมจัดทำอาหารคาวหวานสำหรับประกอบพิธีกรรมและเลี้ยงผู้มาร่วมงานที่เกิดขึ้นภายในชุมชนมาโดยตลอด

นอกจากนี้เนื่องจากผู้หญิงในชุมชนได้รับการศึกษามากขึ้น และเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวอย่างรวดเร็ว อาทิเช่น ข่าวสาร การสื่อสาร เทคโนโลยีที่ทันสมัย ภาพสมาชิกในราชวงศ์ที่ปรากฏในสื่อต่างๆ เป็นแบบอย่างที่ช่วยส่งเสริมบทบาทของผู้หญิงให้มีมากขึ้นในสังคมไทย จากอดีตที่มีการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมด้วยการสั่งสอนอบรมบุตรหลานและการทำเป็นแบบอย่างให้ดูแล้ว ในปัจจุบันผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านได้ปรับรูปแบบในการอบรมสั่งสอนด้วยการยกตัวอย่างเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นแล้วเชื่อมโยงสู่คุณค่าความดีงามของวัฒนธรรม ความเชื่อ พิธีกรรมของชุมชนที่มีอยู่ ประกอบกับการยกตัวอย่างวิถีทางศาสนาโยเรที่อยู่บริเวณหน้าตลาดหนองหอยเพื่อใช้เป็นแบบอย่างในการจัดเกลาบุตรหลานและสถานเลี้ยงดูเยาวชนชาวเขาของคริสตศาสนา ซึ่งเป็นปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบข้างชุมชน

ปัจจัยที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ ความต้องการของชุมชนและสังคมในการรักษาไว้ซึ่งประเพณี ขนบธรรมเนียม จารีตดั้งเดิมให้คงอยู่ในสังคม จากความต้องการที่เกิดขึ้นภายในสมาชิกชุมชนก่อให้เกิดการสืบทอดความเชื่อและประเพณีต่อๆ กันมา ความต้องการเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการแสดงบทบาทของผู้หญิงในการสืบทอด ถ่ายทอด ซึ่งสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก่อเกิดผลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนมากกว่าสิ่งที่ไม่ใช่ความต้องการ

ปัจจัยต่างๆ ทั้งที่เกิดจากตัวของผู้นำเอง และปัจจัยภายนอกที่เป็นตัวช่วยเสริมบทบาทของผู้นำในปัจจุบันให้มีความโดดเด่นมากขึ้นเป็นสิ่งที่เกื้อหนุนให้บทบาทในด้านการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมภายในชุมชนคงอยู่ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ปัจจัยหลายอย่างเช่น ความเชื่อและประเพณีปฏิบัติในชุมชน บทบาทของผู้นำทั้งในครัวเรือนและในสังคม กลุ่ม องค์กร ผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน อาชีพงานหัตถกรรมพื้นบ้านล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้นำมีบทบาทในการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมในชุมชนอย่างโดดเด่น อีกทั้งยังทำให้ประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้านคงอยู่ อันเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อีกแนวทางหนึ่ง